

Kar šteje, obuja spomine

Slovenija/Ormož od sedemdesetih let preteklega stoletja do danes

Manica Hartman

Kar šteje, obuja spomine

Slovenija/Ormož od sedemdesetih let preteklega stoletja do danes

Uvod

Razstava prikazuje značilnosti vsakdanjika in nekatere dogodke iz politike, gospodarstva, šolstva, zdravstva, turizma, kulture ter preostalega družbenega življenja od sedemdesetih let preteklega stoletja do danes.

Utrip življenja v socialistični Jugoslaviji ilustrira bogat izbor predmetov in fotografsko gradivo. Na ogled je bivanjska oprema z elementi Marlesove kuhinje in elementi dnevne sobe ter vsakdanji predmeti, kot revije, gramofonske plošče, oblačila, legendarne Kinderlada skodelice s kravico, embalaže živilskih izdelkov, kanglice za mleko in drugo.

Spremna razstavna publikacija je razdeljena na dva sklopa, pri čemer se prvi nanaša na oris življenja v Sloveniji, drugi pa na mesto Ormož. Prvo obdobje od sedemdesetih do konca devetdesetih let predstavljamo podrobneje, obdobje 2000–2023 pa zgolj s pomembnejšimi dosežki oz. pridobitvami. Fotografije si sledijo tematsko, z navedbo zgolj temeljnih dejstev, včasih pa dodajamo daljši pripis zaradi izpovednosti in zanimivosti dogodka.

Namen razstave je spomniti na preteklo obdobje, ki ga bodo obiskovalci lahko začutili z nostalgijo in obudili spomine, videno pa bodo lahko primerjali tudi z vsakdanjikom današnje sodobne družbe.

Prijazno vabljeni k branju in na zanimiv fotografsko-zgodovinski sprehod!

Manica Hartman

Zahvala za pomoč pri pripravi publikacije, razstave g./ga.

- družina Brumen, Šalovci
- Frančka in Bojana Breznik, Dobrava
- Emil Fekonja, Kajžar
- Mirko Fekonja, Vinski Vrh
- Nada Granduč, Ormož
- Stanko in Suzana Hartman, Dobrava
- Zinka Hartman, Ormož
- Jožica Ilič, Ormož
- Barbara Jambor, Gornja Radgona
- Simona Jurčec, Ormož
- družina Kaučič, Ormož
- Anita Kosec, Dobrava
- Blanka Kosi Raušl, Sveti Tomaž
- Marija in Martina Lah, Ormož
- Bojan Lampret, Ptuj
- Ljerka Lesjak, Ormož
- Alenka Niedorfer, Ormož
- Tone Luskovič, Kog
- Danica Mesarec, Ormož
- Janez Paušner, Ormož
- Petra Prapotnik, Ormož
- Silva Rajh, Libanja
- Jelka Reichman, Ljubljana
- Irena Šalamun, Kidričevo
- družina Šoštarič, Dobrava
- Maja Vaupotič, Velika Nedelja
- Teja Večerjevič Rižnar, Gorišnica
- Ivan Vrhar, Pušenci
- Domen Zelenko, Ormož
- Cvetka Lukačič, Center ponovne uporabe Ormož
- Mojca Gorjak, Javni zavod za turizem, kulturo in šport Občine Ormož
- Marijana Korotaj, Knjižnica Franca Ksavra Meška Ormož
- Ana Kaučič, Ljudska univerza Ormož
- Maja Vaupotič, Rdeči križ Slovenije, Območna enota Ormož
- Boni Škof, Zavod za kulturo, turizem in promocijo Gornja Radgona
- Aleksandra Čater, Zgodovinski arhiv Ptuj
- Miha Špiček, Etnografski muzej Slovenije
- Radovan Cukić, Muzej Jugoslavije, Beograd
- Katarina Jurjavčič, Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije
- Nina Mertik, Martin Šteiner, Tadeja Govedič, tehnična ekipa muzeja, Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož

Kazalo

3	Uvod
4	Zahvala
7	Oris življenja od sedemdesetih do devetdesetih let/Slovenija
9	Dogodki, praznovanja
12	Dom, življenjski standard
14	Okusi in vonji dobrot
18	Igre, igrače
20	Revije, knjige
22	Risanke, filmi, oddaje
25	Glasba
27	Moda
30	Nekaj znanilcev devetdesetih let
32	Nekatere pridobitve samostojne Slovenije
35	Nekateri dosežki, pridobitve 21. stoletja/Slovenija
36	Oris življenja od sedemdesetih do devetdesetih let/Ormož
37	Dogodki, praznovanja
42	Dom, življenjski standard
44	Ormoške ustanove in njihove dejavnosti
60	Druženje, prosti čas
66	Gradbeni in lepševalni posegi
70	Ormož v desetdnevni vojni leta 1991
73	Nekateri dosežki, pridobitve 21. stoletja/Ormož
81	Literatura, viri

Iskrin sprejemnik Minirama iz osemdesetih let.

Oris življenja od sedemdesetih do devetdesetih let/Slovenija

Slovenci so živeli v skupni državi Jugoslaviji večji del 20. stoletja, kar triinsedemdeset let (1918–1991). V t. i. drugo jugoslovansko državo (1945–1991)² je Slovenija vstopila kot gospodarsko najrazvitejši del države in to vlogo vseh šestinštirideset let tudi zadržala (do samostojnosti Slovenije leta 1991).³

Izstopala je na več področjih, zlasti po izvozu, produktivnosti in učinkovitosti naložb. Prav tako je imela med vsemi republikami nekdanje Jugoslavije najnižjo stopnjo brezposelnosti ter najvišjo vrednost družbenega proizvoda na prebivalca.⁴ Življenjska raven Slovencev (in drugih jugoslovanskih narodov) je bila najboljša v sedemdesetih letih (naraščali so osebni dohodki, povečevala se je kupna moč prebivalstva in osebna potrošnja),⁵ s poglobljanjem vsesplošne krize v državi v osemdesetih letih pa se je začela poslabševati.

Slovenci so v osnovi živeli v socialističnem sistemu (z nekaterimi kapitalističnimi elementi). Takšen položaj jim je omogočal, da so že v šestdesetih letih v stanovanjski kulturi, glasbi, načinu oblačenja, preživljanju prostega časa ... sprejeli zahodne standarde in vzorce vedenja,⁶ ob tem pa verjeli v predsednika Tita, v samoupravljanje, neuvrščeno in tudi v pralne stroje, hladilnike, televizorje in druge »nujno potrebne dobrine«

potrošniške družbe. Od socializma so jemali tisto, kar jim je koristilo (brezplačno šolanje, veliko socialno zaščito, dober zdravstveni standard, polno zaposlenost), ideologijo politikov, ki je polnila časopise in televizijska sporočila, pa so sprejemali kot nujno za svoj skromni, a udobni in varni položaj.⁷ Žal se je ta položaj kmalu močno zamajal..., še bolj se je to pokazalo v začetku osemdesetih let, po Titovi smrti.⁸

Jugoslavija je bila takrat že močno zadolžena, njen finančni dolg je znašal več kot dvajset milijard dolarjev. Slab finančni položaj države je imel številne negativne posledice; prihajalo je do pomanjkanja osnovnih življenjskih potrebščin (olja, kave, moke, sladkorja, toaletnega papirja, zdravil ...), prišlo je do 30-odstotne devalvacije dinarja in do vedno višje inflacije. Posledično se je zmanjšal uvoz naftnih derivatov, zaradi česar so bili leta 1979 uvedeni boni za njihov nakup (po sistemu par-nepar; ob določenih dneh so lahko vozili osebni avtomobili s parno ali neparno številko na koncu registrske tablice). Prihajalo je tudi do omejitev pri uvozu »luksuznega« blaga, kamor so sodile revije, časopisi in južno sadje. Skoraj sočasno z bencinskimi boni⁹ je bil uveden depozit – plačilo pologa ob prehajanju državne meje (prvi prehod 5000 din, vsak nadaljnji 2000 din več), ki bi preprečil odtok deviz v tujino.¹⁰

¹ Slogan velike turistično promocijske oglaševalske akcije, ki je nastajala med leti 1983 in 1988 v agenciji Studio Marketing Delo.

² Takratni slovenski politiki so bistveno oblikovali podobo druge Jugoslavije in dogajanje v njej. Po drugi svetovni vojni je jugoslovanska država obstajala pod dvema imenoma, kot Federativna ljudska republika Jugoslavija in kot Socialistična federativna republika Jugoslavija. Čepič, 2015, str. 36, 55.

³ V drugi polovici 20. stoletja se je Slovenija spremenila iz agrarne v industrijsko družbo z vsemi socialnimi posledicami in v skladu s komunistično gospodarsko doktrino. V razvojnem pogledu je prehitela druge socialistične vzhodnoevropske države. Lazarevič, 2012, str. 16.

⁴ Lorenčič, 2015, str. 135, 142.

⁵ Do izteka sedemdesetih let so ljudje glede na statistike javnega mnenja najbolje živeli. Zaslugo za to gre pripisati ugodnim gospodarskim razmeram, odprtosti državnih meja, pa tudi ugodnim posojilom, ki jih je Jugoslaviji omogočal Mednarodni denarni sklad. Jurjavčič, 2016, str. 17.

⁶ Ljudje so začeli odhajati na delo v Avstrijo in Nemčijo, pravi modni trend je bil šoping čez mejo (kupovalo se je predvsem kavbojke in pralne praške, tudi pralne stroje in druge gospodinjske pripomočke). Repe, Kerec, 2019, str. 9, 10.

⁷ Repe, Kerec, 2019, str. 9.

⁸ Umril je 4. maja 1980. Smrt je bila pričakovana, vendar je kljub temu povzročila velik šok; ljudje so ga iskreno objokovali. Njegove funkcije (bil je predsednik Republike in predsednik Zveze komunistov Jugoslavije) so se prenesle na kolektivno predsedstvo in Zvezo komunistov. Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1914>.

⁹ V naslednjih dveh letih (1982–1984) so bili do bonov, z nekaterimi spremembami in dopolnitvami, upravičeni lastniki različnih tipov vozil in strojev. Osebnim vozilom je pripadalo 40 litrov goriva mesečno. Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1914>.

¹⁰ Depozit je veljal med letoma 1982 in 1984. Posledično je kljub poostrenim carinskim kontrolam prihajalo do velikega tihotapljenja, »švercanja«. Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1914>.

V vsakdanjiku so se ljudje srečevali z redukcijo električnega toka (varčevalo se je z razporeditvijo delovnega časa ob dnevni svetlobi, med 8.00 in 16.00 uro; zapuščina takratnih varčevalnih ukrepov z elektriko je še danes obstoječe vsakoletno spomladansko in jesensko premikanje urinih kazalcev). Oktobra 1982 so bili predstavljeni še drugi varčevalni ukrepi,¹¹ npr. zmanjšanje temperature v stanovanjskih in drugih prostorih na 19 °C, skrajšanje kurilne sezone, televizijskega programa, ugašanje reflektorjev na športnih igriščih, omejitev maksimalne teže hlebca kruha na 80 dag ...¹²

Osemdeseta leta so prinesla porast sive ekonomije, stečaje podjetij, višanje brezposelnosti in številne stavke, kar je posledično vztrajno nižalo standard življenja. Skupno življenje in sodelovanje med jugoslovanskimi narodi se je začelo rahljati, na Jugoslavijo pa se je vedno bolj gledalo z mešanimi občutki, saj je bilo tudi to povezano s posledicami gospodarske krize, kot tudi z naraščanjem strahu pred agresivno srbsko politiko.¹³

Posledično se je vedno bolj razmišljalo o osamosvojitvi Slovenije.¹⁴ Prinesla jo je odločitev o plebiscitu – 23. decembra 1990 so se prebivalci Slovenije z veliko večino glasov odločili za odhod iz Jugoslavije.¹⁵

Samostojnost Slovenije je bila razglašena pol leta pozneje, 26. junija 1991, dan za tem so po slovenskih cestah zahrumele oklepne enote Jugoslovanske ljudske armade.

Bon, izdan februarja 1984, je lastniku omogočal nakup 20 litrov bencina. Hrani: Mirko Fekonja.

Po desetdnevni vojni si je Slovenija priborila težko zeleno samostojnost in neodvisnost, vendar so jo čakale še mnoge naloge.¹⁶ Med prednostnimi so bile zagotoviti neovirano gospodarsko sodelovanje s tujino, doseči mednarodno priznanje nove države, ki bo omogočilo vključevanje Slovenije v mednarodno skupnost, in doseči denarno osamosvojitve.

Vse zastavljeno ji je v naslednjih letih uspelo, saj je postavila nove temelje gospodarstva, kot članica EU pa se je uveljavila kot pomembna država sodobnega sveta, ki stremlji h gospodarskemu, k tehničnemu in tehnološkemu razvoju.

¹¹ Uvedla jih je jugoslovanska predsednica Zveznega izvršnega sveta Milka Planinc. Prvič so Jugoslovani premaknili kazalce za eno uro naprej 27. marca 1983 ob 2.00, nazaj pa 25. septembra 1983 ob 3.00. Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1914>.

¹² Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1914>.

¹³ Dodatno zaostritev je prinesel predlog o vsedržavnem poenotenju šolskih vsebin in učnih načrtov – t. i. skupna jedra (predlagano je bilo, da bi bil obvezen delež šolske snovi humanističnih predmetov zastopan glede na delež pripadnikov naroda v državi), javnost pa je dodatno razburilo še vprašanje *narodne sprave*, ko je Spomenka Hribar s prispevkom v spomin Edvarda Kocbeka predlagala pomiritev med vojno sprtih političnih taborov in postavitev spomenika vsem med vojno padlim. Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1914>.

¹⁴ K prebujanju slovenske zavesti in k osamosvojitvi so pomembno prispevali akcija Slovenija, moja dežela (po njej so nas poznali v vsej Jugoslaviji), tednik Mladina, razvoj panka, delovanje Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) in 57. številka Nove revije leta 1987 (v njej so bili zbrani prispevki za slovenski nacionalni program – ena vodilnih misli je bila, da morajo Slovenci postati narod z lastno državo).

Maja 1988 je Mladina pripravljala izid članka o vojaških groznjah Jugoslovanske ljudske armade (JLA) Sloveniji, ki so bile izrečene na seji zveznega predsedstva Zveze komunistov (ZK) in bi morale ostati v tajnosti. Tednik s člankom Vlada Miheljaka je bil zaplenjen, slovensko vodstvo pa je v dokaz, da niso kršili dogovora o tajnosti, uvedlo preiskavo. Služba državne varnosti je zaradi suma izdaje vojaške skrivnosti aretirala publicista Janeza Janšo, vojaška varnostna služba pa Ivana Borštnerja, ki je poskrbel, da je eden tajnih dokumentov prišel do uredništva Mladine. Kasneje je bil aretiran še publicist David Tasić, urednik Mladine Franci Zavrl pa se je aretaciji uspel

izogniti. Slovenci so se na aretacije množično odzvali (21. junija 1988 se je zbralo v Ljubljani preko 10.000 ljudi). Kazni so bile izrečene konec julija 1988, slabo leto zatem je slovensko vodstvo tri civilne obtožence predčasno pomilostilo.

Pomemben datum predstavlja 27. september 1989, ko je slovenska skupščina ob navzočnosti novega predsednika zveznega predsedstva Janeza Drnovška slovesno potrdila ustavno dopolnila – amandmaje, ki so vodili k demokratizaciji Slovenije. Istega dne smo dobili tudi slovensko himno, Prešernovo Zdravljico.

1. decembra 1989 je bil načrtovan miting resnice Srbov in Črnogorcev v Ljubljani, a so ga slovenske oblasti preprečile. To je imelo za posledico srbski bojkot slovenskega blaga (stiki med slovenskimi in srbskimi podjetji so bili prekinjeni).

Omenimo tudi, da je bila konec leta 1989 ustanovljena Demokratična opozicija Slovenije (DEMOS) in da je veliko vlogo v tem času dobivala Teritorialna obramba. Istočasno je začela nastajati tudi Manevska struktura narodne zaščite (slovenske oborožene enote, ki jih je oblikoval Republiški sekretariat za ljudsko obrambo).

Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1915>.

¹⁵ Glasovanja se je udeležilo 93,2 odstotka volilnih upravičencev, za samostojnost in neodvisnost se jih je izreklo 88,5 odstotka (1.289.369). Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1919>.

¹⁶ Ena od novosti je bila, da je uvedla večstrankarski sistem in rekonstruirala kapitalizem s tržno ekonomijo. Na tem mestu omenimo, da so bila podjetja med letoma 1945 in 1991 v državni in/ali družbeni lasti. Po letu 1991 družbene lastnine ni bilo več, državna se je bistveno zmanjšala. Nekdaj družbena in državna podjetja so postala zasebna in/ali korporativna last. Stepančič, 2012, str. 11.

DOGODKI, PRAZNOVANJA

Na življenje Slovencev, ki so bili rojeni v sedemdesetih in osemdesetih, so močno vplivali številni dogodki in procesi, s katerimi so rasli od otroštva naprej. Bili so priča praznovanju različnih državnih praznikov in obletnic,¹⁷ sprejema v pionirje,¹⁸ delovnih mladinskih brigad,¹⁹ postavljanju številnih spomenikov, služenju vojske v Jugoslovanski ljudski armadi (JLA),²⁰ Titove smrti in gospodarske krize, osamosvojitve Slovenije ...

Na tehnološkem področju so bili priče uporabe grafoskopov, videorekorderjev, walkmanov, disket,²¹ MP3 predvajalnikov, mobilnih telefonov, uporabe interneta ...

Spomin na pionirsko prisego.

Foto: Manica Hartman, hrani: Bojan Lampret, Ptuj.

¹⁷ Pred osamosvojitvijo Slovenije so ob določenih dneh vihrale zastave in naznanjale državna praznovanja. Vsi prazniki niso bili dela prosti dnevi, kljub temu pa so jih ljudje praznovali tako doma kot na delovnem mestu. Praznovali so: praznovanje novoletne jelke in 1. januar; 8. februar, kulturni dan; 8. marec, mednarodni dan žena; 27. april, dan Osvobodilne fronte (preimenovan v dan upora proti okupatorju); 1. maj, praznik dela; 9. maj, dan zmage (ni bil dela prost dan, a so ga zaznamovali s proslavami na kraju pomembnih bitk in s srečanji nekdanjih borcev, podeljevanjem plaket, z odkrivanjem spominskih plošč); 25. maj, dan mladosti (eden najbolj kulturnih praznikov; na ta dan so po vsej Jugoslaviji prenašali štafeto, praznovanje pa se je končalo z mogočno športno in kulturno manifestacijo na stadionu v Beogradu, kjer je Tito iz rok zadnjega nosilca štafete sprejel štafetno palico); 4. julij, dan borca; 1. november, dan mrtvih; 29. november, dan republike (osrednji jugoslovanski praznik, zadnjič so ga po vsej Jugoslaviji praznovali leta 1990; v okviru praznovanja so potekale velike proslave, sprejemi, odpiranja različnih objektov, podeljena so bila številna občinska priznanja); 22. december, dan Jugoslovanske ljudske armade; 25. december, božič (praznik je bil ponovno uveden leta 1989, uradno so ga odpravili leta 1992). Po samostojnosti se ne praznujejo: 9. maj, 25. maj, 4. julij, 29. november in 22. december. Državnih praznikov v nadaljevanju (obdobje 2000–2023) ne omenjamo podrobneje, zato jih velja omeniti tukaj. 2. januar je bil prost dan do leta 2012 in nato ponovno od leta 2017. 1. maju je pridružen še 2. maj. 8. junij, dan Primoža Trubarja je bil uveden leta 2010. Leta 1991 smo dobili 25. junij, dan državnosti; leta 2006, 17. avgust, združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom po prvi svetovni vojni; 15. septembra 2005, dan vrnitve Primorske k matični domovini. 23. september je od leta 2020, dan slovenskega športa; 25. oktobra 2015 se je uvedel dan suverenosti; od leta 2005 se praznuje 23. november, dan Rudolfa Maistra; od osamosvojitve je praznični dan tudi 26. september, dan samostojnosti in enotnosti. Kresnik, 2006, str. 6, 7. Spletni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Dr%C5%BEavni_prazniki_v_Sloveniji.

¹⁸ Zveza pionirjev Jugoslavije (ZPJ, tudi Titovi pionirji, ustanovljena leta 1942) je bila organizacija, ki je vključevala osnovnošolske otroke v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ). Pionirji so ob sprejemu v organizacijo morali podati prisego: »Danes, ko postajam pionir, dajem častno pionirsko besedo: da se bom pridno učil in delal, spoštoval starše in učitelje, da bom zvest

in iskren tovariš, ki drži svojo obljubo. Da se bom ravnal po zgledu najboljših pionirjev, da bom spoštoval slavna dejanja partizanov in napredne ljudi sveta, ki žele svobodo in mir. Da bom ljubil svojo domovino, samoupravno Socialistično Jugoslavijo, njene bratske narode in narodnosti in gradil novo življenje, polno sreče in radosti.«

Zveza pionirjev Slovenije je bila ustanovljena leta 1947. Zadnja generacija otrok, ki je bila vključena v Zvezo pionirjev je iz šolskega leta 1989/90. Spletni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Zveza_pionirjev_Jugoslavije.

¹⁹ Mladinske delovne brigade so bile delovne skupine v nekdanji SFRJ, organizirane na prostovoljni ravni.

Mladi med 16. in 18. letom starosti so v brigadah poskrbeli za gradnjo in obnovitev cest, urejali okolico igrišč, parkov, pomagali pri graditvi objektov ipd.

²⁰ Jugoslovanska ljudska armada (JLA) je bila ustanovljena decembra 1951. Služenje vojaškega roka je bilo obvezno za vse polnoletne moške (med 18. in 27. letom starosti), ki so izpolnjevali zdravstvene pogoje. Sprva je bilo predvideno, da morajo naborniki vojaški rok služiti dve leti (izjema so bili naborniki v letalstvu in v tankovskih enotah, kjer je vojaški rok trajal tri leta, v mornarici celo štiri leta). Leta 1955, po sprejetju Zakona o narodni obrambi, je ostal splošni vojaški rok na dveletni ravni, razen za tiste, ki so imeli takrat že končano srednjo šolo. Po letu 1964 je bil vojaški rok za vse nabornike skrajšan na 18 mesecev. Vojska JLA je bila razpuščena 20. maja 1992, ko so iz nje nastale Vojska Jugoslavije, Vojska Republike srbske in Vojska Republike srbske krajine.

Spletna vira: <https://www.24ur.com/novice/samostojnih2olet/jla-od-boja-proti-okupatorju-do-agresije.html>; https://sl.wikipedia.org/wiki/Jugoslovanska_ljudska_armada.

²¹ Diskete za shranjevanje podatkov so se prvič pojavile v sedemdesetih letih, v devetdesetih so bile glavni medij za prenos podatkov med računalniki. Ob prelomu tisočletja je diskete izpodrinil CD-ROM, na katerega je bilo mogoče shraniti 450-krat več podatkov, dokončno pa jih je pregnala uporaba USB ključev.

Spletna vira: <https://www.slovenec.org/2022/09/22/kaj-se-je-zgodilo-z-disketami-v-doloceni-industrijah-jih-se-vedno-uporabljajo/>; <https://siol.net/digisvet/novice/tehnologija-ki-je-danasnji-otroci-ne-poznajo-fotografija-418331>.

Serija C * 258121

DOZVOLA ZA PUTOVANJE

1) Voj. Brumen, Ivan 2) 75 70-3 SISK
 (čin, prezime i ime) (vojna pošta)

3)
 (prezime i ime vojnika-pitomaca koji sa njim putuju)

4) SALONCI 15 preko Zagreb
 (mesto u koje putuje)

5) vanredno odmesto
 (po kakvom poslu)

6) 8.4.76 (dneva četvrtog)
 (datum polaska — cifrom i slovima)

7) 8.4.76 (osmog četvrtog)
 (datum povratka — cifrom i slovima)

8) vojnik ili civilna vlastima
 (kome se ima javiti)

9)
 (sa kojim datumom zaključno je izmiren sa hranom)

Potpis starešine
[Signature]

M. P.

VSB — 1243-70.

Dovolilnica za putovanje Ivana Brumna iz vojašnice v Sisku, leta 1976 (prva stran).
 Hrani: družina Brumen.

Vojaška prisega »svečana obaveza« Bojana Lampreta, leta 1985.
 Hrani: Bojan Lampret.

Madžarski politik János Kádár ob obisku groba Josipa Broza Tita v Hiši cvetja na Dedinju v Beogradu, marca 1984.²²

Foto: Stevan Kragujević, hrani: Muzej Jugoslavije, Beograd, inv. št. SK_33_A_3805.

²² Titov pogreb je bil veličasten. Udeležilo se ga je dvesto devet delegacij iz 127 držav, med njimi štiri kralji, pet princev, šest predsednikov parlamenta, enaintrideset predsednikov držav, dvaindvajset predsednikov vlad in sedeminštirideset zunanjih ministrov.

Današnje generacije si težko predstavljajo, kaj je pomenil »tovariš Tito«. Bil je izredno karizmatična, a tudi kontroverzna osebnost, nekateri so ga obsojali, drugi ga še danes slavijo. Z gotovostjo pa lahko pritrdimo, da je usodno zaznamoval Jugoslavijo in mednarodno politiko.

Titov mavzolej v Beogradu sodi pod okrilje Muzeja Jugoslavije, ta pa pod ministrstvo za kulturo Srbije.

DOM, ŽIVLJENJSKI STANDARD

Zaposlitev za stalno in pomoč v obliki kredita sta ljudem omogočala varnost, družine so si lahko gradile hiše in vikende. Stanovanja v osemdesetih so večinoma obsegala kuhinjo, kopalnico s tekočo vodo, stranišče na vodno izplakovanje, dnevno sobo in spalnico. Skoraj vsa gospodinjstva so bila takrat že opremljena s štedilniki, hladilniki, televizorji in pralnimi stroji. Velika večina je imela vsaj črno-beli televizor, več kot polovica slovenskih gospodinjstev pa tudi osebni avtomobil.²³

V kuhinji so dotedanje kuhinjske kredence zamenjali vgradni elementi in viseče stenske omarice, gospodinje so tudi začele uporabljati male gospodinjске aparate (mešalnike, sesalnike...).²⁴ Omenimo, da vsi domovi seveda še niso bili tako moderno urejeni; v marsikaterem domu so bili še vedno emajlirani pločevinasti štedilniki na trda goriva »Tobi, ki so bili ob kredencah nepogrešljiv kos opreme kuhinj v sedemdesetih letih.²⁵

Družine so preživljale dopust v počitniških prikolicah ali sindikalnih domovih na Jadranu ali v toplicah ... Ene je tja pripeljal »fičko«, ki je postal celo statusni simbol, druge »stoenka« iz kragujevske Crvene zastave, tretje »spaček«, žaba, češka Škoda, ruska Lada ali novomeška »katrca«.²⁶ Delavci, ki so delali v Avstriji ali Nemčiji, so vozili nekaj let star mercedes ali BMW.

Reklama za pralni stroj Gorenje iz sedemdesetih let.²⁷

²³ Rendla, 2015, str. 197.

²⁴ Status vodilnega jugoslovanskega proizvajalca kuhinj je imelo podjetje Marles. Njene kuhinje so bile pojem kakovosti, zato jih še po štiridesetih letih najdemo v marsikaterem slovenskem domu. Kuhinj Orhideja rumena so v enajstih letih, med 1975 in 1986, izdelali 1.245.316 kosov. Podjetje iz Limbuša je svoj status vodilnega jugoslovanskega proizvajalca kuhinj dokončno izgubilo leta 1990 z uvedbo stečajnega postopka. Marlesove kuhinje prodaja danes Gorenje (pod znamko Marles proizvajajo okna in montažne hiše, ki jih je še v Jugoslaviji ustanovljeno podjetje začelo proizvajati že konec šestdesetih let).

Kresnik, 2007, str. 48. Spletni vir: <https://fototekamnz.wordpress.com/2017/09/11/marles-kuhinja-cocktail-variant-razveseljivo-ugodje/>

²⁵ Vodilne slovenske blagovne znamke za dom so bile še Gorenje, Iskra, Meblo, Brest, Stol Kamnik.

Poprečna letna proizvodnja Gorenja je bila 1.650.000 velikih gospodinjstevskih aparatov, leta 1984 pa je bilo izdelanih rekordnih 1.800.000. V prvi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja so dogodki na tleh bivše Jugoslavije močno vplivali tudi na poslovanje Gorenja. Po razpadu domačega trga se je bilo treba še bolj utrditi na razvitih zahodnih trgih ter iskati priložnost v nastajajočih državah na vzhodu Evrope. Po procesu lastninjenja se je Gorenje leta 1997 preoblikovalo v delniško družbo.

Tovarna Iskra je začela delovati leta 1946. Bila je vodilno slovensko podjetje na področju telekomunikacij, elektronike in avtomatizacije. Izdelovala je vse od televizorjev in računalnikov do gospodinjstevskih naprav in telefonov. Najuspešnejši telefon je model ETA 80 – delo domačih oblikovalcev pod vodstvom Davorina Savnika. Zanj so prejeli najuglednejše domače in

mednarodne oblikovalske nagrade. Telefon je bil imenovan za uradni telefon olimpijskih iger v Moskvi leta 1980. V osemdesetih letih je podjetje zaposlovalo 35.000 ljudi.

Meblo je bila ena redkih tovarn, ki je imela svoj inštitut, kjer so se rojevale kreativne ideje, inovacije in vrhunski izdelki. Ogromen pečat sta ji dala oblikovalec Oskar Kogoj in arhitektka Ljerka Finžgar. Pojem kakovosti so bile njihove dizajnerske luči, predvsem pa njihove vzmetnice, ki jih po njihovi blagovni znamki Jogi še danes imenujemo kar – jogiji.

Začetki tovarne pohištva Brest segajo v leto 1947. Bil je eden največjih jugoslovanskih proizvajalcev pohištva in največji izvoznik. Leta 1988 je bilo v vseh Brestovih obratih zaposlenih 2179 ljudi.

Stol Rex, prvi stol v Sloveniji, oblikovan za množično proizvodnjo, je sinonim podjetja Stol Kamnik. Leta 1952 ga je oblikoval in zasnoval arhitekt Niko Kralj, ki je bil v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja eden najvidnejših pohištvenih industrijskih oblikovalcev v Evropi in na Slovenskem. Njegove izdelke je po njegovih modelih in patentih proizvajalo ali še proizvaja okoli dvajset industrijskih podjetij doma in v tujini.

Spletni viri: <http://www.gorenje.com/highlights/si/zgodovina/sez-desetletij-gorenja>; https://sl.wikipedia.org/wiki/Niko_Kralj; <https://www.monitor.si/clanek/zgodovina-iskrinih-telefonov/157841/>; <https://primorske.svet24.si/plus/70-let-nove-gorice/meblo-je-bilo-v-svetovni-spici>; <https://www.enotranjska.si/kraji-v-obcini-cerknica/?groupid=64&id=139>;

²⁶ Kresnik, 2007, str. 47.

²⁷ Spletni vir: <https://www.automaticwasher.org/cgi-bin/TD/TD-VIEWTHREAD.cgi?41356>.

Dobrih štirideset let stara Marlesova kuhinja na razstavi Nikoli jim ni bilo bolje?
Foto, hrani: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

Brestova sedežna garnitura.²⁸

Izlet v Krapinske toplice, 28. julij 1981.²⁹
Foto, hrani: družina Brumen.

²⁸ Spletni vir: <https://www.enotranjska.si/arhivi/?groupid=80&id=235>.

²⁹ Martina z Alešem in Jožem Brumnom ter Darinka Brumen s hčerko Simono.

OKUSI IN VONJI DOBROT

Zajtrk mnogih generacij se je začel z Divko,³⁰ fino belo kavo z nadrobljenim kruhom ali s koruznimi žganci, za malico so bili hrvaški Gavrilovičev doručak (mesni narezek), Zdenka sir in čajna klobasa,³¹ kosilo pa se je kuhalo s srcem, saj se je kuhala Podravka juha.³² Pridružili so se jim še izdelki odličnih slovenskih blagovnih znamk, Gorenjka,³³ Radenska,³⁴ Šumi, Laško,³⁵ Union³⁶ ... In ko se je šlo v trgovino, se je v nakupovalni košarici znašlo tudi kaj sladkega, ne glede na poreklo: bonboni Vau Vau,³⁷ Ki-ki, Bronhi ali 505 sa crtom,³⁸ Visoki C, Fru-fru, penene živali ali alpski mlečni bonbon,³⁹ namaz Eurokrem,⁴⁰ Viki krema⁴¹ ali Kinderlada,⁴² žvečilne Bazooka (bazoka), Čunga Lunga, Koloy ali žvečilne v obliki cigare, ob kateri so se tudi otroci počutili odrasle ...⁴³ Priljubljene so bile tudi čokolade Braco i seka,⁴⁴ Runolist (pakirana v majhnih, posebej zavitih koščkih)⁴⁵ in druge.

Fructalov⁴⁶ sok Pingo, brez katerega ni minil noben šolski izlet.

³⁰ Divka »za fino bijelu kavu«, izdelek zagrebškega podjetja Franck.

³¹ Na vsakdanjem jedilniku so bile tudi domače dobrote, domača slivova marmelada, zaseka, kurja mast, posuta s sladkorjem, domače klobase, tünka, krvavice z zeljem ...

³² Podravka je eno vodilnih podjetij v jugovzhodni, srednji in vzhodni Evropi. Nastala je leta 1947 na temeljih nekdanje tovarne marmelade ter predelave sadja bratov Wolf. Danes ima sedež v Koprivnici. Najbolj prepoznavna slogana sta bila »Od srca srcu« (Od srca k srcu) in »Kad se sa srcem kuha, kuha se Podravka juha« (Ko se s srcem kuha, se kuha Podravka juha).

³³ Gorenjkini začetki segajo v leto 1922, ko se je v Lescah odprla prva tovarna čokolade pri nas. Njene temelje je postavil Adolf Zavrtnik. Podjetje je imelo izrazito družinski značaj, saj je skupaj z družinskimi člani zaposlovalo do sedem delavcev. Letna proizvodnja je dosegala 52 ton čokoladnih izdelkov, kar je bilo za tiste čase izjemno veliko. Svoje ime Gorenjka – tovarna čokolad je dobila leta 1958. Leta 2022 je Gorenjkina čokolada praznovala že častitljivih sto let. Spletni vir: <https://www.zito.si/sl/novica/gorenjka-praznuje-castitljiv-jubilej-164>.

³⁴ Zgodovina Radenske se je začela že leta 1833, ko je študent medicine Karl Henn odkril radenske vrele mineralne vode. Sto let kasneje je pridobljen zaščitni znak Tri srca, avtorja Milka Bambiča. V šestdesetih letih je prišlo do združitve slatinske in zdraviliške dejavnosti v Zdravilišče Radenska slatina. Leta 1972 doseže Radenska rekordno prodajo mineralne vode – 217 milijonov litrov. V naslednjih letih se je začela proizvodnja brezalkoholne pijače, Swing in Stil. 1990. leta sklenejo pogodbo z družbo PepsiCo za polnitev licenčnih pijač iz družine Pepsi. Leta 2000 je prišlo do spremembe lastništva, lastnik Radenske je postala Pivovarna Laško, od leta 2015 je bil večinski lastnik Radenske, d. d. Radenci, češka skupina Kofola. Spletni vir: <https://www.radenska.si/o-nas/radenska-skozi-cas>.

³⁵ Prvo pivovarno v Laškem je pred več kot 180 leti postavil Franz Geyer – varil je kameno pivo in tako postal pionir pivovarstva pri nas. Proti koncu 19. stoletja je postala Pivovarna Laško simbol slovenstva. V začetku sedemdesetih let

preteklega stoletja so prodali 500.000 hektolitrov piva letno, v letu 1994 se je številka povzpela že na 1.000.000 hektolitrov. Spletni vir: <https://www.lasko.eu/si/zlatorog>.

³⁶ Pivovarna Union je bila ustanovljena leta 1864 kot majhno družinsko podjetje, ustanovila sta jo Ivan in Peter Kosler (Pivovarna Kosler). Ljubljanska pivovarna je leta 2015 prešla v roke nizozemske pivovarne Heineken International, ta pa je leta 2021 proizvodnjo piva preselilo v Laško. Spletni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Pivovarna_Union.

³⁷ Proizvajalec Cedevisa.

³⁸ Izdelki tovarne Kraš. Njena zgodovina se začne v Zagrebu na temeljih tovarne čokolade Union (ustanovljena leta 1911, velja za prvega industrijskega proizvajalca čokolade v jugovzhodni Evropi). Vsa leta delovanja se je razvijala proizvodnja kakavovih izdelkov, keksov, vafjev in bonbonov. Nekaj njihovih izdelkov s slogani: bonboni »Bilo kuda, Ki-Ki svuda!« (Vedno in povsod Ki-Ki); »505 sa crtom« (bonboni s črto); »Bronhi, lakše se diše!« (Lažje je dihati!); čokolade Životinjsko carstvo (Kraljestvo živali), Dorina; keksi Domačica, Moto; napolitanke Jadro; bombonjere Griotte, Fontana ... Spletni vir: <https://www.kras.hr/si/o-nas/o-nas/zgodovina-krasa/1920>.

³⁹ Izdelovalo jih je podjetje Šumi (prav tako malinovec, marmelado, napolitanke, čokolado in številne druge izdelke). Leta 2000 so k Šumiju pripojili Imperial Krško.

⁴⁰ Blagovno znamko Eurocrem je leta 1967 registriralo italijansko podjetje A. Gandola & C. SpA. Srbsko podjetje Takovo je njihovo licenco odkupilo leta 1972. Podjetje Takovo je leta 1990 omogočalo plačo 4200 zaposlenim. Dolgoletne izkušnje in kakovost proizvodov so prinesli v začetku 21. stoletja nakup novosadskega SWISSLION-a (od takrat posluje kot del poslovnega sistema Swisslion Takovo). Spletna vira: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Eurocrem>; <https://www.swisslion-takovo.com/fabrike/kompanija-takovo/>.

⁴¹ Blagovna znamka Kolinske.

Generacije so uživale v napitku Fla-Vor-Aid,⁴⁷ Cockti– »Pijači naše in vaše mladosti«⁴⁸ in v Cedeviti,⁴⁹ ki so jo oglaševali s sloganom: »Če te kdo po zdravju vpraša, Cedevita ga prinaša«.

Foto: Manica Hartman, hrani: Barbara Jambor.

⁴² Namaz je proizvajala Podravka po licenci italijanskega Ferrera, ki mu z Nutello ni uspelo prodreti na jugoslovanski trg. Kinderlada je s prodajnih polic izginila v sredini devetdesetih let. Spletna vira: <https://www.radiocapris.si/si/aktualno/zakaj-je-izginila-najbolj-priljubljena-sladkarija-vseh-casov>; <https://www.podravka.si/o-podravki/zgodovina/>.

⁴³ Bazoka je izdelek ameriške industrije, vendar so jo nekaj časa izdelovali po licenci tudi v Žitu. Bila je namenjena tudi preizkusu spretnosti in poguma – kdo si v usta zbaše več žvečilk in napihne večji balon. Včasih je lahko prinesla tudi težave (če je zlepila liste zvezkov ali se znašla na notranjem predalu šolske torbe, ali še huje, pod šolsko mizo ali so te zasačili z njo med poukom). Rumena Čunga Lunga je vsebovala sličico. Znani so bili tudi žvečilni gumi Softy, s katerimi so lahko otroci delali res velike balone. Prvi žvečilni gumiji, ki niso vsebovali sladkorja, so bili Dentagum. Izdelovala jih je Kolinska, ki jih je trgu predstavila pod sloganom »Kdor žveči, zdravo misli!« Kolinska je na prodajne police poslala tudi popularne žvečilne Koloys. Spletni vir: <https://www.radiocapris.si/si/aktualno/katerih-zvecilnih-pa-se-vi-najraje-spominjate>.

⁴⁴ Tudi čokolade Mikado, Samo ti, Volim te ... so nastale v tovarni čokolade in alkoholnih pijač Zvečevo v Požegi. V sedemdesetih in osemdesetih letih so zaposlovali 1.400 delavcev. V takratni Jugoslaviji je bila tovarna na drugem mestu po proizvodnji alkohola in na tretjem po proizvodnji čokoladnih proizvodov. V začetku devetdesetih let je postalo podjetje delniška družba, od leta 2001 je v zasebni lasti.

⁴⁵ Kraš jo je iz prodaje umaknil v začetku devetdesetih, kasneje se je zaradi izrednega povpraševanja vrnila na prodajne police.

⁴⁶ Fructal deluje od leta 1945 (sprva so se ukvarjali z žganjekuho, nato je začelo podjetje proizvajati najkakovostnejše izdelke iz najboljšega sadja in drugih plodov narave). Leta 1970 je imel zaposlenih 732 delavcev in sloves največjega proizvajalca sadnih sokov v tedanji Jugoslaviji. Zraven sokov in marmelad so izdelovali tudi džeme, otroško hrano ... Podjetje se je naglo širilo in leta 1984

nudilo delo že 1494 zaposlenim. Devetdeseta leta so prinesla spremenjene poslovne okoliščine tudi za njihovo podjetje – trgi nekdanje Jugoslavije so se zapirali, zato so povečali izvoz v Rusijo, na Češko, v Kanado, ZDA in Italijo. Leta 1996 je podjetje pridobilo status javne delniške družbe v lasti 7120 delničarjev; leta 2001 je postala večinska lastnica družbe Fructal Pivovarna Union. Spletni vir: https://www.fructal.si/pages/about_us; <https://www.facebook.com/30428846443/photos/a.10150937739471444/10150937739476444/>.

⁴⁷ Izdelek Droge Portorož (podjetje že več kot štirideset let izdeluje vloženo zelenjavo, priloge, dodatke in omake v Prlekiji, v proizvodnem obratu Gosad v Središču ob Dravi).

1964, ustanovitev podjetja Droga Portorož (1987, uvedba lastnih blagovnih znamk Barcaffa, Maestro, Zlato polje, 1001 CVET, kasneje Argeta).

1908, ustanovitev enega najstarejših ljubljanskih podjetij Kolinska se začne z izdelkom cikorije oz. s kavnim nadomestkom. Leta 1936 je tovarno prevzelo podjetje Franck iz Zagreba. Proti koncu šestdesetih let je začelo izdelovati tudi licenčne izdelke, v devetdesetih pa je prišlo do preoblikovanja v delniško družbo. Leta 1995 je Kolinska kupila podjetje Rogaški vrelci in blagovno znamko Donat Mg, leta 2000 je sledil nakup blagovne znamke Cockta.

Novo stoletje je prineslo združitvev Kolinske in Droge v podjetje Droga Kolinska, d. d. (njeni izdelki so prehranski izdelki, mineralne vode, osvežilne pijače ...). Planinšek, 2009, str. 20.

Spletni vir: https://www.facebook.com/photo/?fbid=650720428403121&set=ecnf.100063112486408&locale=sl_SI.

⁴⁸ Zgodba Cockte, prve gazirane brezalkoholne pijače v Jugoslaviji, se je začela leta 1952. Gre za koktelj iz plodov šipka, različnih zelišč, čiste izvirske vode, vitamina C in karameliziranega sladkorja. Sredi sedemdesetih let se je predstavila v novi podobi in z novim sloganom »Cockta, pijača vaše in naše mladosti«.

Strlič, 2016, str. 28, 29. Ramovš, 2010, str. 77.

⁴⁹ Instant osvežilna pijača z devetimi vitamini, izdelek farmacevtskega podjetja PLIVA.

Kinderlada v šalčki in skodelici s prepoznavno kravico, je v osemdesetih in v začetku devetdesetih osvojila vse generacije. Foto: Manica Hartman, hrani: Barbara Jambor.

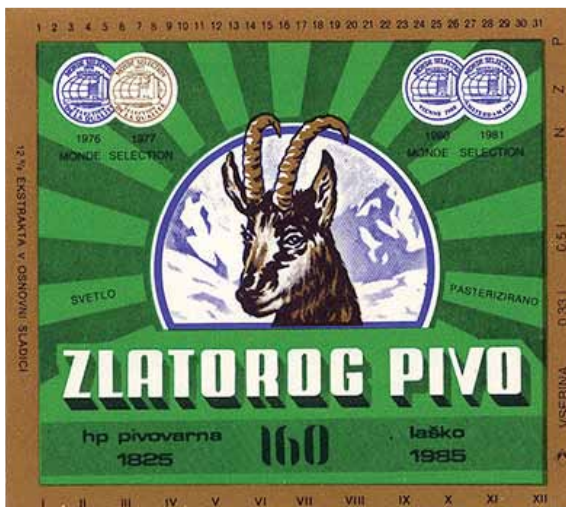

Šumijevi svileni lešnikov bonboni s katerimi se je sladkalo v devetdesetih letih. Foto: Marko Habič, hrani: Slovenski etnografski muzej.⁵⁰

Po vseh sladkih dobrotah si je bilo treba umiti zobe ... Mnogi se spomnijo odlične otroške zobne paste Paperino's, ki je bila tudi zelo okusna (otroci so jo namreč skoraj več pojedli, kot so si z njo umili zobe).⁵²

Žvečilni gumiji.⁵¹

Svet odraslosti sta »simbolizirali« filter cigareta – Filter 57⁵³ in pivo Laško.⁵⁴

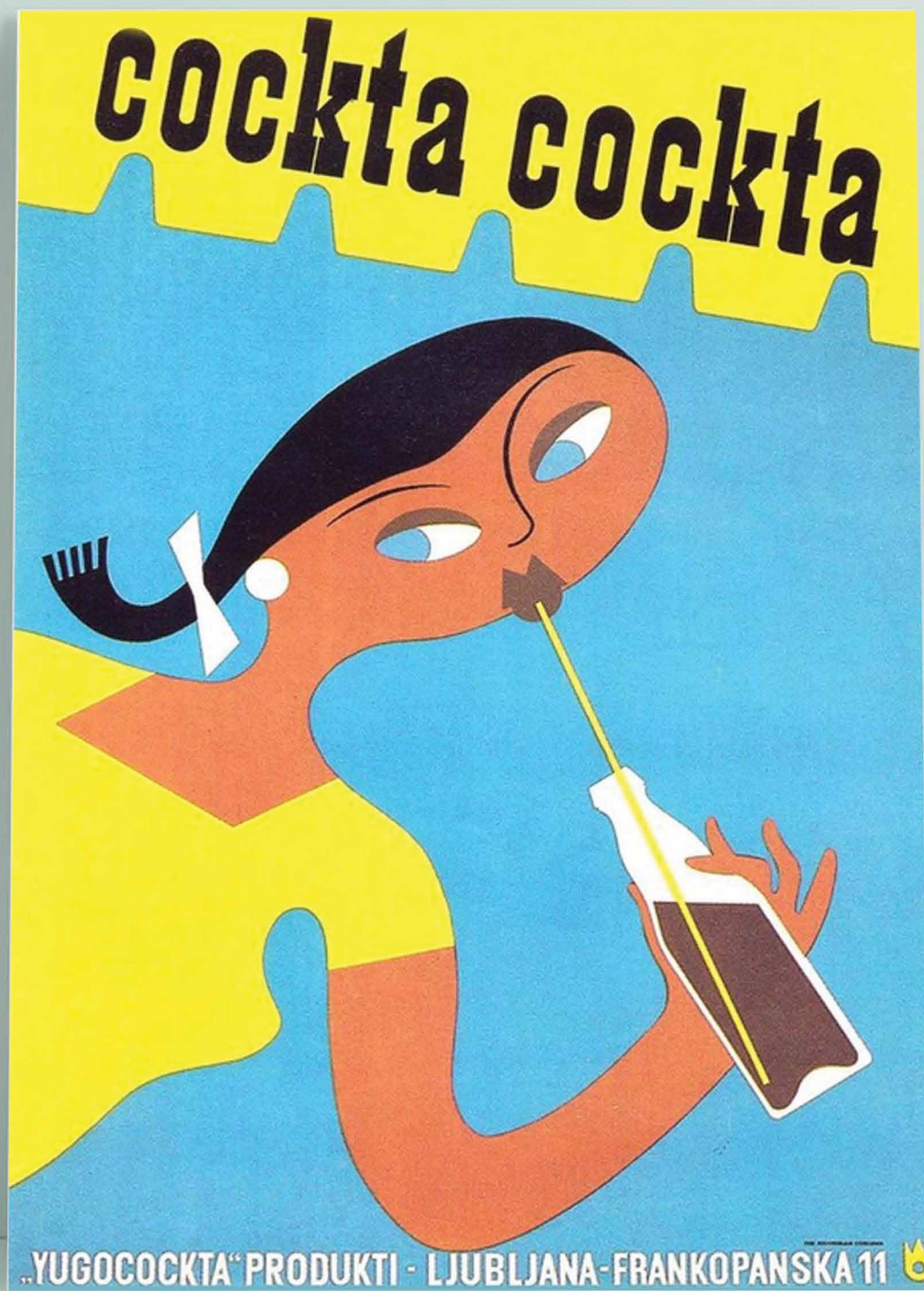
⁵⁰ Fotografija z razstave Bonboni vseh generacij, 140 let Šumija.

⁵¹ Spletni viri: https://www.facebook.com/profile.php?id=100063112486408&sk=photos&locale=sl_SI; <https://net.hr/webcafe/svastara/bilo-jednom-u-jugoslaviji-mozda-u-trgovinama-nismo-mogli-birati-kao-danas-ali-to-sto-smo-jeli-i-pili-ostalo-je-nenadmasno-fa172ca6-e718-11ec-9599-0658397e1a43>; <https://danas.hr/zivot/zanimljivosti/retroteka-nas-vraca-u-proslost-ovog-puta-smo-se-sjetili-sto-smo-sve-nekoc-grickali-gba1foae-b9ee-11ec-a0a9-0242ac12001c>.

⁵² Spletni vir: <https://kajcizmajci.blogspot.com/2007/01/paperinos.html>.

⁵³ Njena posebnost je bila, da so jo kot edine v Evropi pakirali s filtrom navzdol, kar je omogočalo, da se kadilec ni dotaknil filtra z umazanimi rokami – to je bil razlog, da je bila oglaševana kot delavska cigareta. Konec osemdesetih let so jih po priljubljenosti prehiteli cigarete Boss. Cigarete Filter 57 so še na tržišču, le da jih ne proizvajajo več v Tobačni Ljubljana (ta je po razpadu skupne države novega nemškega lastnika zamenjala z današnjim britanskim). Strlič, 2016, str. 36, 37. Spletni vir: <https://stareslike.cerknica.org/wp-content/uploads/2014/02/140130688.jpg>.

⁵⁴ Spletni vir: <https://www.lasko.eu/foto/etikete/zlatorog-1985.png>.

Plakat Cockte iz leta 1953.
Spletni vir: <https://www.vagaja.com/4/>.

IGRE, IGRAČE

Otroci so preživljale prosti čas večinoma na prostem, na ulicah, na športnem igrišču ali domačem dvorišču, ne glede na letni čas. Najpogostejše igre so bile med dvema ognjema, gumitvist, skrivalnice, igrali so se Nemce in partizane, kavboje in Indijance, gnilo jajce ... Priljubljene so bile tudi pisane steklene kroglice (frnikule), lego kocke, plišasti medvedki, žoge, kolebnice, hulahop obroči, glasbene igrače, otroški telefoni na baterije ... Otroci so se kratkočasili s smučanjem, sankanjem, z drsanjem na bližnjih potokih in mlakah, se kotalkali⁵⁵ ali uživali v vožnji z Rogovimi kolesi (najbolj priljubljen med njimi je bil pony).⁵⁶ Kasneje so postala priljubljena še kolesa BMX, ki so bila »glavni« krivec marsikaterega padca, zvina in opraskanih kolen.

Mladina in starejši so se navduševali nad igranjem računalniških, oz. videoiger, to je bila pravzaprav nova oblika preživljanja prostega časa, in hkrati tudi precejšnja investicija, saj si vsaka družina hišnega računalnika ni mogla privoščiti. Običajno so se prijatelji zbrali pri tistem, ki ga je imel, in igrali različne videoigre na commodorjih, spectrumih. Priljubljene igre so bile tetris, Perzijski princ (Princ of Persia, 1989),⁵⁷ Hugo.⁵⁸

Priljubljene družabne igre so bile šah, človek, ne jezi se, spomin, domine, mlin, kartanje, monopoli (Monopoly).⁵⁹ Če ni bilo ničesar od tega, so se kratkočasili drugače, tudi z igro mesto⁶⁰ ali z zbiranjem sličic Kraševega Kraljestva živali (hrv. Životinjskog carstva), PEZ figuric, prtičkov oz. papirnatih serviet, razglednic, značk ...

Nekaj teh iger in igrač se najde tudi v 21. stoletju, vendar jih je razširjenost svetovnega spleta in tehnološke »igračke«, kot so pametni telefoni, tablice in računalniki, veliko skoraj izrinilo iz otroštva, pa tudi tovrstnega druženja vrstnikov je žal vedno manj.

Fantje in dekleta so oboževali gumitvist.

Foto: Marija Makarovič, Banovci, 1. januar 1977,
hrani: Slovenski etnografski muzej, 630:LJU;F-0001710/l.

⁵⁵ Kotalke je imelo večina otrok; privezale so se na obuvalo glede na velikost in se prenašale med generacijami (mlajši so jih običajno podedovali od svojih starejših bratov ali sester).

⁵⁶ Pony kolo je v svoji različici še vedno prisotno na mestnih ulicah. Množično so ga proizvajali v šestdesetih in sedemdesetih letih preteklega stoletja.

⁵⁷ Igra je zaradi svoje priljubljenosti povzročila nastanek novega igralnega žanra – akcijsko pustolovščino. Pri njej je glavni lik tekal po takšnih in drugačnih blodnjakih, reševal uganke, ki so mu omogočale prehod v nove prostore, se bojeval z drugimi liki ipd.

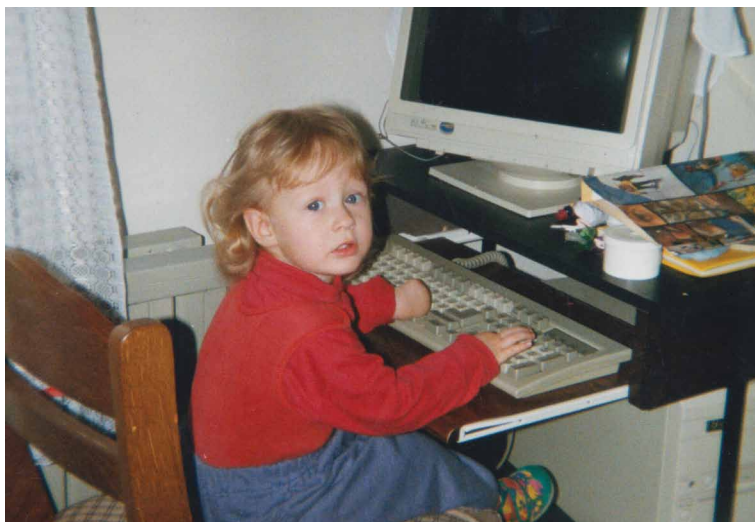
⁵⁸ Repe, Kerec, 2019, str. 236–238.

⁵⁹ Monopoly je igralo staro in mlado. V spominu je ostal z modro podolgovato škatlo, rumeno igralno ploščo in barvno lestvico, ki je posamezne kraje

razdeljevala v skupnice po dve ali tri. V jugoslovanski različici sta bila najprestižnejši polji slovenski Bled in Bohinj, zanju je bilo treba odšteti 7000 in 8000, bosanski smučišči Jahorina in Bjelašnica pa sta bili najcenejši, vredni vsaka 1200, in kot taki nedonosni za gradnjo hotelov. Igra je vsebovala še Popovo Šapko, Kopaonik, Krvavec, Ohridsko, Prespansko in Plitvička jezera, Avalo, Kalemegdan, Ado Ciganlijo, Severni, Srednji in Južni Jadran, Krvavec, otoke Rab, Pag, Krk, Korčulo, Brač, Hvar in letališča Beograd, Ljubljana, Skopje in Zagreb. Spletni vir: https://www.facebook.com/MojaNostalgija/photos/pb.100081623202628.-2207520000/1408845419133867/?type=3&locale=sl_SI.

⁶⁰ Pri njej je bilo treba najprej izbrati eno črko abecede in potem na to črko napisati v razpredelnico na papirju ime, priimek, mesto, vas, državo, žival, reko, rastlino.

Že v devetdesetih letih so bili računalniki priljubljeni pri vseh generacijah.
Foto, hrani: Suzana Hartman.

Zagrebska tovarna Biserka je bila prepoznavna po junakih iz slovitih Disneyjevih risanih filmov.⁶¹
Foto: Manica Hartman, hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Telefoni izolske Mehanotehnike so imeli vse, kar so imeli veliki.
Okrogla številčnica, slušalka in približno 15 metrov kabla so navduševali otroke doma in po svetu.⁶²

Album sličic Životinjskog carstva (Kraljestva živali) iz začetka sedemdesetih let.
Hrani: Emil Fekonja.

⁶¹ Tovarna Biserka je začela delovati leta 1946 v Zagrebu. Na začetku šestdesetih let je pridobila pravice za izdelovanje plastičnih igrač – junakov iz risank Walta Disneyja, ki so jih izdelovali po njegovih predlogah, pri tem pa so morali upoštevati zelo stroga pravila. Med domovinsko vojno pravic niso pravočasno obnovili, zato tovarna od leta 1992 ni več mogla izdelovati Disneyjevih igrač, tudi druga proizvodnja je zastala vse do leta 2003, ko so

sprejeli sklep o prenehanju delovanja podjetja.
Spletni vir: <https://www.delo.si/magazin/zanimivosti/vsebina-otroskih-predalov-iz-tovarne-biserka/>

⁶² Spletni vir: <https://www.label-emmaus.co/fr/jouet-telephone-intercom-set-anee-60-mehanotehnika-35621918/>

REVIJE, KNJIGE

Otroci so uživali v prebiranju revij, ki so imele podobne vzgojne cilje kot takratna pionirska organizacija. Najmlajši so imeli Cicibana,⁶³ malo starejši Kurirčka,⁶⁴ najstniki pa Pionirski list (od leta 1985 PIL), Anteno⁶⁵ in nemško revijo Bravo s podobno vsebino ...⁶⁶ Pravo zabavo in tudi zbirateljsko strast so povzročili slovenski stripi (Mustrove Dogodivščine Zvitorepca, Lakotnika in Trdonje) in srbohrvaški Alan Ford. Ena najbolj znanih revij za moške bralce je bil tednik z erotično vsebino Kaj (1984, kasneje Vroči Kaj),⁶⁷ nežne najstnice in gospe so imele takrat svoj »repertoar« za branje. Najbolj so uživale ob prebiranju ljubezenskih t. i. doktor romanov⁶⁸ in Ljubezenskih zgodb v Anteni.⁶⁹

V sedemdesetih in osemdesetih letih, ko še ni bilo mobilnih telefonov in prenosnikov so bile posledično knjižne police marsikaterega doma še bogate s knjigami. Mladina je prebirala Vandotovega Kekca, Seliškarjevo bratovščino Sinjega galeba, Lovrakovo tovarišijo Petra Grče,⁷⁰ Vorančeve Solzice, Bevkovo Pestrno ... Priljubljena literarna junaka sta bila Jure Kvak Kvak, avtorice Saše Vegri (1975), in Juri Muri v Afriki, Toneta Pavčka (1988). Odrasli so prebirali dela Prešerna, Kosovela, Bora, Aškerca ..., a tudi že kriminalne in ljubezenske romane Agathe Christie, Heinza G. Kosalika, Johannesa Maria Simmla in druge.

Mama uživa v družbi doktor romana, hčerka v čofotanju v bazenčku, leta 1981.

Foto, hrani: družina Brumen.

⁶³ Izhajal od leta 1945.

⁶⁴ 1991. leta se je preimenoval v Kekca.

⁶⁵ Revija Antena je prinašala novice iz glasbenega, filmskega in modnega sveta, posebej privlačna za mladino je bila njena rubrika Zaupne besede, v kateri so odgovarjali na vprašanja, povezana s spolnostjo.

⁶⁶ Revija Bravo je bila barvna od prve do zadnje strani. Najstniki so jo oboževali zaradi priloženih plakatov takrat priljubljenih glasbenikov, filmskih igralcev, športnikov ... Plakati so namreč večinoma pristali na stenah ali omarah njihovih sob.

⁶⁷ Sprva je povzročil kar nekaj vročih polemik, dejansko pa se je prodajal »za med«, saj so ga v Jugoslaviji (v slovenski in srbohrvaški verziji) prodali v 600.000 izvodih.

⁶⁸ Založniška hiša Delo jih je izdajala v žepnem formatu. V ospredju je bila vedno ljubezenska zgodba med postavnim zdravnikom in medicinsko sestro, ki je imela srečen konec, običajno s poroko ..., in s tem se je poistovetila tudi marsikatera slovenska najstnica. Delo je izdajalo tudi avtomobilistično revijo Avto, televizijsko revijo Stop in žensko revijo Jana. Stepančič, 2012, str. 7.

⁶⁹ Repe, Kerec, 2019, str. 243, 247.

⁷⁰ Izšle v zbirki Zlata knjiga, eni izmed pomembnejših knjižnih zbirk Mladinske knjige, ki je začela izhajati leta 1973.

Nr. 4 21. Jhr. DM 2,10 95 19,- - fr 10,- - Lire 2500,- - Plus 220,- - sfr 2,30 - ökr 12,25 - Kcs 42,00
 Fmk 13,00 - Dr 400,- - nkr 14,00 - Mf 3,00 - Ft 130,- Printed in Germany **TALKSHOW: ROSETTE**

BRAVO

2 SUPER PLAKATE

AXL W. ROSE **MACAULAY GULKIN**

BRAVO-STAR-WAHL '92
OTTO-SIEGER: TV-STARS
 WER VON BEVERLY HILLS, 90210 DAS RENNEN MACHTE

BRAVO vor Ort
DIE KATASTROPHE AUF DEN SHETLAND-INSELN

LUKE & SHANNEN STORY

PLUS 4 POSTER
THE GREAT PRETENDER
FREDDIE MERCURY
JASON PRIESTLEY
LUKE PERRY
SHANNEN DOHERTY

GUNS N' ROSES in Südamerika
WHITNEY HOUSTON ganz privat
WRESTLER jetzt auf Tour

Revija Bravo.
 Hrani: Barbara Jambor.

RISANKE, FILMI, ODDAJE

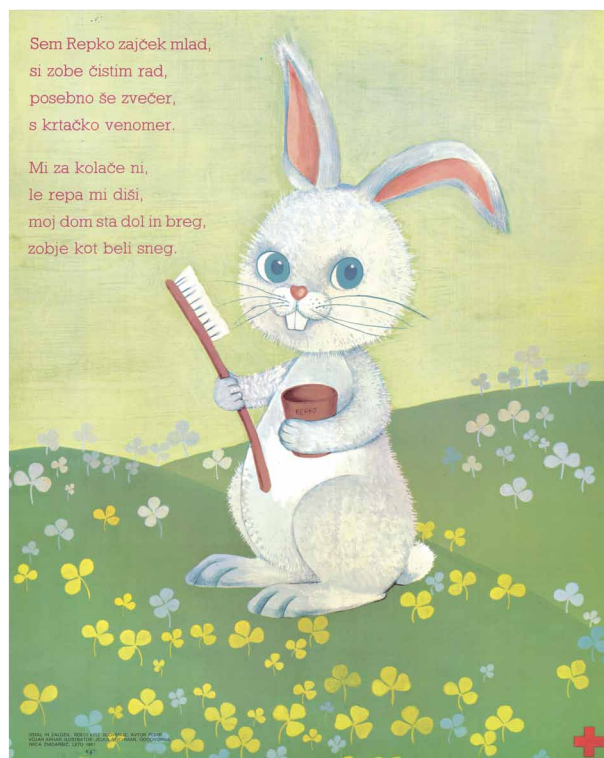
Otrokom so vsakdan lepšali mnogi tuji risani junaki: Tom in Jerry, Pink Panther, Modri dirkač, Smrkci, Čebelica Maja, Pončo in Toro, Medvedek Uhec, Barbapapa, Kremenčkovi, Lolek in Bolek, Pipi in Melkijad, maček Silvester in rumeni kanarček Tweety, zajec Dolgouhec, najhitrejši mehiški mišek Speedy Gonzales (iz ameriške serije The Looney Tunes) ... Risanke so lahko otroci gledali vsak večer in v nedeljo zjutraj v priljubljeni oddaji Živ Žav na slovenski televiziji (RTV Ljubljana).⁷¹ Na sporedu sta bili tudi slovenska risanka Bojan in hrvaška Baltazar.⁷²

Pri otrocih je bil zelo priljubljen kratek animiran TV spot CIKCAK Mikija Muštra,⁷³ ki ga je predvajala TV Ljubljana (tik pred TV Dnevnikom).⁷⁴ Beli zajčki so otrokom nakazali, da je čas za spanje.

Omenimo, da so bile konec osemdesetih, predvsem pa v devetdesetih letih, v Sloveniji zelo priljubljene videokasete (VHS) in videorekorderji, ki so omogočali snemanje nepozabnih družinskih dogodkov ali najljubše televizijske oddaje. Če si si zaželel ogledati priljubljen film, si kaseto kupil, še pogosteje pa sposodil, v videoteki.⁷⁶ Prav tako so bila osemdeseta obdobje satelitskih anten in krožnikov, kar je prineslo večji izbor televizijskih programov (npr. avstrijsko nacionalno TV ORF).⁷⁷

Pravi val navdušenja pri mladostnikih je povzročil še danes priljubljen film Plava laguna (The Blue Lagoon), ki ga zaradi »preveč nakazane mladostniške spolnosti« nekateri starši niso najbolj odobraval, saj so menili, da naj mladina raje gleda spodobne slovenske filmske klasike, kot so Kekec, Vesna, Ne joči, Peter...

Zajček Brko v ilustraciji Jelke Reichman je otroke spodbujal k umivanju zob.⁷⁵

⁷¹ Od 1990 RTV Slovenija.

⁷² Repe, Kerec, 2019, str. 250, 251.

⁷³ Miki Muster (1925–2018), ilustrator, animator in stripar, ki je ustvaril verjetno najbolj priljubljene stripovske junake na Slovenskem (Zvitorepec, Trdonja in Lakotnik so zabavali več generacij otrok). Rodil se je v Murski Soboti in se že kot otrok navduševal nad risanimi filmi in stripi. Leta 1973 se mu je ponudila priložnost za ustvarjanje risanih filmov v Nemčiji, kjer je pri Bavaria Films ustvaril svoje prve animirane filme. V tem obdobju je sodeloval tudi pri reklamnih spotih za ljubljansko televizijo, kjer je ustvaril nekaj zimezenih risanih likov za blagovne znamke, kot so Cikcak

zajčki, Viki krema, Čunga Lunga, Visoki C, Medex. Spletni vir: https://www.kresnik.eu/slovenski-ilustratorji-pionir-slovenskega-stripa-miki-muster-clanek_2307.html.

⁷⁴ Spletni vir: https://www.slocartoon.net/?main=cartoons/cartoon&cartoon_id=838.

⁷⁵ Plakat zajčka je bil v vseh takratnih zobozdravstvenih čakalnicah. Spletni vir: Digitalna knjižnica Slovenije (avtorske pravice Jelka Reichman).

⁷⁶ S prihodom DVD-jev je začela priljubljenost VHS kaset padati.

⁷⁷ Repe, Kerec, 2019, str. 256.

Oboževani so bili tudi legendarni jugoslovanski filmi *Ko to tamo pjeva* (Kdo neki tam poje, 1980), *Maratonci trče počasni krug* (Maratonci tečejo častni krog, 1982), *Otac na službenom putu* (Oče na službenem potovanju, 1985), *Dom za vešanje* (Dom za obešanje, 1988), in tudi ameriški, npr. Vesoljček E. T. in Gremlini. Najstnice in najstniki so občudovali akcijske junake, Toma Cruisa v filmu *Top Gun*, Sylvestra Stalloneja v *Rambu*, Christopherja Reeva v *Supermanu*, Bruca Willisa v akcijskem filmu *Umri pokončno*, Eddija Murphija v *Policajcu z Beverly Hillsa* ... Med slovenskimi filmi sta bili najbolj zaželeni komedija *Toneta Partljiča Moj ata*, socialistični kulak in mladinska uspešnica *Poletje v školjki*.⁷⁸

Smeh in dobro razpoloženje sta prinesli komediji *Ali je pilot v letalu* (*Airplane*) in že desetletja predvajana *Policajska akademija* (*Police Academy*, 1984).⁷⁹

Slovenci so se radi »vživali« v življenje premožnih ameriških/avstralskih meščanov, polno spletk in intrig. Prikazovale so jih serije *Dinastija*, *Dallas*, *Pod krinko* ... Kako so živeli naši premožnejši srbski sosedi, družina Popadič,⁸⁰ so videli v seriji *Bolji život* (*Boljše življenje*). Velik poštenjak in naivnež Martin Sagner »Draš Katalenič«, bolj znan kot Dudek, pa je ob ženi Regici (Smiljki Bencet-Jagarič) prikazal popolno nasprotje – življenje v revni hrvaški vasi Gruntovec v hrvaški Podravini in se s hudomušnimi in domiselnimi dovtipi ter z unikatnim žargonom tamkajšnjih ljudi za vedno zapisal v srca gledalcev po vsej Jugoslaviji.

Ženske vseh generacij so uživale v eni najlepših filmskih ljubezenskih zgodb osemdesetih; pričarala sta jo Maggy in Ralph v filmu *Pesem ptic trnovk* (*The Thorn Birds*). Izjemno priljubljeni sta bili tudi portugalska telenovela *Sužnja Isaura*⁸¹ in kasnejša mehiška telenovela *Esmeralda*, ki je konec devetdesetih med Slovenkami povzročila pravo »obsedenost«.⁸²

Za vedno bo zapisana v srcih tudi filmska plesna glasba iz vsaj treh filmov, ki so postali legendarni. Mladi in mladi po srcu so plesali in peli z Olivio Newton John in Johnom Travolto v filmu *Briljantina* (1978) in z Jennifer Beals v romantičnem ameriškem filmu *Flashdance* iz leta 1983, kjer nas je s pesmijo *What A Feeling* popolnoma navdušila Irene Cara. Pravo evforijo pri najstnikih in ženskah je povzročil tudi film *Dirty dancing* (*Umazani ples*, 1987), z glavnima igralcema Jennifer Gray in Patrickom Swayzejem, ki ostaja ne le uspešnica, ampak tudi fenomen pop kulture.

Dobro gledanost so prinesle tudi nekatere slovenske oddaje.

Otroci so uživali v oddaji *Radovedni Taček* (1987), mladina v poučni oddaji *Periskop* (od 1985 do 1991), starše pa sta privabili k malim zaslonom oddaji z voditeljem Mitom Trefaltom, *Košnikova gostilna* (na sporedu od 1984 do 1987) in *Kolo sreče* z bogatimi nagradami.⁸³ Zelo priljubljeni so bili tudi športni prenosi (*Planica*, *Zlata lisica*), kjer se je navijalo za naše favorite v alpskem smučanju. Prepoznavni televizijski obrazi so bili Miša Molk, Tomaž Terček, Vinko Šimek s svojim likom Jakob Šraufcigerjem, Oliver Mlakar v priljubljenem kvizu *Kviskoteka* in drugi.⁸⁴

Kultna izjava Draša Kataleniča – Dudeka.⁸⁵

⁷⁸ Repe, Kerec, 2019, str. 251–253.

⁷⁹ Kultni seriji, polni smeha, sta bili še *Allo, Allo!* in *Only Fools and Horses* (Samo bedaki in konji).

⁸⁰ Podobno televizijsko družino smo imeli tudi Slovenci. V celovečernem filmu *To so gadi* je blestela družina Štebe.

⁸¹ Prva telenovela, ki se je od jeseni 1988 predvajala na jugoslovanskih tleh.

⁸² Leta 1998 so bili popoldnevi, ko se je začela posamezna epizoda, namenjeni *Esmeraldi*. Ženske so pustile vse delo, saj je bila *Esmeralda* kraljica slovenskih src – telenovelo je v povprečju spremljalo kar 75 odstotkov celotnega TV-občinstva. Ko je glavna igralka Leticia Calderon leta 1998 v organizaciji POP TV obiskala Ljubljano in Maribor, se je z njo srečalo na tisoče ljudi. Spletni vir: https://www.24ur.com/ekskluziv/film_tv/pop-tv-obletnica.html.

⁸³ V vsaki oddaji so sodelovale štiri družine, ki so za vsak pravičen odgovor v določenem segmentu oddaje – ti so bili trije – dobile pravico, da so vzele ključ, s katerim so na koncu oddaje odpirale skrinjice z nagradami. Družina z največ ključi je poleg nagrad, ki so se skrivale v skrinjicah, dobila tudi potovanje v Val Thorens in tja so odpotovali vsi člani družine. Sklepni trenutek vsake oddaje je bilo vrtenje kolesa sreče. Končna nagrada v prvem letu predvajanja je bil avtomobil, v drugem pa montažna hiša. Spletni vir: <https://siol.net/trendi/svet-znanih/se-se-spomnite-kako-smo-odpirali-skrinjice-125846>.

⁸⁴ Repe, Kerec, 2019, str. 255, 256.

⁸⁵ Spletni vir: <https://d19p4plxgou3gz.cloudfront.net/c8004876-8f23-11ec-982b-0242ac12000e/v/2545d47a-2baa-11ec-9bfe-3a925a8303a3/1280x1280-2545ea46-2baa-11ec-9096-3a925a8303a3.webp>.

Kartice Podarim – dobim so prodajali na pošti, v trafikah, knjigarnah ...⁸⁶
Foto, hrani: Barbara Jambor.

⁸⁶ Šlo je za akcijo Studia Marketing, ki je bil prva oglaševalska agencija v Jugoslaviji. Njene najodmevnejše oglaševalske akcije so bile: Paloma, Fructal, Ljubljanska banka, Radenska, Podarim – dobim, Slovenija, moja dežela ...
Z akcijo Podarim – dobim so se zbirala sredstva za vrhunsko slovensko alpsko reprezentanco (Bojan Križaj, Mateja Svet, Primož Ulaga, Rok Petrovič, Boris Strel, Jože Kuralt in drugi). V trinajstih sezonah, od leta 1984 do 1997, so prodali približno osemnajst milijonov kartic.

Nagrade pri akciji Podarim – dobim so bile za tisti čas zelo visoke: od gotovine do hiše Jelovica, kuhinje Slovenijales, spalnice Meblo, avtomobila Renault 4, smuči Elan, glasbenega stolpa Hitachi, barvnih Gorenjevih televizorjev in pralnih strojev itd. Oddaje z žrebanji je vodil Janez Hočevar – Rifle; njegov zaščitni znak sta bila črno-rumeni šal in pletena modra kapa. Repe, Kerec, 2019, str. 109–116.

GLASBA

Glasbena industrija je izstrelila med zvezde mnoge jugoslovanske glasbenike. Nekateri izmed njih so prepoznavni že od sedemdesetih let (Zdravko Čolić, Mišo Kovač, Danilo Živković, Neda Ukraden). V osemdesetih in kasneje so sloveli Danijel Popović, Boris Novkovič, Lepa Brena ...⁸⁷ V srca mnogih so se zapisale tudi glasbene skupine Novi fosili (1969), Bijelo dugme (1974), Parni valjak (1975), Prljavo kazalište (1977), Ambasadori (1975) (Magazin (1979), Plavi orkestar (1983), Neki to vole vruće (1985), Električni orgazam (1988) in druge. Zelo popularne so bile tudi vsakoletne Evrovizije (leta 1990 jo je gostil Zagreb).

Med zimzelenimi slovenskimi ansambli so bili najbolj priljubljeni Avseniki in Slaki. Še danes priljubljene popevke so Poletna noč (Marjana Deržaj, 1964), Ti si moja Ljubezna (Elda Viler, 1972),⁸⁸ Dan ljubezni (Pepel in kri, 1975), Med iskrenimi ljudmi (Majda Sepe, 1978), Dan neskončnih sanj (Vlado Kreslin, 1980); v spominu ostajata tudi Oh, ne, Cherie (Rendez – Vous, 1984), Mandarina (Don Juan, 1993) in druge.

Priljubljeni slovenski izvajalci so bili še Helena Blagne, Simona Weiss, Marta Zore, Alenka Godec, Alfi Nipič, Oto Pestner, Andrej Šifrer, Aleksander Mežek, Marjan Smode in drugi.⁸⁹

⁸⁷ Čolić je bil zaradi svojih plesnih nastopov na odru označen za jugoslovanskega Johna Travolta. Živkovičeva skladba Od Vardara pa do Triglava je v sedemdesetih letih konkurirala za novo jugoslovansko himno. Kovač je v petdesetletni karieri prodal več kot 20 milijonov plošč. Popoviću je pesem Džuli (1983) prinesla četrto mesto na Evroviziji in vsesplošno slavo. Novkovič je znan tudi kot pisec pesmi za Tajči, Tonya Cetinskega, Leteči odred, Severino, Danijelo, Srebrna Krila, Kemala Monteno in mnoge druge. Lepa Brena (Fahreta Jahić Živojinović) in Neda Ukraden še vedno polnita koncertne dvorane in navdušujeta s svojimi nastopi. Spletni viri.

⁸⁸ Marjana Deržaj, Elda Viler in Majda Sepe so dosegle največjo priljubljenost v šestdesetih in sedemdesetih letih, v času razcveta slovenske popevke. Marjanine najbolj znane pesmi so Poletna noč, Vozi me vlak v daljave, Kako sva si različna, Zemlja pleše ... Med Eldinimi največjimi uspešnicami so Ti si moja ljubezna, Nora misel, Lastovke, Zlati prah imaš v očeh. Pesmi Med iskrenimi ljudmi, Ribič, ribič me je ujel, Pesem o pomladi in prijateljstvu, Šuštarški most je zapela Majda; večino njih je uglasbil njen mož Mojmir Sepe. Spletni viri.

⁸⁹ Vlado Kreslin je začel glasbeno kariero že v sedemdesetih letih. V osemdesetih je zmagal na slovenski popevki s skladbo Dan neskončnih sanj in se priključil skupini Martin Krpan. Eden njegovih najbolj prepoznavnih hitov je Tista črna kitara. Leta 1991 se je pridružil Beltinški bandi in z njimi dosegel pravi preporod slovenske etno glasbe.

Don Juan je podobno kot druge skupine osemdesetih Rendez-Vous, Agropop in Čudežna polja izvajala t. i. »govejo« pop glasbo in pri publikli dosegala neverjetne uspehe. Njeni največji hiti so Mandarina, Pod oknom sem spal, Rdečo rožo utrgal bom zate, Rad bi ti rekel nekaj lepega ...

Rendez-Vous so bili leta 1985 najbolj prodajana slovenska skupina. Najpomembnejši pisec njihovih pesmi je bil Đorđe Novković. 1988 so na Zagrebfestu nastopili s skladbo Zrinka Tutića in Rajka Dujmića, sicer avtorja skladb Novih fosilov. Najbolj so se v srca Slovencev zapisali s pesmijo Oh, ne, Cherie, Debela dekl'ca, Zelena je moja dolina.

Helena Blagne je bila redna gostja in zmagovalka največjih festivalov na prostoru bivše Jugoslavije in kasneje Slovenije. V osemdesetih je nastopala tudi na turnejah po Kanadi, ZDA in Avstraliji (leta 1989 je zmagala na slovenskem festivalu Melodije morja in sonca s pesmijo Vrniva se na najino obalo, ki jo je zapela v duetu z opernim pevcem Nacetom Junkarjem. Po osamosvojitvi Slovenije se je vrnila k evropskemu občinstvu.

»Kraljica ljudskih src« Simona Weiss se uvršča med najbolj prodajane slovenske glasbenike. Prepevala je lahkotno mešanico pop in narodno zabavne glasbe z dalmatinskimi vplivi. Njene najbolj znane pesmi so bile Mati, Tisoč želja, Ti si ljubezna, Ena želja, Vzela sem si Štajerca, Vate sem

zaljubljena, Tu non llores mi querida, Pet poljubov. Kot pevka in tekstopiska je sodelovala s pevci in skupinami, kot so Stane Vidmar, Werner, Brendi, Tomaž Domicelj, Miran Rudan, Gianni Rijavec, Tereza Kesovija, Al Bano, Goran Karan, Slapovi.

Marta Zore je prepoznavna po svojih ljubezenskih baladah (Povej mi, zakaj, Le s teboj, Vse, kar sva bila, Pojdi z njo), leta 1995 je s skladbo Še si tu zmagala na festivalu Melodij morja in sonca.

Alenka Godec je prav tako ena najbolj prepoznavnih pevk zabavne glasbe z izjemnim vokalom. Nastopati je začela že v osemdesetih in sodelovala na mnogih prestižnih festivalih (Evrovizija, Ema, Melodije morja in sonca, Slovenska popevka).

Pesmi Silvestrski poljub, Ostal bom muzikant, Poljane, dom prelepih dni, Vračam se domov, Da spočijem se na tvoji rami ... je le nekaj pesmi v izvedbi Alfija Nipiča, ki so jih Slovenci vzeli za svoje. Kar devetnajst let je navduševal občinstvo doma in izven meja Slovenije z Avseniki ter z drugimi narodno zabavnimi ansambli.

Oto Pestner, prav tako ena najvidnejših osebnosti v slovenski zabavni glasbi. Od leta 1970 do leta 2008 je bil vodja vokalne skupine New Swing Quartet, od 1986 do 1991 tudi član ansambla Alpski kvintet. Skladbe v njegovi izvedbi Vrača se pomlad, Vem, nekje živeti mora, Bisere imaš v očeh, Tople julijske noči so bile uspešnice sedemdesetih in danes.

Tudi Andrej Šifrer je nanizal veliko glasbenih uspešnic (Vse manj je dobrih gostiln, Bil sem mlad, Debeluhi, Martinov lulček). Leta 1998 je prejel nagrado na tekmovanju slovenska popevka za skladbo Za prijatelje. Ta pesem je postala del Slovencev ... z verzi refrena še danes ljudje vabijo prijatelje na obletnice, rojstne dneve, poroke ...

Aleksander Mežek je začel glasbeno kariero že v šestdesetih letih z nastopom v radijski oddaji Pokaži, kaj znaš. Po uspehu njegove prve male plošče leta 1975 je njegova glasbena kariera tekla vzporedno doma in v tujini. Kot edini slovenski izvajalec je leta 1995 imel enourni samostojni nastop v londonskem Hyde Parku. Njegove pesmi sta posnela svetovni legendi popularne glasbe Cliff Richard in Jerry Lee Lewis, pri čemer gre za edinstven primer med slovenskimi ustvarjalci popularne glasbe. Med njegovimi največjimi uspešnicami so Siva pot, Krila, Ajda pa znova cveti, Julija, Podarjeno srcu, Jok na dežju, Jeruzalem.

Marijan Smode je zaslovel s skladbo Mrtva reka, njegov največji hit je Jožica iz leta 1986. Med letoma 1981 in 1986 je ustvaril še več drugih uspešnic, med njimi so: Ne odhajaj še, Belinda, Solze matere, Le solza bo stekla morda. Pesem Še pomahal ni z roko je leta 1982 prejela prvo nagrado občinstva na festivalu slovenske popevke, s pesmijo Adrijana, v tvojih očeh je leta 1983 sodeloval na jugoslovanskem izboru za pesem Evrovizije. Spletni viri.

V osemdesetih so nastale prve slovenske pank skupine in alternativna kultura,⁹⁰ hkrati pa so bila to leta, ko je mladina začela še pogosteje zahajati v diskoteke s plesno glasbo in ko je postala glasbenikom zelo pomembna tudi njihova zunanja podoba. Sedemdeseta so bila plesno nora disco leta, v osemdesetih letih pa so ljudje potrebovali nekaj norega in novega.⁹¹ Pričeske so bile nezaslišane in po tem so osemdeseta dobila ime – desetletje velikih frizur. Lasje in obleka so bili odraz glasbe, ki so jo ljudje poslušali in gledali. Najbolj vpliven program tistega časa je postal MTV (Music Television), ki je prinesel na televizijo videoposnetke skupaj z glasbo.⁹² Z njegovo pomočjo so skupine, Duran Duran, Europe, R.E.M., Aerosmith, Iron Maiden, Motorhead, Metallica, The Doors in druge, postale prepoznavna imena osemdesetih (tudi devetdesetih).⁹³

Mlado in staro je oboževalo tuje glasbenike in glasbenice, ki so osvajali glasbene lestvice takrat, legendarne pa ostajajo tudi danes. Omenimo jih nekaj: kralj in kraljica popa ostajata Michael Jackson⁹⁴ in Madonna, kralj rock'n'rolla Elvis Presley, ki je osvajal glasbene odre že v petdesetih letih, najuspešnejša ženska rock pevka vseh časov je Tina Turner, in najbolj kraljevska skupina vseh časov skupina Queen.⁹⁵ Že v šestdesetih in sedemdesetih so osvajali še angleški *Beatli* in *Stonsi* (The Beatles, The Rolling Stones).

STOP POPS 20

ter novi domači in tuji posnetki na sporedu vsak petek ob 19.30 na II. programu Radia Ljubljana

Domača lestvica 1987

1. **SAMO MILIJON NAS JE** – Agropop
2. **JA SAM ZA PLES** – Novi fosili
3. **LJUB'CA MOJ'GA SRCA** – Gu-Gu
4. **FA-FA FAŠISTA NEMOJ BITI TI** – Plavi orkestar
5. **ZEMLJA PLEŠE** – Videosex
6. **ŠE JE ČAS** – Martin Krpan
7. **LJUBEZEN NE STANUJE TU** – Avtomobili
8. **SABINA** – Bazar
9. **BYE, BYE BABY** – Moulin Rouge
10. **POET** – Janez Bončina

Glasbena lestvica.⁹⁶

⁹⁰ Obe sta zavračali politična prepričanja, da živijo mladi v najboljšem sistemu na svetu.

⁹¹ V sedemdesetih se pojavi še reggae z Bobom Marleyem.

⁹² V prvem desetletju 21. stoletja sta MTV izpodrinila Youtube in Spotify.

⁹³ Proti koncu osemdesetih sta postali kot vrst glasbe popularni hip-hop in rap. *Osemdeseta leta popularne glasbe*, 2013, str. 3–6. Omenimo še nekatere priljubljene slovenske rock bende: Lačni Franz (1979), Martin Krpan (1981), Šankrock (1982), Big Foot Mama (1990), Sousages (1992), Nude (1993), Siddharta (1995), Tabu (1998). Spletni viri.

⁹⁴ Zahvaljujoč neverjetnim plesnim korakom in pevski sposobnosti je postal eden od najbolj znanih umetnikov na svetu.

⁹⁵ Skupina je bila ena najzaslužnejših na dobrodelnem koncertu vseh časov – na njem so zbrali na milijone dolarjev za lačne v Afriki (Live Aid, 1985). Njihova še danes največja uspešnica je Bohemian Rhapsody. 7. februarja 1979 so v sklopu turnee Jazz European Tour nastopili tudi v ljubljanski Hali Tivoli. Spletni vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Queen#Albumi>.

⁹⁶ Spletni vir: <https://govorise.metropolitan.si/zanimivosti/zgodba-slovenskega-pop-roka-v-80-letih/>.

MODA

Osemdeseta (že sedemdeseta) so bila čas industrijske konfekcije in obutve. Oboje je bilo vsem cenovno dostopno in izdelano v tovarnah, med katerimi so mnoge ne le oskrbovale jugoslovanski trg, ampak so prodrle tudi na tuje: Mura, Labod, Lisca, Beti, Borovo ... Spretnejše ženske so se pogosto lotevale tudi šivanja in ročnega pletenja, k čemur so jih nagovarjali v revijah Burda, Ročna dela – Jana ... (vsebovale so priročna navodila, vzorce). Doma pletene puloverje, kape, šale in rokavice so kasneje zamenjali udobni in topli puloverji Rašice, Angore, Almire.⁹⁷

Med odraščajočimi najstniki je prednjačil jeans in T-shirt majice, ki so jih doma z eksperimentiranjem z indigo barvo okrasili malo po svoje.⁹⁸ Zraven kavbojk so bile v osemdesetih (tudi sedemdesetih) priljubljena mini krila, čevlji z debelimi podplati in visokimi petami, preveliki puloverji, jakne, kombinezoni, pajkice, gamaše, zakovice, vpadljive barve, geometrijski vzorci, trenirke ... Ženske so prisegale na natupirane pričeske, trajne, svetle pramene, viseče uhane, raznovrstne zapestnice, rute okoli vratu.

Zimska oblačila so bila pisana kot poletni pink puloverji. Na njih so se pojavile živo rumena, zelena in rožnata barva v fluorescentnih odtenkih. Del obvezne zimske garderobe meščank, ki so želele izstopati, je bil plašč iz naravnega krzna (pelzmantel), kot tudi rokavice, pokrivala in t. i. ovratne lisičke, ki so nadomeščale šal. V devetdesetih letih so prišla na slovenski trg tudi oblačila z dodatki iz umetnega krzna.⁹⁹

Če pogledamo še k poletnim oblačilom ... najprej h kopalkam. Vodilna slovenska proizvajalka kopalk je bila Beti iz Metlike, ki je ponujala kvalitetne in modne kopalk, vendar so najpogumnejše Slovenke na plaži ali bazenu nosile tudi doma spleten oz. kvačkan bikini, ki je pogosto več razkrival kot skrival, pogosto pa so brez zadržkov gornji del kopalk tudi odvrogle.¹⁰⁰ V skrbi za čim manj razvrata in več zdravja, se je toples iz družinskih toplic in plaž umaknil na manj objudena letovišča.

»Osnovna oprema za plažo v osemdesetih« – japonke in walkman.
Foto: Manica Hartman, hrani: Barbara Jambor.

Ženske so nosile najlonke Polzela, pajkice oz. legice, ki so v toplejših dneh nadomestile hlače ali krilo, nad njimi pa so ženske nosile tuniko, daljši pulover ali majico, podobno kot danes. Na podeželju in nasploh v manjših krajih, so starejše ženske vsakodnevno ali za nedeljsko mašo še vedno nadele naglavno ruto, moški pa klobuk.

Že večkrat omenjeni jeans je kraljeval v vseh obravnavanih obdobjih, spreminjala se je le dolžina, širina in cena. Mladina je najraje posegala po uvoženih leviskah in »vranglercah«, slovenske proizvodnje pa so bile kavbojke Elkroj, ki se niso razlikovale od hrvaških iz Varteksa. Zelo ozke kavbojke marsikatera mama svoji odraščajoči hčerki ni dovolila nositi, zato so dekleta posegala po kavbojkah (namerno strgane, prešite, z našitki cvetličnih vzorcev in drugih okrasnih elementov), ki so jih videle v tujih glasbenih videih.¹⁰¹

Dostopne so bile tudi adidaske (ne ravno nemške originalne, ampak dobre slovenske licenčne izdelave iz Planike z znamenitimi tremi črtami), startaske iz hrvaškega Borova, ter ameriške allstarke, ki so jih obuvali mladi in mladi po srcu.¹⁰² Velika sreča za mnoge družine je bila, če so imeli kakšnega sorodnika v Švici, Avstriji, saj so bila tista oblačila in obutev izjemna pridobitev, s katero se je lahko otrok, ki je sicer prihajal iz skromnejših razmer, tudi malo pohvalil pred drugimi sošolci.

⁹⁷ Repe, Kerec, 2019, str. 263, 265.

⁹⁸ V lonec vrele vode so dali indigo, noter majico, ki so jo večkrat prevezali v vozec s pomočjo elastike. V reakciji z barvo so dobili zanimive spiralne vzorce, ki so spominjali na vzorce z majic ameriških hipijev. Repe, Kerec, 2019, str. 268.

⁹⁹ Repe, Kerec, 2019, str. 270, 271.

¹⁰⁰ Moderno je bilo sončenje zgoraj brez – tega so se posluževale predvsem na Jadranski obali.

¹⁰¹ Repe, Kerec, 2019, str. 271–273.

¹⁰² Repe, Kerec, 2019, str. 274.

Fotografija iz šolskih klopi in poročna fotografija obujata spomine in modo poznih sedemdesetih let.¹⁰³
Hrani: družina Brumen.

¹⁰³ Poroka Darinke in Ivana Brumna leta 1979. Šolska fotografija Darinke Brumen (roj. Skoliber), srednja trgovska šola Ptuj, leta 1977.

Družinske počitnice na jadranski plaži v sedemdesetih letih.¹⁰⁴
Hrani: družina Šoštarič.

Skorajda vsak je imel doma kak izdelek Jugoplastike, bodisi igračko, šolsko torbo ali priljubljene gumijaste sandale. Okrog leta 1980.¹⁰⁵
Hrani: družina Kraner.

Med moško kozmetično »opremo« so bili le glavnik, krema Solea,¹⁰⁶ vodica po britju z vonjem borovega gozda (Pino Silvestre) ali hrvaški Ronhil.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Štefka, Otmar in sin Dalibor Šoštarič.

¹⁰⁵ Ta jugoslovanski gigant je zaposloval 13.000 ljudi. Proizvajali so preko 3000 različnih proizvodov. Leta 1982 so proizvedli 1,5 milijonov oblačil, 65,5 milijonov galanterijskih proizvodov, 7,7 milijonov parov obutve, 4,2 milijona igračk in 38.000 ton termoplastičnih proizvodov. Podjetje je izvažalo svoje proizvode v več kot trideset držav. V začetku devetdesetih let je prišlo do reorganizacije in leta 2000 do stečaja, ki je »poslal« na cesto 2363 zaposlenih.

Spletni viri: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/jugoplastika-nekada-marka-za-cijelu-obitelj-20111215/print?fbclid=IwAR2ukjpnLbuxpLdmu7TDXduBsiMSTNaRLX-3taO3jouW1SVLLgltVGOaObA>; <https://tehnika.lzmk.hr/jugoplastika/>.

¹⁰⁶ Izdelek tovarne Zlatorog Maribor.

¹⁰⁷ Spletni vir: PINO SILVESTRE (VERSION DE 1955) BY VIDAL ORIGINAL POUR HOMME EAU DE C – Συλλεκτικά Αρώματα (syllektikaaromata.gr).

NEKAJ ZNANILCEV DEVETDESETIH LET

Mnogo omenjenih značilnosti osemdesetih se je preneslo tudi v devetdeseta, a vendarle, slednja so prinesla še svoje novosti. Omenimo nekatere.

To je bilo še vedno obdobje navdušenja nad walkmani, saj se je z njimi hodilo povsod (tudi šolske ekskurzije niso minile brez njih).¹⁰⁸ Devetdeseta so postregla s številnimi glasbenimi hiti – leta 1995 je navduševala pesem Macarena,¹⁰⁹ kraljevale so pop princeske (Britney Spears, Jennifer Lopez, Christina Aguilera) in princi (Justin Timberlake) ter fantovske (Take That, Backstreet Boys, Caught in the Act, No Doubt) in dekliške skupine (Spice Girls).¹¹⁰

Moda je prinesla obdobje širokih kavbojk, pisanih majic, popisanih hlač in superg (zadnje ostajajo del vsakdana vseh generacij). Ženske so se pogosto odločale za natupirane frizure, moški so kratko frizuro dopolnili z daljšim »repkom«, oboji pa so se našli v gotskih oblačilih z volančki. Ženske so posegale tudi po ozkih verižicah (iz blaga ali usnja), ki so se tesno prilegale vratu. Televizija je postregla s skrivnostnima serijama Twin Peaks (1990) in Dosjeji X (The X Files, 1993) ter z eno najbolj priljubljenih in najuspešnejših humorističnih serij vseh časov Prijatelji (Friends, 1994). Med mladinskimi serijami je bila najbolj gledana Beverly Hills 90210, tabuje v spolnosti pa je rušila serija Seks v mestu (Sex and the City, 1998), ki je postala revolucionarna v mnogih ozirih.¹¹¹

Devetdeseta so zaznamovala smrt princeze Diane, obdobje številnih vojn in takratni predsedniki (v ZDA George Bush in Bill Clinton, na vzhodu Mihail Gorbačov in Boris Jelcin, v Franciji Jacques Chirac, na Balkanu Slobodan Milošević in v Sloveniji Milan Kučan).

Filmski uspešnici devetdesetih sta filma Maska (The Mask), ki je slavo prinesla še danes uveljavljenemu komiku Jimu Carreyju, in kultni film z Whitney Houston, Telesni stražar (The Bodyguard), ki je poleg ljubezenske zgodbe postregel z večnim hitom I Will Always Love You.¹¹²

¹⁰⁸ Walkmane so nadomestili pametni telefoni. Leta 2000 je postal najbolj kultni model mobilnika Nokia 3310. Spletni vir: <https://svetkapitala.delo.si/aktualno/prerajeni-legendarni-mobilnik-nokia-3310/>.

¹⁰⁹ Singel španskega dua Los del Rio.

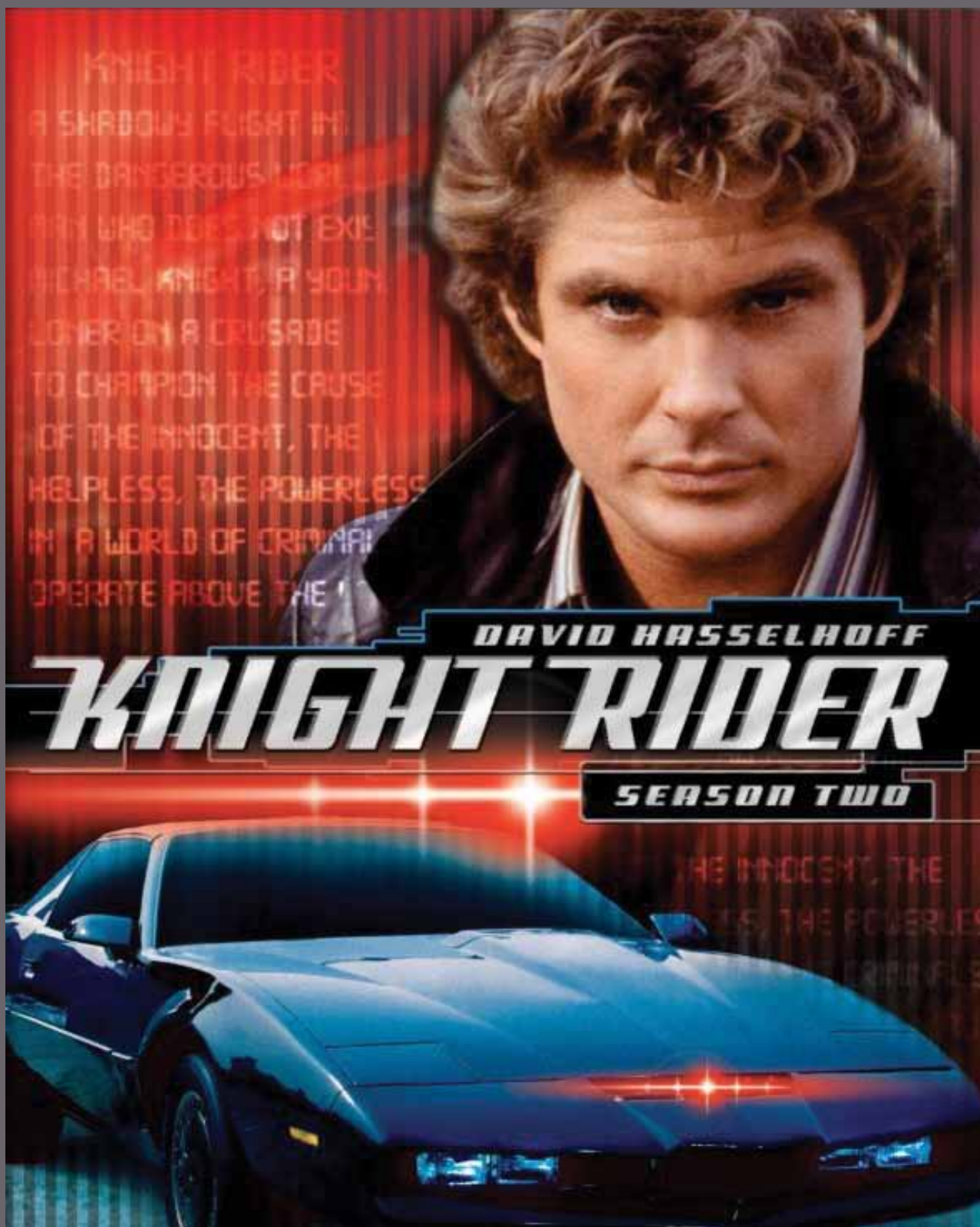
¹¹⁰ Drugi tuji glasbeni izvajalci: The Kelly Family, Pearl Jam, Mariah Carey, Boyz II Men ... Slovenska glasba devetdesetih je zajemala rock, pop, popevke, hard rock. Leta 1991 je nastala pesem Svobodno sonce – v čast osamosvojitvi Slovenije in kot odziv na vojni na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini. Ves izkupiček od

prodaje kaset so namenili žrtvam vojne.

Spletni vir: <https://www.slovenec.org/2021/07/08/glasba-pred-30-leti-od-ciganske-krvi-s-svobodnim-soncem-vse-do-kalifornije/>.

¹¹¹ Prva je v ospredje postavila ženske kot karieristke, ženske nad štirideset let in kot ženske, ki so lastno kariero in užitke postavljale pred vlogo gospodinje, mame in žene. Spletni vir: <https://www.citylife.si/lifestyle/kultne-serije-90-let-od-prijateljev-do-beverly-hillsa>.

¹¹² Spletni vir: <https://www.moskismet.com/zabava/uspesnice-devetdesetih-prihajajo-na-kanal-a.html>

V poznih devetdesetih so generacije zrasle ob vitezu za volanom Davidu Hasselhoffu in njegovem boju proti krivici. »Er kommt. Knight Rider. Ein Auto, ein Computer, ein Mann. Ein Mann und sein Auto kämpfen gegen das Unrecht.«¹¹³

¹¹³ »Prihaja. Knight Rider. Avto, računalnik, človek. Človek in njegov avto se borita proti krivici.«

Spletni vir: https://www.kleinezeitung.at/kultur/6192655/Knight-Rider_Ein-Mann-und-sein-sprechendes-Auto-kaempfen-gegen-das.

NEKATERE PRIDOBITVE SAMOSTOJNE SLOVENIJE

Sprva so prebivalci Slovenije morali uporabljati jugoslovanski denar, ki pa je bil vse manj vreden in začelo ga je tudi primanjkovati. 8. oktobra 1991 je Slovenija uvedla lastno denarno enoto – tolar (SIT), pred tem so bili kot začasni denar v obtoku boni v vrednosti 1, 2, 5, 10, 50, 100, 200, 500 in 1000, pozneje še za 5000 SIT.¹¹⁴ Oktobra 1991 je bilo ustanovljeno podjetje Mobitel,¹¹⁵ kar je omogočilo razvoj mobilnih telekomunikacij v celotni Sloveniji. Kot zanimivost omenimo prvo SMS-sporočilo v zgodovini (3. decembra 1992 ga je inženir Neil Papworth poslal svojemu direktorju, ki pa nanj ni mogel odgovoriti, saj njegov telefon ni podpiral pošiljanja SMS-sporočil). Sporočilo se je glasilo »Vesel božič«. V Sloveniji smo prva SMS-sporočila lahko pošiljali leta 1998.¹¹⁶

Leto 1991 velja tudi za začetek uporabe interneta v Sloveniji (Inštitut Jožef Stefan se je takrat povezal z nizozemskim inštitutom za jedrsko fiziko). V začetku naslednjega leta je že bilo mogoče registrirati .si domeno za pravne osebe.¹¹⁷ 1997. je postala prava senzacija Google, ki velja danes za daleč najbolj razširjeno spletno orodje.

Tolarski bankovec za 1000 SIT s podobo pesnika Franceta Prešerna. Hrani: Mirko Fekonja.¹¹⁸

¹¹⁴ Narodna banka Jugoslavije je slovenske banke izključila iz jugoslovanskega monetarnega sistema in jih zato tudi ni več oskrbovala s potrebnim denarjem. Spletni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenski_tolar.

¹¹⁵ Ustanovilo ga je podjetje PTT Ljubljana. Leta 1995 je začel Mobitel testirati digitalni sistem GSM (Global System for Mobile Communications), omrežje GSM je začelo delovati julija 1996 in je omogočalo visoko kakovostne govorne in podatkovne storitve, gostovanje v tujih omrežjih ... Zaradi teh prednosti in vse nižje cene je število naročnikov strmo naraščalo. Leta 1999 je Slovenija odprla trg mobilne telefonije tudi za zasebne mobilne operaterje. Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1939>.

¹¹⁶ Omogočil jih je Mobitel. Kmalu so SMS-sporočila postala celo bolj priljubljena od klicev, z razvojem tehnologije pa so se razvile tudi mobilne aplikacije za sporočila prek internetne povezave (whatsapp, viber, FB

messenger ...). Spletni vir: <https://www.delo.si/novice/znanotech/27-let-od-prvega-sms-sporocila/>.

¹¹⁷ Inštitut Jožef Štefan je prvi internetni strežnik s spletno predstavitevjo Slovenije postavil novembra 1993. Spletna stran SloWWenija je kasneje prerasla v projekt Mat'kurja, ki je bil za mnoga podjetja in posameznike odskočna deska za vstop v svetovni splet. Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1939>.

¹¹⁸ Bankovce so tiskali v Združenem kraljestvu (zasnoval jih je grafični oblikovalec Miljenko Licul). Na njih so bili upodobljeni pomembnejši Slovenci in z njimi povezani motivi. Nekoliko kasneje so prišli v obtok tudi kovanci, ki so jih kovali na Slovaškem (na njih so bili upodobljeni živalski motivi). Tolarji so bili v uporabi do 31. decembra 2006. Spletni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenski_tolar.

Slovenska zastava ob razglasitvi samostojnosti, 26. junija 1991, na Trgu Republike v Ljubljani.
Foto: Nace Bizilj, hrani: Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, inv. št. NB8o66/10a.

2007

Nekateri dosežki, pridobitve 21. stoletja

Leta 2002 je Slovenija postala članica Evropske skupnosti in vojaške zveze NATO. 1. maja 2004 je po letih truda vstopila v Evropsko unijo, s čimer se je zavezala k skupni evropski valuti evro.¹¹⁹ Med pomembnejšimi dogodki omenimo 21. december 2007, ko je Slovenija postala država članica schengenskega območja,¹²⁰ in obdobje med 1. januarjem in 30. junijem 2008, ko je Slovenija kot prva med novimi državami članicami Evropske unije predsedovala Svetu Evropske unije. Leta 2010 je postala še članica Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), ki povezuje gospodarsko najrazvitejše države.¹²¹

Slovenija se je v obravnavanem obdobju soočala tudi z izgubami. Nekatero izgube so bile posledice splošne svetovne gospodarske in finančne krize (2008–2014), druge posledice pandemija korona virusa in ukrepov za preprečevanje okužbe, zaostrovanj in sproščanj ukrepov (začetek marca 2020). V naslednjih letih prihaja do ugodnejših gospodarskih razmer, kar se odraža na trgu dela v manjši brezposelnosti, vendar prihaja do drugih težav; vedno več podjetij se sooča s težavami pri pridobivanju ustrezno usposobljene delovne sile, pretežni del novih zaposlitev vedno bolj predstavljajo tujci.¹²²

21. stoletje je v znamenju vedno večjega tehnološkega napredka in v uporabi vse večje uporabe digitalnih orodij in platform, ki so že temeljito preoblikovala življenja. Del vsakdanjika se je zelo spremenil z družbenim omrežjem Facebook (javno dostopno leta 2006) in spletno platformo Youtube leta 2005, še bolj pa s »pametnim telefonom« z zaslonom na dotik (iPhone z operacijskim sistemom iOS)¹²³ leta 2007, ki pomeni začetek tehnološke revolucije.

Dve tehnologiji, ki sta že bistveno zaznamovali življenja sta umetna inteligenca¹²⁴ in t. i. industrija 4.0.¹²⁵ V skladu z naraščajočimi družbenimi in okoljevarstvenimi izzivi predstavljajo novo realnost tudi graditve sončnih elektrarn in samovozna vozila, ki bodo zmožna zaznavati svojo okolico in peljati brez človeškega nadzora.¹²⁶

¹¹⁹ Zakonito plačilno sredstvo v Sloveniji je postal 1. januarja 2007 (1 EUR = 239,640 SIT).

¹²⁰ Odpravljen je bil nadzor na notranjih kopenskih in morskih mejah s članicami Evropske unije. 30. marca 2008 se je sprostil še nadzor na zračnih mejah. V začetku leta 2023 je postala članica schengenskega območja in država z evrom tudi Hrvaška, zato se je mejni nadzor med Slovenijo in Hrvaško ukinit.

¹²¹ Spletni vir: <https://www.muzej-nz.si/si/1940>.

¹²² V Sloveniji se je kriza začela kazati septembra 2008, ko so številna podjetja dobila napovedi o zmanjšanju naročil. Prva je bila prizadeta avtomobilska industrija, kasneje je sledilo tudi gradbeništvo. V prvi polovici leta se je Slovenija ukvarjala predvsem z visokimi podražitvami hrane in naftnih derivatov, posledično pa tudi z inflacijo. Med krizo, v obdobju 2009–2014, se je povečal dolg Slovenije in drugih članic EU. Spletni vir: https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8669/nacionalni_racuni.pdf

¹²³ Zamisel Steva Jobsa, direktorja podjetja Apple.

¹²⁴ Nekatero tehnologije umetne inteligence so prisotne že več kot petdeset let, napredek v zmogljivosti računalnikov, dostopnost ogromnih količin

podatkov in razvoj novih algoritmov pa so v zadnjih letih privedli do velikih dosežkov. Spletni vir: <https://www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/priorities/umetna-inteligenca-v-eu/20200827STO85804/kaj-je-umetna-inteligenca-in-kako-se-uporablja-v-praksi>.

¹²⁵ Za velika proizvodna podjetja sta uvajanje naprednih tehnoloških rešitev in digitalizacija že skoraj samoumevna, za mala in srednja podjetja pa je to marsikje še vedno velik izziv. Na mednarodni ravni je bil zagnan projekt Digital Regions, v katerega se je vključilo več evropskih držav. Slovenska partnerica projekta je Fakulteta za elektrotehniko Univerze v Ljubljani. Spletni vir: <https://www.delo.si/dpc-izvozniki/pristop-ki-ne-pomeni-prednosti-ampak-nujo/>.

¹²⁶ Na največjem svetovnem sejmu potrošniške elektronike v Las Vegasu so leta 2018 samovozna vozila tehnoloških in avtomobilskih velikanov že samostojno prevažala potnike. Spletni vir: <https://www.rtvlo.si/zabava-in-slog/avtomobilnost/novice/avtomobilski-proizvajalci-pokazali-kaj-prinasa-bliznja-prihodnost/442801>.

¹²⁷ Spletni vir: <https://edition.cnn.com/2023/07/18/tech/iphone-2007-4gb-auction-sale-scli-intl/index.html>.

Ormož, čudovito lepo je tukaj¹²⁸

Oris življenja od sedemdesetih do devetdesetih let/ Ormož

Vsakdan Ormožanov je bil podoben večini takratnih Slovencev – službo so jim omogočala različna podjetja oz. ustanove, z dobrinami so se oskrbovali v večjih in manjših prodajalnah, pomemben del njihovega preteklega vsakdanjika pa so tudi zanje predstavljali državni prazniki in javne manifestacije, ki so imele predvsem v sedemdesetih letih velik pomen.

V obravnavanem obdobju je bil Ormož vodilni kulturni, politični in urbani center občine,¹²⁹ ki je dosegal razvoj skoraj na vseh področjih, tako v gospodarstvu kot v družbenih dejavnostih, seveda pa vsa leta niso bila enako ugodna za uresničevanje zastavljenih ciljev.

¹²⁸ Meško, 1985, str. 63.

¹²⁹ Občina Ormož v okraju Ptuj je bila ustanovljena leta 1955. Mesto Ormož predstavlja središče občine od leta 1958.

DOGODKI, PRAZNOVANJA

Oris sedemdesetih let začnimo z letom 1973, ko je Ormož praznoval 700 let prve omembe v pisnih virih.¹³⁰

V času praznovanja, ki je potekalo vse od 19. maja pa do 23. septembra, se je zvrstilo veliko kulturnih, športnih in zabavnih prireditev: tekmovanje pihalnih orkestrrov na grajskem dvorišču, taktično-orientacijski pohod Zveze rezervnih vojaških starešin Občine Ormož, medobčinsko srečanje pionirskih zborov iz bratskih občin na grajskem dvorišču, slovesna prireditev Slovenskega narodnega gledališča Maribor, umetniška razstava v stekleni dvorani nove vinske kleti, razstava knjig v knjižnici, večer Stanka Vraza in odkritje njegovega doprsnega kipa pred gradom,¹³¹ revija pevskih zborov severovzhodne Slovenije na grajskem dvorišču, slovesnost ob 75-letnici bolnišnice, koncert učiteljskega pevskega zbora Emila Adamiča iz Ljubljane v domu Partizan, množično zborovanje ob dnevu borca (z odkritjem spomenika NOB pred gradom,¹³² s telovadnim nastopom in športnimi prireditvami v Mestni grabi ter z dramskim recitalom prof. Ignaca Kamenika v domu Partizan), rokometni turnir sosednih mest v mestni grabi, praznovanje dneva vstaje in prireditev ob dnevu gasilcev v Cvetkovcih, prireditev Ormož poje in pleše na kopališču,¹³³ odprtje kmetijske in čebelarke razstave ter vinska pokušnja na kopališču, odprtje živinorejske razstave na sejmišču, povorka kmetijske mehanizacije, tekmovanje

traktoristov, prireditev Vinska trgatev na kopališču, zborovanje čebelarjev in nastop folklornih skupin iz Čakovca in Varaždina v Mestni grabi.¹³⁴

Osrednje prireditve so bile 16. junija.¹³⁵

Spominski ovitek ob 700. obletnici Ormoža iz leta 1973. Hrani: Mirko Fekonja.

¹³⁰ Ohranjena listina, datirana 16. junij 1273, z navedbo imena viteza *FRIZO DE HOLERMUOS* – Fric iz Ormoža je ohranjena v arhivu križniškega reda na Dunaju. Klasinc, 1973, str. 61.

Mesto ima sicer že več kot 4000 let staro naselitveno tradicijo in sodi med največja srednjeevropska prazgodovinska najdišča.

¹³¹ Spomladi leta 1974 se je Vrazovemu pridružil še Meškov doprsni kip, 4. novembra 1995 kip Rude Jurčeca, oktobra 1996 Božidarja Borka. Vsi do delo akademskega kiparja Viktorja Gojkoviča.

¹³² Spomenik v obliki šestih kamnitih cvetov je delo akademskega kiparja Janeza Lenassija.

¹³³ Prireditev Ormož poje in pleše je bila tradicionalna in se je odvijala na kopališču v Ormožu v sedemdesetih in osemdesetih letih. Potekala je v organizaciji Društva kmetijskih inženirjev in tehnikov Ormož.

¹³⁴ Kresnik, 2007, str. 50.

¹³⁵ Tega dne so pripravili slavnostno sejo občinske skupščine in družbeno-političnih organizacij, združeno z dramskim recitalom prof. Ignaca Kamenika in z odprtjem razstave Ormož skozi stoletja, avtorja prof. Antona

Klasinca s sodelavci. Slavnostno sejo je vodil predsednik Skupščine občine Ormož Franc Novak. Na njej so sprejeli sklep o podelitvi plaket Ormoža in ponosno predstavili in podelili prvo številko zbornika Ormož skozi stoletja. Na osrednjih prireditvah so bili prisotni številni predstavniki ormoškega družbenopolitičnega, gospodarskega in kulturnega življenja ter visoki gostje (France Popit, predsednik Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije, Mitja Ribičič, predsednik Republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, Srečko Koren, predsednik socialno zdravstvenega zbora in Ivan Kukovec, član predsedstva republiškega odbora zveze borcev za severno mejo).

Prve plakete (najvišje priznanje občine) so na seji prejeli: Zveza rezervnih vojaških starešin – občinski odbor Ormož, bratska občina Vrnjačka Banja, predsednica sveta za družbene službe pri SO Ormož Gizela Blagovič, Franc Forštnarič s Ptuja, Alojz Hergula iz Hranjigovec, prof. Anton Klasinc s Ptuja, ekonomist Franc Križmančič iz Ormoža, Matija Luskovič s Koga, arhitekt Dušan Moškon, Vlado Ožbolt iz Ormoža, Mimica Pišek s Huma, Matija Ratek iz Ormoža, Milan Ritonja iz Ormoža, Jože Tramšek iz Ljubljane in Jože Zadavec iz Miklavža.

Tednik, 21. junij 1973, str. 1, 2.

Titova štafeta¹³⁶ na Mestnem trgu leta 1976/77.
Hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Našitek.
Hrani: Bojan Lampret

Ormoški mladostniki (OK ZSMS)¹³⁷ na delovni brigadi na Goričkem leta 1978.
Hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

¹³⁶ Prva je bila predana Titu leta 1957, zadnja 1979. Nadaljevale so se tudi po njegovi smrti, vse do leta 1988.

¹³⁷ Občinski komite Zveze socialistične mladine Slovenije.

Sprejem cicibanov v pionirsko organizacijo 29. novembra 1980.
Hrani: Osnovna šola Ormož.

Proslava ob dnevu Osvobodilne fronte leta 1981.
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Na prireditvi ob dnevu republike leta 1982 je predsednik Skupščine Občine Ormož Tone Luskovič dotedanjemu predsedniku Izvršenega sveta (IS) Franju Križmančiču izročil državno odlikovanje – red republike z bronastim vencem; podpisana je bila tudi listina o pobratenju med Krajevno skupnostjo (KS) Vrnjačka Banja in KS Ormož.

Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Dobrodošlica za srbske goste v osemdesetih letih.

Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Sprejem jugoslovanskih gostov na železniški postaji Ormož v sedemdesetih/osemdesetih letih.

Foto: Štefan Hozyan st., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Sedež občinskih organov oblasti na Kolodvorski cesti g v ormoškem gradu konec osemdesetih let.¹³⁸
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

¹³⁸ Tu je bil sedež od šestdesetih do začetka devetdesetih let, ko so se upravni organi Občine Ormož postopno začeli seliti v zgradbo nekdanje osnovne šole na Ptujski cesti 6. Najvišji organ oblasti je predstavljala skupščina občine z vsakokratnim predsednikom, od devetdesetih Občina Ormož z županom. Predstavniki občine v obravnavanem obdobju so bili Franc in Mirko Novak (v sedemdesetih), Tone Luskovič (1982–1986), Milan Ritonja (1986–1990), dr. Jože Bešvir (1990–1994), Vili Trofenik (1994–2006). Kresnik, 2006, str. 4.
Na tem mestu omenimo tudi kasnejša župana Alojza Soka (2006–2018) in današnjega župana mag. Danijela Vrbnjaka (2018–).

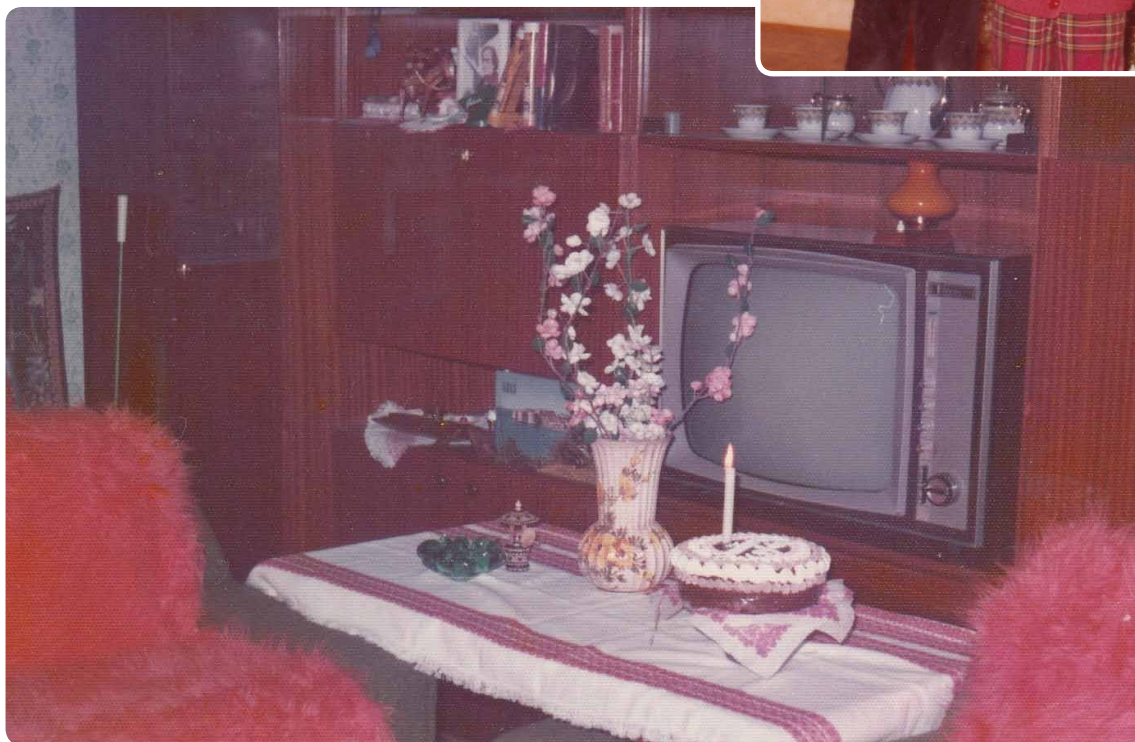

DOM, ŽIVLJENJSKI STANDARD

Kot zanimivost omenimo, da je po popisu 31. marca 1971 na območju Občine Ormož imelo skoraj 97 % (4.463) gospodinjstev svoje stanovanje, nekaj več kot 3 % pa si je delilo prebivališče z drugimi gospodinjstvi. Z elektriko je bilo opremljenih 4.463 (93%) stanovanj, z vodovodom 1.154 (24 %) in s stranišči 970 (20 %) stanovanj. Kopalnic je bilo nameščenih samo 778 (16 %). Na območju Občine Ormož je bilo leta 1972 registriranih 593 motornih vozil, od tega 22 motornih koles, 214 mopedov, 192 avtomobilov, 30 tovornih avtomobilov, 91 traktorjev in 44 prikolic.¹³⁹

Brata Darko in Igor ob domači novoletni jelki.
Foto, hrani: družina Kaučič.

Dnevna soba v sedemdesetih.
Foto, hrani: družina Kaučič.

¹³⁹ 31. decembra 1977 je že 1.358 avtomobilov, 385 mopedov, 66 tovornih avtomobilov, 18 priklopnih vozil, 16 specialnih vozil, 11 vlečnih vozil, 70 motornih koles, 652 traktorjev in 261 kmetijskih priklopnikov.
Kresnik, 2007, str. 47.

Gradnja hiše
v Ormožu, junij 1977.
Foto, hrani:
družina Brumen.¹⁴⁰

Fičko je peljal povsod,
na morje, izlete ...¹⁴¹
Foto, hrani:
družina Brumen.

¹⁴⁰ Pri Stanku in Ivanki Čavič.

¹⁴¹ Na fotografiji Ivan Brumen.

ORMOŠKE USTANOVE IN NJIHOVE DEJAVNOSTI¹⁴²

Na področju vzgoje, izobraževanja, kulture in umetnosti, ter knjižnične dejavnosti¹⁴³ delujejo: Osnovna šola Ormož,¹⁴⁴ Osnovna šola Stanka Vraza Ormož,¹⁴⁵ Glasbena šola Ormož,¹⁴⁶ Gimnazija Ormož,¹⁴⁷ Vrtec Ormož,¹⁴⁸ Knjižnica Franca Ksavra Meška Ormož,¹⁴⁹ Ljudska univerza Ormož,¹⁵⁰ Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, Organizacijska enota Ormož¹⁵¹ in lokalna radijska postaja.¹⁵²

Odprtje nove Osnovne šole Stanka Vraza
na Dobravski cesti 13a, 25. novembra 1977.
Hrani: OŠ Stanka Vraza.

¹⁴² Ustanove predstavljamo večinoma s podatki o ustanovitvi, ponekod dodajamo še kakšno zanimivost. Vse niso predstavljene, te, ki so, so dejavne daljše obdobje od obravnavanega (mnoge so delovale že pred letom 1970, precej jih je dejavnih še danes).

¹⁴³ Delovne organizacije, ki so opravljale dejavnost vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, športa, zdravstva, otroškega varstva in socialnega varstva, so v skladu Zakona o zavodih (Uradni list RS št. 12/91, 62. člen) od 1. aprila 1991 nadaljevale svoje delo kot zavodi.

¹⁴⁴ Začetek šolstva v Ormožu predstavlja leto 1899, ko je začela v mestu (Ptujška cesta 6) delovati nemška šola, nato je bila tam od leta 1946 nižja gimnazija. V šolskem letu 1952/53 je bila uvedena osemletna šolska obveznost. 1. septembra 1957 je prišlo do združitve osnovne šole na Hardeku (odprta leta 1901 za slovensko govoreče učence) in nižje gimnazije v enotno Osnovno šolo Ormož. Od 1. septembra 1957 do 1. septembra 1989 je potekal pouk za učence od 5. do 8. razreda v mestu, za učence od 1. do 4. razreda se je izvajal pouk v zgradbi stare hardeške šole. Zaradi lažje organizacije pouka se je leta 1988 pristopilo h gradnji prizidka šole na Hardeku. Slovesnost ob odprtju šole je potekala 16. septembra 1989. Odprta se je udeležilo okrog 1500 krajanov in gostov. V devetdesetih, 1. septembra 1994, je postala šola bogatejša za novo športno dvorano, leto 2001 pa je potekalo v znamenju praznovanja častitljive stote obletnice »hardeške lepotic«. Kresnik, 2005, str. 454–455. Spletni vir: <https://www.osormoz.si/o-soli/zgodovina-sole/>.

¹⁴⁵ Osnovna šola s prilagojenim programom je začela delovati 4. novembra 1970 (Posebna osnovna šola Ormož je delovala najprej pod pedagoškim

vodstvom Posebne osnovne šole Ptuj). Svoje prostore je imela na hardeški šoli, nato v vrtcu pri pošti. 25. novembra 1977 je potekalo odprtje nove šole na Dobravski cesti 13a (v naslednjem letu je začela delovati samostojno). Ob zaključku šolskega leta 1985/86 je bil organiziran prvi dan odprtih vrat, namenjen vsem občanom, ki so si želeli ogledati in spoznati delo na šoli. Na istem naslovu deluje od leta 1982 Društvo Sožitje – društvo za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Občin Ormož, Središče ob Dravi in Sveti Tomaž), in od leta 1993 Sindikat SVIZ območni odbor Ormož. Spletni vir: <https://osstankavraza.splet.arnes.si/zgodovina/>.

¹⁴⁶ Šola je bila ustanovljena kot Nižja glasbena šola Ormož leta 1959 (od leta 1971 nosi ime Glasbena šola Ormož). Prvi prostori šole so bili v prostorih hardeške šole v nekdanjem učiteljskem stanovanju; leta 1966 je bila šola preseljena v ormoški grad, v devetdesetih (1991) v prostore šole Stanka Vraza na Dobravsko cesto 13. Pihalni orkester Ormož deluje ves čas delovanja glasbene šole, po ustnem pripovedovanju segajo začetki ormoške godbe že v leto 1896. Ormoške novice, junij 1999, str. 10. Petek, 2011, str. 9. Kresnik, 2009, str. 21, 59.

¹⁴⁷ Gimnazija Ormož je bila ustanovljena julija 1998, pouk je že pred tem potekal v prostorih šole na Hardeku. 20. oktobra 2000 je bil položen temeljni kamen za gradnjo novih gimnazijskih prostorov, dve leti kasneje, 14. junija 2002, je potekalo njihovo težko pričakovano odprtje. Mesto Ormož in Občina Ormož sta tako dobila svojo prvo srednjo šolo in hkrati prepoznavno vzgojno-izobraževalno institucijo širšega družbenega pomena. Kresnik, 2005, str. 467–468.

Šola v naravi v Biogradu v šol. letu 1981/82 učencev Osnovne šole Ormož.
Hrani: Zinka Hartman.

¹⁴⁸ Vrtec Ormož deluje od leta 1971 (1984. leta so se zaposleni najbolj razveselili prepotrebni novih prostorov v Žigrovi ulici 6b). Leta 2001 je vrtec praznoval trideset let organizirane vzgoje in varstva predšolskih otrok (v letih od 1971 do 2001 je vrtec obiskovalo trideset generacij otrok). *Vseh teh naših trideset let*, Vrtec Ormož, 2001.

¹⁴⁹ Začetek knjižničarstva na ormoškem predstavlja narodna čitalnica iz leta 1868, ki je delovala v prostorih takratne ormoške posojilnice na Ptujski cesti. Pomembnejši podatek o njej izhaja iz leta 1906, ko je ormoška čitalnica odprla svojo knjižnico tudi nečlanom in postala javna ljudska knjižnica (kot takšna je delovala do leta 1941). Ponovna vzpostavitev knjižnične dejavnosti sega v leto 1946, ko je bila ustanovljena Ljudska knjižnica Ormož. V naslednjih letih tudi ta več ne deluje; ponovno se je knjižnica vzpostavila konec petdesetih let. Leta 1963 je Občina Ormož ustanovila matično knjižnico (takrat se je zaposlil tudi prvi poklicni knjižničar). Ta knjižnica je imela prostore najprej na Kerenčičevem trgu, nato v stanovanjskem bloku na naslovu Dr. Hrovata 1. Naslednje leto (1964) je dobila nove prostore v gradu, od tam se je že čez leto ponovno selila, tokrat v Vrazovo ulico 12, v prostore Ljudske univerze (pod njenim okriljem je delovala vse do leta 1992, ko je postala samostojen javni zavod). 1994. se je knjižnica preimenovala v Knjižnico Franca Ksavra Meška Ormož in se preselila nazaj v ormoški grad. Kot zanimivost dodajmo še nekaj podatkov: Knjižnična zbirka je štela leta 1985 18.000 enot knjig, v letu 2003 pa je bilo okrog 45.000 enot

raznovrstnega gradiva. Svojo prvo računalniško opremo je dobila v letu 1993; v letu 1995 pa tudi modem in s tem možnost uporabe interneta. Leta 1997 je uvedla avtomatizirano izposajo, od leta 2000 ima tudi svojo spletno stran. Šavora, 2005, str. 699–714.

¹⁵⁰ Njena predhodnica je bila Delavska univerza Ormož, ustanovljena leta 1959. V sedemdesetih letih sta bili k delavski univerzi priključeni Ljudska knjižnica Ormož in Lokalna radijska postaja Ormož. Z njuno priključitvijo je univerza prevzela področje informativno propagandne in delno kulturne dejavnosti za območje Občine Ormož. Spletni vir: <https://www.mco.si/o-centru/o-centru/KATALOG-INFORMACIJ-JAVNEGA-ZNACAJA-2020-LU-ORMOZ.pdf>.

¹⁵¹ Ormoška muzejska enota je začela delovati v devetdesetih letih. Glej tudi op. 212.

¹⁵² Lokalna radijska postaja deluje od 1. januarja 1970 (sedež je imela v drugem nadstropju ormoškega gradu). Postajo je za oddajanje programa usposobil Ivan Švajgl. 1. januarja 1975 je bila postaja priključena k ljudski univerzi. V devetdesetih letih je začel delovati Javni zavod za informiranje z dvema enotama Radio Ormož in Ormoške novice. Leta 2000 se je zavod preselil iz drugega nadstropja gradu v njegovo obnovljeno pritličje. Kot novinarka je bila do leta 1988 edina zaposlena Vida Topolovec, drugi so delali honorarno. *Tednik*, 10. februar 2000, str. 14.

Zaključek srednje komercialne šole na Ljudski univerzi Ormož 1980. leta.
Hrani: Ljudska univerza Ormož.

Odprtje prizidka ormoškega vrtca v Žigrovi ulici junija 1984.
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Predstavitve glasbene pobarvanke Tanje Korpar marca 1997.
Hrani: Knjižnica Frana Ksavra Meška Ormož.

Na področju zdravstvene nege in socialne oskrbe prebivalstva omenimo Zdravstveni dom Ormož,¹⁵³ Psihiatrično bolnišnico Ormož¹⁵⁴ in Lekarno Ormož.¹⁵⁵

Trgovinska dejavnost v Ormožu je bila zastopana v več organizacijah.

V sedemdesetih in osemdesetih letih je imela največ poslovalnic Mercator–Zarja. Njene prodajalne so bile: Oprema Ormož na Kolodvorski cesti 2, Samopostrežba Ormož na Kolodvorski cesti 3, Market Ormož na Kerenčičevem trgu 4, Vzor Ormož na Vrazovi ulici 4, Železnina Ormož na Ptujski cesti 2, Grajski bife Ormož na Kolodvorski cesti 9, Les Ormož¹⁵⁶ na Vrazovi ulici 9, Moda Ormož na Kolodvorski cesti 8, Steklo barve Ormož na Vrazovi ulici 6, Astra Ormož na Mestnem trgu 9, Dom na

Mestnem trgu 1, Galanterija Ormož na Ptujski cesti 7, Hrana na Ptujski cesti 25. Julija 1980 je bila vpisana še Steklarska delavnica Ormož na Vrazovi ulici 14.

Večina Ormožanov se spomni Blagovne hiše Tima,¹⁵⁷ ki je začela poslovati 18. avgusta 1978. V njej so prodajali pohištvo, otroško konfekcijo in igrače, tekstil, belo tehniko, galanterijo, spominke, špecerijo.¹⁵⁸

Poleg naštetih so delovale v osemdesetih še nekatere druge trgovine: Slovin Kmetijski kombinat Jeruzalem,¹⁵⁹ Tobačna tovarna Ljubljana, TOZD Tobak – prodajalna Ormož, Surovina Maribor, PE Ormož, Borovo, TOZD Maloprodaja – prodajalna Ormož, Petrol DO trgovina z naftnimi derivati Ljubljana, bencinski servis Ormož, Petovia avto Ptuj, prodajalna Ormož in druge.¹⁶⁰

Nova lekarna na Ptujski cesti leta 1996.
Hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

¹⁵³ V osemdesetih letih je dom dobil prizidek (njegovo odprtje je potekalo 26. aprila 1980). Namenu so predali 1000 m² novih prostorov, v katerih so namestili dispanzerja za otroke, šolsko mladino, žene, medicino dela, prometa in športa, zobno ambulanto, laboratorijsko službo in specialistične ambulante. Svoje prostore je dobila tudi patronažna služba. Kresnik, 2006, str. 30. Tednik, 30. april 1980, str. 4.

¹⁵⁴ V šestdesetih letih je bil ustanovljen psihiatrični oddelek, ki je deloval pod ptujsko bolnišnico. Ormoška bolnica je postala samostojna 27. septembra 1990, ko je nastala Psihiatrična bolnišnica Ormož (od leta 1996 je bolnišnica organizirana kot javni zavod). Kresnik, 2004, str. 6–10.

¹⁵⁵ Ormoška lekarna ima začetke v letu 1923 (zgradil jo je Gustav Trautvetter na Skolibrovi ulici 19). Marca 1996 se je Mestna lekarna preselila v nove prostore na Ptujski cesti 25. Od leta 1968 do leta 1992 je spadala v sklop ptujskih lekarn, od leta 1993 deluje kot Javni zavod Lekarna Ormož. Tednik, 4. april 1996, str. 11.

¹⁵⁶ 10. junija 1983 so odprli novo skladišče blagovnih rezerv, pijač in gradbenega materiala na Opekarniški cesti (notri so umestili Prodajalno gradbenega materiala Les in poslovno enoto Pijače).

¹⁵⁷ V devetdesetih blagovnica Klas (pritlični prostori so bili namenjeni bifeju oz. okrepevalnici).

¹⁵⁸ Kresnik, 2006, str. 10, 11.

¹⁵⁹ Trgovinska dejavnost je bila razvita v TOZD Gostinstvo in TOK Kooperacija.

¹⁶⁰ Kresnik, 2006, str. 12.
V devetdesetih letih so se jim pridružile: Jurko, d. o. o. (1990), Jeruzalem Ormož, SAT d. o. o. (1990), Jeruzalem Ormož TGT, d. o. o. (1990), Mihaela, d. o. o. (1991), Hansa, d. o. o. (1992), Jurček, d. o. o. (1992), Ortrade, d. o. o. (1992), Butik Monika, Robert Ivanuša, s. p. (1993), Marjan Kupčič, s. p. (1994), Palma, Stanko Šipek, s. p. (1994), Salon optike Davorin Hergula, s. p. (1994), Merot (1999).

Kolektiv samopostrežbe Ormož na Kolodvorski cesti 3 okoli leta 1978.
Foto: Vera Lazar, hrani: Danica Mesarec.

Prodajna Steklo barve na Vrazovi ulici 6 v začetku osemdesetih let.
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Med nosilci industrijskega in gospodarskega razvoja so imeli velik pomen manjši obrati oziroma delovne enote (ormoška žaga,¹⁶¹ Peko Tržič, TOZD Proizvodnja obutve izdelovalnica zgornjih delov Ormož,¹⁶² ormoška pekarna,¹⁶³ Tekstil Pletilstvo Prosenjakovci, konfekcija Ormož,¹⁶⁴ Tovarna Kovinske opreme Primat, TOZD Bančna oprema Ormož¹⁶⁵ in večje delovne organizacije (Mercator–Ograd, Industrijsko gradbeno podjetje,¹⁶⁶ Jeruzalem Ormož,¹⁶⁷ Tovarna Jože Kerenčič Ormož¹⁶⁸ in Tovarna sladkorja Ormož.¹⁶⁹

Vsaka tovarna ima svojo zgodbo, ki je še kako resnična in večkrat tudi trda, vsem pa je skupno, da je od njih živelo mesto Ormož in velik del okolice in tudi več rodov iste družine. Ob njihovem zapiranju so bile zato socialne posledice še toliko bolj boleče ...¹⁷⁰

¹⁶¹ Žaga je delovala že v šestdesetih letih, med leti 1973–1983 je bila priključena k organizaciji Marles Maribor. Leta 1989 so se žage v Ormožu, Ljutomeru in Radencih odcepile od Marlesa in ustanovile novo podjetje Murales Ljutomer (PE Žaga Ormož). Žaga v Ormožu se je morala umakniti novemu trgovskemu centru Holermuos leta 2006. Kresnik, 2006, str. 12.

¹⁶² Odprtje obrata Peko je bilo 28. junija 1985. Pred odprtjem je bilo 63 delavcev na usposabljanju v tovarni Peko v Tržiču. V ormoškem obratu je začelo delati 65 delavcev, novembra 1985 jih je bilo zaposlenih že 140. Kresnik, 2006, str. 13.

¹⁶³ Zgrajena je bila leta 1974 na Hardeku. Kot zanimivost omenimo, da so v letu 1980 proizvedli 708 ton pšeničnega kruha in 839 ton pšeničnega peciva. Kresnik, 2006, str. 9.

¹⁶⁴ Od leta 1989 je bil obrat v hali na Hardeku, pred tem v prostorih stare šole pri Sv. Tomažu. Kresnik, 2006, str. 13.

¹⁶⁵ TOZD Bančna oprema Primat je bila del Tovarne kovinske opreme Primat Maribor. Primatov predhodnik je bilo Elektrokovinsko podjetje Kran Ormož s sedežem na Hardeku 34 (ustanovljeno leta 1971). Predmet njihovega poslovanja je bila izdelava in montaža toplovodnih, vodovodnih in električnih inštalacij, izdelava vseh vrst svetlobnih teles, svetilk, stropov, sten, reklamnih panojev, traktorskih škroplilnic, jeklenih konstrukcij, rezervoarjev ... Primatov proizvodni program je obsegal izdelovanje različnih oblik blagajn, trezorjev, kovinskih kovčkov, kaset, opreme za zaklonišča, notranje opreme za banke ipd. Konec osemdesetih let so bili prisotni s svojimi izdelki na francoskem, nemškem, italijanskem in ameriškem tržišču. V začetku leta 1990 so ponudili nov izdelek – blok predalov, ki je bil narejen za potrebe Službe družbenega knjigovodstva (SDK). Kresnik, 2006, str. 14, 15.

¹⁶⁶ Zametki opekarstva segajo v leto 1900, ko je nastala poljska opekarna. Leta 1927 je bila zgrajena nova opekarna, katere začetna zmogljivost je bila 1.200.000 enot (izdelovali so tudi že strešno kritino – enorezni strešnik in bobrovec). Že v šestdesetih letih je prišlo do spojitve Opekarne Ormož in podjetja Grad Ormož v novo podjetje Ograd Ormož. Sedež podjetja je bil na Kolodvorski cesti 5 v Ormožu, proizvodnja opeke pa poteka že desetletja na vzhodnem delu Ormoža, na naslovu Opekarniška cesta 5. V začetku osemdesetih let je prišlo do požara (zgorela je celotna tunelska peč), zato so morali tedanji upravljalci podjetja celotno območje opekarne zgraditi na novo. 1983. leta se je podjetje vključilo v poslovni sistem Mercator (Mercator–Ograd) in se v začetku devetdesetih let oblikovalo v delniško družbo. Decembra 1998 je večinski delež delnic opekarne kupilo podjetje Wienerberger, vodilni proizvajalec opeke na svetu. Od takrat nastopa opekarna s krovno blagovno znamko Wienerberger, ki ne prinaša samo imena, marveč tudi strog nadzor, sodobne tehnične rešitve in predvsem kakovost izdelkov. Kresnik, 2006, str. 15, 16. Tednik, 22. april 1982, str. 2.

¹⁶⁷ Podjetje ima zanimivo zgodovino z več preoblikovanji in preimenovanji (njeni začetki so v letu 1898, ko je bilo ustanovljeno Kletarsko društvo Ormož). 1945. leta je prišlo do preoblikovanja v Vinarsko zadrugo Ormož,

nato v šestdesetih do združitve državnih posestev, zadrugh in kmetijskih gospodarstev v Kmetijski kombinat Jeruzalem Ormož (ta se je 1968. pripojil k izvoznemu podjetju Slovenija vino Ljubljana). Slovin Kmetijski kombinat Jeruzalem Ormož je bil registriran 3. januarja 1980, na naslovu Ptujška cesta 12. V osemdesetih so organizacijo sestavljale TOZD Vinogradništvo, TOZD Kmetijstvo (v njenem okviru so delovale tudi mehanične delavnice na Hardeku; leta 1989 so poleg delavnic odprli servis vozil Renault, maja 1991 pa še prodajni salon Renaultovih vozil), TOK Kooperacija, Delovna skupnost skupnih služb in Zadrughna Hranilno kreditna služba Jeruzalem Ormož.

Konec osemdesetih se je v okviru reforme gospodarskega sistema začel proces preoblikovanja temeljnih organizacij v podjetja (1. julija 1990 je bilo ustanovljeno Skupno podjetje Jeruzalem Ormož, d. o. o.).

Omenimo še blagovno znamko – ormoška vinska klet (zgrajena 1967) je svoja posebna vina leta 1989 združila pod blagovno znamko Jeruzalem Ormož. Leta 1996 se je podjetje Jeruzalem Ormož, d. o. o. preimenovalo v delniško družbo Jeruzalem vinogradništvo, vinarstvo, sadjarstvo (VVS).

Kresnik, 2006, str. 16–19. Oblak, 2005, str. 523–536. Ficko, 2009, str. 17. Luskovič, 2004, str. 30. Tednik, 30. maj 1991, str. 2.

¹⁶⁸ Tudi to podjetje ima pestro zgodovino. Njeni začetki so v letu 1960, ko je bil osnovan Zavod za zaposlovanje invalidov in drugih oseb Jože Kerenčič Ormož. 1962. leta je zavod prenehal obstajati; vsa osnovna in obratna sredstva, kot tudi vse pravice in obveznosti, so se prenesle na novoustanovljeno Tovarno kovinskih proizvodov in izdelkov iz plastičnih mas Jože Kerenčič Ormož, s sedežem na Ptujski cesti 8. Izdelovali so avtomobilske volane, tapete za notranjo oblogo kamionskih kabin, kuhinjski pribor in garniture ipd. Tovarna je svojo proizvodnjo za izdelavo plastičnih izdelkov prenesla v novozgrajene prostore na Ljutomerski cesti 32 (izdelovali so platenke, PEZ izdelke namenjene Kolinski Ljubljana in firmi ED Hass v Avstriji).

1973. leta se je pristopilo k ustanovitvi novega podjetja Jože Kerenčič Optyl - optični proizvodi. Leta 1974 so začeli graditi ob obstoječi tovarni nove proizvodne prostore za proizvodnjo okvirjev za očala. Gradnja je bila končana leta 1975 – 22. junija je potekalo slovesno odprtje prostorov.

V sedemdesetih in osemdesetih letih so delovale štiri temeljne organizacije: TOZD Predelava plastičnih mas, TOZD Optyl optični proizvodi, TOZD ABA fotooptika Maribor, TOZD Likaplast Titova Korenica in Delovna skupnost skupnih služb Ormož s skupno 614 delavci.

TOZD Predelava plastičnih mas, registriran leta 1974. Opravljal je naslednje dejavnosti: predelava plastičnih mas ter predelava in obdelava kovin v polizdelke in gotove izdelke, izdelava strojnih orodij in naprav, proizvodnja športnih smučarskih očal Carrera. Po reorganizaciji leta 1983 je bila proizvodnja razdeljena na obračunske enote (OE): OE Kovinska, OE Plastika in OE Očala. V OE Kovinska so v letu 1984 izdelali 83.631 volanov, v polimerizaciji pa 28.421 enot raznih tapet. V OE Očala 76.712 smučarskih očal Carrera, 26.041 sončnih očal in 1910 korekcijskih okvirjev. V OE Pihanje je bilo izdelanih 14.479.101 raznih platenk, na PEZ montaži pa 9.327.080 PEZ figuric.

TOZD Optyl optični proizvodi, registriran leta 1975. Njegova glavna dejavnost je obsegala proizvodnjo in montažo okvirjev za korekcijska in sončna očala. Posebnost proizvodnje je bila v tem, da je izdelovala proizvode po tuji, posebni patentirani tehnologiji, ter pri tem uporabljala

Priljubljene PEZ figurice so od leta 1969 do 2003 izdelovali v Ormožu, bombone zanje pa v ljubljanski Kolinski.
Foto: Manica Hartman, hrani: Suzana Hartman.

specialne, v glavnem uvožene vrste surovin, zlasti tekoče epoksidne smole, ki jih je v petdesetih letih razvila NASA. Postopek vakuumskega litja delov očal iz epoksidnih smol je opravljalo le sedem tovarn (v Avstriji na Dunaju in v Traunu, v Nemčiji v Passau in Berlinu, v Kanadi Orimocto in v Ormožu; vse so delale v povezavi s koncernom Optyl Brillen Vertriebs-GmbH, ki je bil v začetku osemdesetih let največji proizvajalec plastičnih okvirjev in očal v svetu).

1988. leta je TOZD Optyl prejela nagrado – jugoslovanskega oskarja za embalažo za izdelek tamponski tiskalni stroj MX1001. Šlo je za lastno razvito avtomatsko napravo, s katero so lahko v barvah tiskali na najrazličnejše materiale, tudi na neravne površine.

1. januarja 1989 se je TOZD Predelava plastičnih mas preoblikovala v podjetje, ki je bilo med jugoslovanskimi firmami in tudi v svetovnem merilu konec leta 1989 izbrano za podjetje z najboljšim zaščitnim znakom s svojega področja delovanja (komisija članov Trade Leanders Cluba in Editorial Officea, je izbrala njihov zaščitni znak za zmagovalca 14. mednarodne nagrade v letu 1989). Leta 1990 je bilo ustanovljeno še podjetje v mešani lastnini za področje predelave termoplastičnih materialov in izdelavo orodij pod imenom Plastdispenser skupaj z avstrijskim partnerjem Firmo Ed., Haas iz Linza. Tudi Plastdispenser je izdeloval znane PEZ figurice. Debeljak, 1983, str. 285–290. Kresnik, 2006, str. 20–24. Tednik, 28. junij 1990, str. 12. Tednik, 23. november 1989, str. 2.

¹⁶⁹ 21. decembra 1979 je potekalo odprtje tovarne, predelava sladkorne pese se je začela 10. januarja 1980. Osnovna dejavnost je bila proizvodnje sladkorja, melase in rezancev. Zaposleni so imeli v sklopu tovarne svoj pevski zbor,

prostovoljno industrijsko gasilsko društvo in strelsko društvo. Leta 1990 se je Tovarna sladkorja Ormož preoblikovala v samostojno podjetje v družbeni lasti. Tovarna je ves čas skrbela za vse potrebne investicije za izboljšanje delavnih razmer, zmanjšanje vpliva na okolje ter povečanja energetske in tehnološke učinkovitosti.

Bila je osnovana kot tehnološko najsodobnejša, njen celoten kompleks je zavzemal površino cca 40 ha. Ključ za njen uspeh je bila povezava s strokovnim kadrom doma in v tujini (zlasti z Avstrijo in Nemčijo). V tovarni je dobilo zaposlitev veliko ljudi z območja tedanje Občine Ormož (na začetku je število obsegalo 400 zaposlenih). Zaposlenim je bilo namenjeno tudi petinosemdeset novozgrajenih stanovanj na Ptujski cesti (blok zgrajen leta 1979) in v Dolgi lesi.

Po zaprtju tovarne leta 2006 je delovala le pakirnica. Leta 2017 je pakirni center, silose in skladišče kupila skupina Agrana-Studen z Dunaja s hčerinskim podjetjem Agragold. V Ormožu je vzpostavila pakirno-logistični center za Evropsko unijo in zahodni Balkan. Sladkor, ki se pakira, je iz proizvodnje sestrskih firm, iz Agrane na Madžarskem in Agrane v Avstriji. Kresnik, 2006, str. 25, 26. Kresnik, 2007, str. 37, 38.

Spletni vir: <https://www.s121.com/Svet/ogled-podjetja-agragold-ormoz/>.

¹⁷⁰ Od omenjenih delujejo danes le opekarna, vinska klet, Jeruzalem Ormož VVS. V devetdesetih letih so bila ustanovljena nova podjetja: R.S.T., d. o. o. (1990), Fiposor, d. o. o. (1992), Orkomerc, d. o. o. (1992), Agencija Klopotec, d. o. o. (1993), Aura, d. o. o. (1993), KEV, d. o. o. (1993), Žihar, d. o. o. (v Ormožu je podjetje prisotno od leta 1996), TA & RO, d. o. o. (1999). Podatki o ustanovitvi so pridobljeni s pomočjo spletnega portala BIZI.

Kolektiv ormoške žage sredi osemdesetih let.

Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Ormoška opekarna konec osemdesetih let.

Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Očala podjetja Optyl optični proizvodi Ormož iz leta 1989.
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Mod. 5008	Matt-Rot Dull-Red Mat-Rouge	Matt-Blau Dull-Blue Mat-Bleu	Matt-Weiß Dull-White Mat-Blanc	Matt-Schwarz Dull-Black Mat-Noir
D-Soft Sight-Hellgrau D-Soft Sight-Light grey D-Soft Sight-Gris-Clair	5008 34 6120	5008 55 6120	5008 74 6120	5008 91 6120
D-Soft Sight-Fog Free D-Soft Sight-Fog Free D-Soft Sight-Fog Free	5008 34 6320	5008 55 6320	5008 74 6320	5008 91 6320
D-Fog Free-Polarisation D-Fog Free-Polarisation D-Fog Free-Polarise	5008 34 6450	5008 55 6450	5008 74 6450	5008 91 6450

Mod. 5008 - Stratos

Mod. 5016	Rot Red Rouge	Matt-Blau Dull-Blue Mat-Bleu	Weiß White Blanc	Matt-Schwarz Dull-Black Mat-Noir
Goldgrün Goldgreen Vert-Doré	5016 30 5160	5016 51 5160	5016 70 5160	5016 91 5160
Polarisation Polarisation Polarise			5016 70 5250	
Fog Free-Everclear Fog Free-Everclear Fog Free-Everclear			5016 70 5360	
Fog Free-Polarisation Fog Free-Polarisation Fog Free-Polarise			5016 70 5450	
D-Goldgrün D-Goldgreen D-Vert-Doré	5016 30 6160	5016 51 6160	5016 70 6160	5016 91 6160
D-Fog Free-Everclear D-Fog Free-Everclear D-Fog Free-Everclear			5016 70 6360	

Mod. 5016 - Concorde

Katalog smučarskih športnih očal Carrera iz leta 1981/82.
Hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Prodaja vozil Renault na Hardeku konec leta 1990.
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Izdelki Tovarne sladkorja Ormož.
Manica Hartman, hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Za pospeševanje turizma in razvoja celotne občine sta bila izjemnega pomena pridobitev ormoškega hotela v šestdesetih letih¹⁷¹ in ormoška muzejska enota, ki je imela v devetdesetih letih prostore v velikonedeljskem gradu in v zgradbi nekdanjega Kmetijskega kombinata Jeruzalem Ormož na Ptujski cesti.

V gostinstvu je imela odličen sloves vse od šestdesetih let, odlična domača kuhinja Gostilne Havlas, ki je delovala na Kerenčičevem trgu 9 (od 9. marca 1991 je bila v njej Kavarna in slaščičarna Stil lastnika Marjana Fištravca). V bližnji blagovnici Tima je deloval

bife,¹⁷² kjer so Ormožani zahajali na odlične malice, ki jih je pripravljala kuhar Karl Mertik s sodelavci. V šestdesetih in tudi še v osemdesetih letih je gostil različne dogodke (martinovanja, šiviljske in kuharske tečaje, tombole ipd.) gostinski obrat (kasneje obrat družbene prehrane) Abonent na Ptujski cesti 26.

V devetdesetih letih sta začeli delovati Gostilna Prosnik (1993) na Hardeku in Gostišče Cvetko na Ljutomerski cesti, goste je že leta prej privabljala Gostilna Grivec pri železniški postaji. Najdaljšo slaščičarsko tradicijo v Ormožu ima Slaščičarna Žiger (od leta 1924).¹⁷³

Veselo druženje gostov iz Srbije ob obisku Ormoža (pred gostilno Abonent, obrat Vinogradniškega gospodarstva Jeruzalem Ormož).
Foto: Štefan Hozyan st., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

¹⁷¹ Prvi del hotela je bil zgrajen leta 1968, novembra 1980 pa velik prizidek. Prva faza gradnje je obsegala kaskadni del, gostilno z nadstropjem ter teraso, faza iz osemdesetih pa vmesni gospodarski del, recepcijo ter spaln del v nadstropju in veliko restavracijo (v sklopu hotela sta bili tudi banketna in lovna soba; obsegal je 4.127 m² površine in zemljišče v velikosti 3.625 m²). Z dograditvijo druge faze so se nočitvene zmogljivosti podvojile – v hotelu so razpolagali s 126 posteljami, sprejel je lahko 670 gostov. V celotnem objektu je bilo na voljo 350 sedežev in 45 sedežev na terasi. Spadal je v kategorijo mestnih hotelov z dvema zvezdicama. Hotel je vsa leta obratovanja dajal delo blizu sto zaposlenim. V najboljših letih svojega delovanja, od začetkov do devetdesetih let, je bil poln gostov od blizu in daleč, zapisali so tudi po 15.000 nočitev letno. Bil je znan daleč naokoli, saj je slovel po odlični hrani in postrežbi, ter bil središče mnogih prireditev in zabav z živo glasbo. V letu 2008 je bila v hotelu posodobljena in v celoti obnovljena kuhinja ter

plinska instalacija, elektrika, vodovod, odtoki, talne in stenske obloge, vendar je zgradba od leta 2010 zaprta, potrebna temeljite obnove in še vedno napredaj (bile so sicer že različne ideje o ponovni oživitvi hotela, a do danes do tega ni prišlo).
Kresnik, 2007, str. 39. Tednik, 16. oktober 1980, str. 2.
Spletni vir: <https://ktv-ormoz.si/hotel-ormoz-nikoli-vec-z-danasnjega-srecanja-nekdanjih-zaposlenih/>.

¹⁷² Danes v lasti podjetja POD-GOST, d. o. o.

¹⁷³ Slaščičarno je leta 1924 odprl Julij Žiger (podedoval jo je Jakec Vaupotič, ki se je po triinštiridesetih letih dela v slaščičarni upokojil, kar je imelo za posledico njeno zaprtje decembra 1991). Kmalu zatem jo je ponovno odprla Majda Lukaček. Večer, 27. december 1991, str. 11.

Kolektiv ormoškega hotela v sedemdesetih letih.¹⁷⁴
Hrani: Jožica Ilič.

Gostje v ormoškem hotelu v sedemdesetih letih.¹⁷⁵
Hrani: Frančka Breznik.

¹⁷⁴ Jožica Ilič, Minka Kumer, Frančka Breznik in Milica Bombek.

¹⁷⁵ Danilo Dajčbauer, gostje s Ptuja in natakariča Frančka Breznik.

Kuhar Karl Mertik
s sodelavkami.
Hrani: Nina Mertik.

V sklopu hotela je deloval frizerski salon Petra Lesjaka.
Hrani: Ljerka Lesjak.

Kolektiv Gostilne Havlas v sedemdesetih letih.¹⁷⁶
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Frančka Breznik.

»Ko si prispel v Ormož, si bil zmatran kot pes, žejen kot pes in lačen kot pes, zato je mama vedno zavila k Havlasu, stari gostilni sredi mesta. Tam je naročila eno veliko porcijo gulaša, ki je počasi polnil najina želodca, ki sta pred tem opozarjala nase z glasnim kruljenjem, še posebej moj. Čeprav sva bili po tem gulašu še bolj žejni, nisva nikoli naročili pijače, ker je

bila v gostilni predraga. Odšli sva čez cesto v Market, kjer je mama nakupila, kar smo potrebovali, povrh pa še steklenico piva. Usedli sva se na klop pred trgovino, kjer je potem z velikim užitkom požirek za požirkom šlukala grenko tekočino. Tudi meni je ponudila požirek in rekla, da pivo pogasi še tako hudo žejo pa da je dobro za ledvice.«¹⁷⁷

¹⁷⁶ Lastnica Marija Havlas, Ema Meško (poročena Erhatic), Alojzija Vaupotic, Stanko Hergula in Marija Filipic.

¹⁷⁷ Trs, 2021, str. 95.

DRUŽENJE, PROSTI ČAS

V Ormožu so delovala tudi različna društva,¹⁷⁸ ki so združevala številne posameznike s podobnimi interesi. Spomine na njihovo delovanje prikličejo fotografije (časopisne notice) gledaliških predstav,¹⁷⁹ pustnih karnevalov,¹⁸⁰ gasilskih veselic, tombol,¹⁸¹ športnih tekem,¹⁸² planinskih pohodov,¹⁸³ kulinarčnih tečajev in razstav,¹⁸⁴ izobraževanj,¹⁸⁵ martinovanj, izletov, plesov in drugih praznovanj ...

Ormožani so svoj prosti čas namenjali obisku ormoškega kopališča,¹⁸⁶ poslušanju glasbe, branju knjig, časopisov, gledanju televizije, ženske so svojo spretnost in čas namenjale ročnim delom (vezenju prtičkov, izdelavi gobelinov, kvačkanju, pletenju, že konec devetdesetih let pa tudi brskanju po svetovnem spletu oz. telefonu).¹⁸⁷

¹⁷⁸ Društva predstavljamo le z osnovnimi podatki o ustanovitvi, ponekod dodajamo še kakšno zanimivost. Vsa niso predstavljena, ta, ki so, pa so dejavna daljše obdobje od obravnavanega (nekatera so delovala že pred letom 1970 in tudi danes). Delujoče so: Ribiška družina Ormož (1953), Planinsko društvo Maks Meško Ormož (1962), Lovska družina Ormož (1976), Avto-moto društvo Ormož (1976), Društvo upokojencev Ormož (1977), Strelsko društvo Kovinar Ormož (1979), Klub borilnih veščin Ormož (1982), Društvo medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Ptuj-Ormož (1983), Sonček – Društvo za cerebralno paralizo Ptuj-Ormož (1993), Nogometni klub Ormož (1995), Klub tajnic in poslovnih sekretark Prlekije (1997), Strelsko društvo Trap Ormož (1997), Društvo Kurent Ormož (1997), Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Ormož (1999), Zgodovinsko društvo Ormož (1999) in druge. Podatki o ustanovitvi so pridobljeni s pomočjo spletnega portala BIZI.

Različne športne zvrsti so gojili že v Telovadnem društvu Partizan (do leta 1966, potem je njegova dejavnost zamrla, ohranil se je samo rokomet).

Ribiška družina Ormož je bila skupaj z Lovsko družino Ormož, Obrtnim združenjem Ormož in Avto-moto društvom Ormož soinvestitor leta 1978 zgrajenega Doma društev na Ljutomerski cesti. Po dokončani gradnji so imeli člani družine tam svojo pisarno, uporabljali pa so tudi tamkajšnjo skupno dvorano. V letu 1986 so dobili novi ribiški dom Ob ribniku 1 (konec devetdesetih let je bil obnovljen in delno predan v najem za gostinsko dejavnost). Spletni vir: <https://www.rd-ormoz.si/>.

¹⁷⁹ Gledališka dejavnost v Ormožu ima dolgo tradicijo. Od leta 1947 so zanj skrbeli v Delavskem prosvetnem društvu Svoboda (do okoli leta 1989). Leta 1996 je bilo ustanovljeno Gledališko-literarno društvo Ormož.

¹⁸⁰ V organizaciji Turističnega društva Ormož, ustanovljenega leta 1982. V sedemdesetih letih je karneval organiziralo turistično olepševalno društvo, ki je skrbelo za lepši izgled mesta. Prvi karneval je bil organiziran leta 1968, vsa leta pa je sledil aktualnim dogodkom v državi in občini. Društvo je pripravljalo tudi druge prireditve (npr. martinovanje, in si prizadevalo za pestrejšo gostinsko ponudbo in predstavitev Ormoža navzven).

Na pobudo društva in podjetnika Franca Cvetka so 7. novembra 1992 pred njegovim gostiščem na Ljutomerski cesti odprli novo turistično znamenitost Ormoža z reliefno upodobitvijo življenja ribičev, lovcev, vinogradnikov, kmetovalcev in živinorejcev ormoške krajine. Kresnik, 2007, str. 49. Tednik, 22. oktober 1992, str. 3.

¹⁸¹ V organizaciji PGD Ormož (ustanovljeno 1886) in PGD Hardek (ustanovljeno 1896). Prirejali sta srečelove, tombole z bogatimi dobitki ...

¹⁸² Omenimo rokomet, ki ima v Ormožu dolgo tradicijo, že od leta 1957 (danes jo ohranja Rokometni klub Jeruzalem Ormož). Igranje je sprva potekalo

pod Telovadnim društvom Partizan (TVD); v njegovem okviru je bil kot sekcija ustanovljen rokometni klub. Zaradi finančnih težav je klub jeseni 1969 razpadel in bil avgusta 1970 ob finančni pomoči Tovarne Jože Kerenčič Ormož ustanovljen kot Rokometni klub Tovarne Jože Kerenčič (TJK) Ormož. V sezoni 1975/76 so člani osvojili prvo mesto v štajerski rokometni ligi, s čimer so se kvalificirali v slovensko rokometno ligo (ta se je leta 1977 razdelila na vzhodno in zahodno – takšna delitev je ostala dve leti, ko je liga spet postala enotna, Ormož pa je moral igrati v drugi republiški ligi – vzhod). Spomladi 1980 jih je prehitel RK Velika Nedelja, ki je postal nov republiški prvak. Leta 1984 so se po uspešnih kvalifikacijah ponovno uvrstili v slovensko rokometno ligo ter po eni sezoni izpadli. 18. septembra 1986 so odprli nove klubske prostore v Mestni grabi. V sezoni 1988/89 so postali prvaki II. republiške rokometne lige in sezono 1990/91 zaključili na 10. Ormoški nogometaši so delovali prav tako znotraj TVD Partizan (igrali so v grajskem parku, kasneje na travniku pri pokopališču in v Pavlovcih. V šestdesetih letih je igranje nogometa zamrlo. Nogometni klub Ormož je bil ustanovljen leta 1995. Kresnik, 2007a.

¹⁸³ Planinsko društvo Ormož je bilo registrirano maja 1962 (leta 1980 se je preimenovalo v Planinsko društvo Maks Meško Ormož). Člani so osvojili številne vrhove sveta: npr. Mont Blanc v Franciji (1980), Matterhorn v Švici (1982), Kilimandžaro v Keniji (1985), Grossglockner v Avstriji (1987), Pireneje v Španiji (1987) ...
Tednik, 7. avgust 1980, str. 1, 16. Kresnik, 2007a.

¹⁸⁴ Zanje poskrbi Društvo kmečkih žena Ormož, ustanovljeno leta 1995. Pred tem so (od leta 1975) delovali posamezni aktivni kmečkih žena. Društvo ves čas tesno sodeluje s Kmetijsko svetovalno službo Ormož, ki organizira številne delavnice domače obrti: tkanja, predenja, pletenja, kvačkanja ...

¹⁸⁵ Pripravljalo jih je tudi Območno združenje Rdečega križa Ormož, ki deluje na območju Občin Ormož, Središče ob Dravi in Sveti Tomaž. Združenje deluje od leta 1948.

¹⁸⁶ Kopališče je bilo predano v uporabo leta 1970. Izvajalec gradbenih del je bilo Gradbeno podjetje Ograd, investitor pa Komunalno podjetje Ormož. Na kopališču se je v sedemdesetih in osemdesetih letih odvijala večja prireditev Ormož poje in pleše v organizaciji Društva kmetijskih inženirjev in tehnikov Ormož.

Od leta 1997–1999 je bilo kopališče gradbišče, saj sta se gradila dva nova bazena (plavalni bazen v velikosti 375 kvadratnih metrov in drugi, namenjen najmlajšim v velikosti 74,77 kvadratnih metrov; težko pričakovano odprtje je bilo 25. junija 1999). Pred tem je imelo kopališče tri bazene: plavalni bazen s skakalnico, bazen za neplavalce in otroški bazen. Ormoške novice, št. 4, 1999, str. 3. Kresnik, 2007, str. 51.

POZDRAV IZ ORMOŽA

Razglednica Ormoža iz konca sedemdesetih let.
Hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

»Dobila sem kopalke, ki sem jih, roko na srce, podedovala. Bile so dvodelne, črne. Ko sem jih oblekla, je naenkrat nastal problem pri mami, se ve, ne pri meni, saj je zgornji del kopalk več razkrival kot pokrival. Vzela je sukanec in mi modrček med prsmi nekoliko zašila skupaj. Izgledalo je grozno, to so opazile tudi moje sošolke, s katerimi sem se med počitnicami hodila kopat na kopalnišče v Ormožu. Medtem ko so ene

z menoj sočustvovala, se je moja »najboljša« prijateljica privoščljivo smejala in norčevala.

Kopalk sem se grozno sramovala in razmišljala celo o tem, da sploh ne bi več hodila na kopalnišče, a kaj, ko sem tako zelo rada plavala. Ure in ure bi lahko bila v vodi.

Včasih sem imela že skoraj modre ustnice od dolgotrajnega namakanja, zobje so mi šklepetali, vendar nisem šla ven.«¹⁸⁸

¹⁸⁷ Trideset let nazaj je bil telefon sinonim za stacionarni telefon, danes pa ob besedi telefon pomislimo na brezžični oziroma mobilni telefon. Sprva je veljal zaradi visoke cene naprave in storitev za zelo prestižnega, danes pa je zaradi cenovne dostopnosti dosegljiv praktično vsakomur.

¹⁸⁸ Trs, 2021, str. 75.

PROGRAM

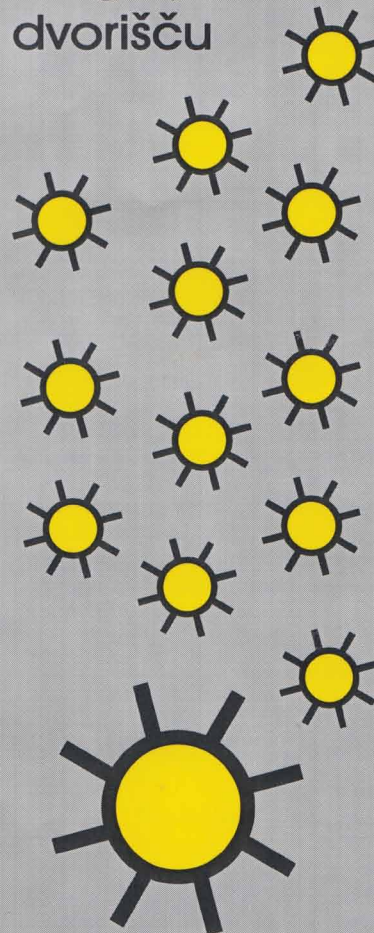
datum	ob uri	PRIREDITEV	vstopnina	
			ekonomska	prodajna
24.06.	20.00	proslava v počastitev dneva državnosti in otvoritev Ormoškega poletja '99		
26.06.		zaključek Ormoške likovne kolonije '99	2.800,00 SIT	
02.07.	21.00	gledališka predstava - komedija A. B. Ruzante: Muhca, v izvedbi PDG iz Nove Gorice	2.100,00 SIT	1.000,00 SIT
04.07.	20.30	folklorni nastop skupine iz Šri Lanke	1.900,00 SIT	1.000,00 SIT
09.07.	20.30	koncert - popularne operne arije: orkester Akord iz Celja s priznanimi solisti	3.100,00 SIT	1.000,00 SIT
17.07.	20.30	koncert - Vlado Kreslin in Mali bogovi	2.300,00 SIT	1.200,00 SIT
24.07.	20.30	večer ljubezenskih pesmi in podoknic - Nocoj, pa oh nocoj	1.100,00 SIT	1.000,00 SIT
31.07.	20.30	koncert - etno glasba	1.100,00 SIT	1.000,00 SIT
06.08.	20.30	koncert - Klavdija Zorjan-Škorjanec, orgle in sopranistki	1.100,00 SIT	1.000,00 SIT
14.08.	20.30	koncert - duo violina in čembalo: Volodja Balžalorsky, violina in Nedka Petkova, čembalo, Ljubljana	1.500,00 SIT	1.000,00 SIT
21.08.	20.30	veseli večer z Alpskim kvintetom in humoristom	2.100,00 SIT	1.200,00 SIT
28.08.	21.00	gledališka predstava - komedija J. Orton: Dan norosti, v izvedbi Špas teatra	2.700,00 SIT	1.000,00 SIT
		zaključek OP '99		

INFORMACIJE O PRIREDITVAH:
Knjižnica Ormož, tel./fax: 062/700-509

PRODAJA VSTOPNIC:
- vsak dan od 9.00 - 15.00 ure v Knjižnici Ormož
- na dan prireditve uro pred prireditvijo

ORMOŠKO POLETJE

na grajskem dvorišču

od 24.junija
do 28.avgusta 1999

Bogat in raznolik program festivala Ormoško poletje leta 1999.¹⁸⁹
Hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

¹⁸⁹ Prvo leto, 1998. leta, je festival obiskalo okrog 2200 obiskovalcev.

Člani Rokometnega kluba Tovarne Jože Kerenčič Ormož 20. septembra 1970.
Hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

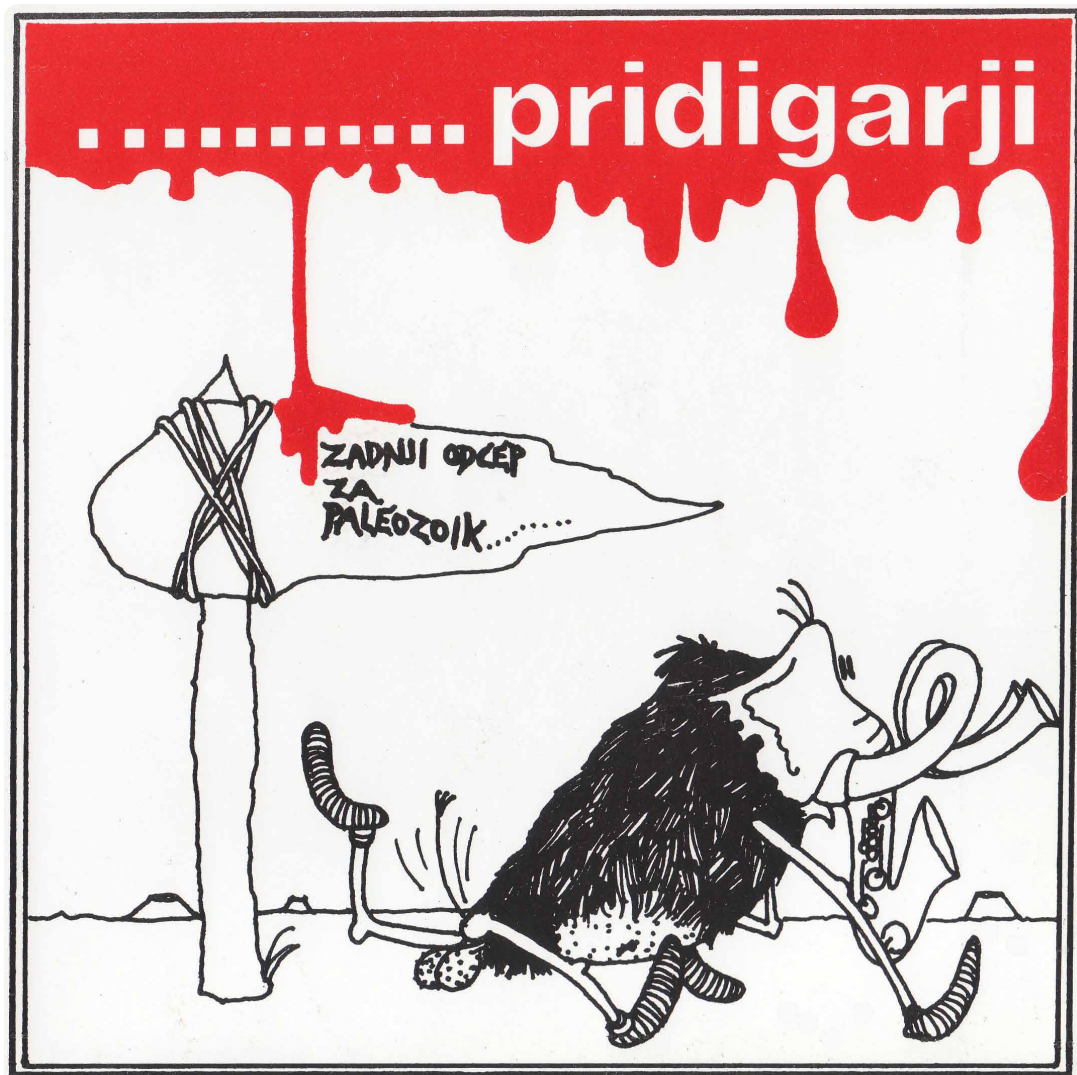

Tehnična ekipa in igralci predstave Politika bolezen moja, Gledališkega literarnega društva Ormož v devetdesetih letih.
Hrani: Anita Kosec.

Prisotni na ustanovni skupščini kluba tajnic 14. novembra 1997 v Gostilni Prosnik v Ormožu.
Hrani: Klub tajnic in poslovni sekretark Prlekije.

Nastop Pridigarjev
v osemdesetih/devetdesetih
letih.

Prva mala plošča ormoške pank skupine Pridigarji¹⁹⁰ Zadnji odcep za paleozoik je bila izdana pri založbi Front Rock leta 1990.
Hrani: Davorin Bešvir.

¹⁹⁰ V Ljubljani je bila najodmevnejša pank skupina Laibach, v Ormožu skupina Pridigarji, ki je nastala leta 1987. Pridigarji so nadaljevanje zasedbe Gnile duše, ene prvih pank skupin v Sloveniji, ki je delovala med letoma 1979 in 1983. Člani Pridigarjev so hkrati ustanovni člani ormoškega kluba Unterhund, kjer od leta 1990 domujeta underground in alternativna glasba. V skupini se je izmenjalo več članov; nekateri so bile njen del od začetkov (Davorin Bešvir, Branko Puklavac, Tomaž Bolcar, Tomaž Raušl, David Petek, Andrej Slavič, Zmago Jesenik, Miroslav Barukčić, Aleš Plavec, Miha Mehtsun, Sebastjan Plavec), drugi so se pridružili kasneje (Matej Mertik, Sašo Barin Turica, Branko Obilčnik, Andrej Rakuša, Sabina Kraner, Sabina Bukovec, Domen Obilčnik, Blaž Kosi, Aljoša Širovnik Vičar in Kruno Karlovčec). Prvi mali plošči Zadnji odcep za paleozoik leta 1990 so sledile: Podvig z napako, 1994; Počasne preproge, 1995; Na vrat na nož, 1997; Idioti v hali slavni, 1999; Vse ali več, 2002; Nizki udarci na visokem nivoju, 2011 in Retro dizajn – kompilacijska LP vinilna plošča leta 2013.

Pisec tekstov je bil Davorin Bešvir. Vsa besedila pesmi so humorno naravnana z zdravo mero kritičnosti in zbrana v zbirki 100 gaziranih opic, ki je izšla leta 2011 pri Subkulturnem azilu, zavodu za umetniško produkcijo in založništvo v Mariboru). Imeli so več kot 400 nastopov, tako v Sloveniji kot v sosednjih državah in državah nekdanje Jugoslavije. Leta 1993 so prvič koncertirali v Nemčiji v sklopu turneje Slovenia Six pack. Tej so sledile še druge turneje po Evropi: IdiotSKA, DebilSKA, KretenSKA in ImbecilSKA po Nemčiji, Češki, Nizozemski ter Švici. Nastopili so še na priznanem rock festivalu v Ljubljani Novi rock (1997), festivalu Fiju Brijju v Zagrebu (1998), na Art & Music festivalu v Puli (1996, 1999), obiskali pa so tudi Klub Studenata Tehnike v Beogradu. Poleti 2002 so koncertirali na festivalu Soča reggae Riversplash. Junija 2008 so sodelovali v radijski glasbeni oddaji Izštekani, avgusta 2009 na Grossmannovem festivalu filma in vina. Skupina je delovala do konca leta 2015. Spletni vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Pridigarji>.

GRADBENI IN OLEPŠEVALNI POSEGI

Za družbeni razvoj in napredek Ormoža so bili izrednega pomena tudi gradbeni in olepševalni posegi. V sedemdesetih letih so bili zgrajeni stanovanjski blok v Poštni ulici, stanovanjski kompleks s prostori banke na Ptujski cesti 2, kompleks stanovanjske zazidave v Skolibrovi ulici, stanovanjsko naselje v Dolgi Lesi in stanovanjski blok Tovarne sladkorja na Ptujski cesti leta 1979. V obdobju od 1974 do 1977 je bilo zgrajenih v Ormožu 81 družbenih stanovanj in 184 zasebnih stanovanj, potekala je tudi obnova kulturnega doma.¹⁹¹

Po načrtih arhitekta Dušana Moškona je bilo v sedemdesetih letih v Ormožu izvedenih še več drugih arhitekturnih posegov: zgrajena je bila nova avtobusna postaja, pred gradom je bila tlakovana z granitnimi kockami parkirna ploščad; sledila je ureditev okolja okrog cerkve sv. Jakoba, gradnja poslovno-stanovanjskega objekta na Kerenčičevem trgu 2, postavljen je bil spomenik Jožetu Kerenčiču (1976),¹⁹² zgrajene so bile blagovna hiša Tima (1978), mrliška veža in veterinarska postaja (1975) – veterinarski naproti je v letu 1978 zrasel Dom društva samostojnih obrtnikov in avtoprevoznikov.¹⁹³

V osemdesetih letih je prišlo tudi do poimenovanja nekaterih ulic,¹⁹⁴ do večjih in manjših gradbenih posegov in povečane skrbi za lepši izgled mesta. K slednjemu sta veliko prispevali Komunalno podjetje Ormož¹⁹⁵ in turistično društvo.

Med leti 1982 in 1986 je bil velik pomen na obnovi in ureditvi fasad v mestu (avtor tega predloga in drugih posegov je bil prav tako arhitekt Moškon). Leta 1988 je bila zgrajena tržnica, v okviru olepševalnih posegov je bil leta 1989 zasnovan tudi manjši trg zahodno od cerkve sv. Jakoba (naproti cerkvenega vhoda so postavili poznobaročni kip Marije iz konca 18. stoletja, ki je do leta 1941 krasil del Mestnega trga).¹⁹⁶

V osemdesetih letih je bilo več gradbenih posegov, ki smo jih že omenili (npr. prizidek k hotelu, zdravstvenemu domu, hardeški šoli), bile pa so še druge pomembne pridobitve: zgrajene so bile pošta,¹⁹⁷ stavba policijske postaje,¹⁹⁸ blok v Skolibrovi ulici¹⁹⁹ in dva poslovno-stanovanjska objekta,²⁰⁰ urejena je bila tudi rekreacijska cona v športnem parku Mestna graba.²⁰¹

V začetku devetdesetih let so potekala obnovitvena dela cerkve sv. Jakoba v Ormožu in obnova bližnjega župnišča.²⁰² Že v letu 1989 so podrli nekdanjo občinsko barako na Ptujski cesti 15 (skupaj z nekdanjo Tropovo hišo na Ptujski cesti 13). Na tem mestu (Ptujška cesta 13–15) je bil zgrajen nov poslovno-stanovanjski objekt.²⁰³ Leta 1991 so obnovili nekdanjo šolo v mestu na Ptujski cesti 6 (tja so se preselili občinski upravni organi).

¹⁹¹ Z družbenimi stanovanji je pretežno upravljala Samoupravna stanovanjska skupnost, nekaj stanovanj je imel v upravljanju Slovin Jeruzalem Ormož. Skupaj z novozgrajenimi stanovanji v Skolibrovi ulici (skupnost jih je prevzela v upravljanje v začetku leta 1987) je upravljala s 441 stanovanji. Kresnik, 2007, str. 45, 46. Pišek, 1988, str. 295.

¹⁹² Delo akademskega kiparja Viktorja Gojkoviča.

¹⁹³ Moškon, 1983, str. 265–279. Rajh, 1983, str. 282.

¹⁹⁴ V letu 1980 je prišlo v Ormožu do poimenovanja nekaterih ulic, ki so bile sicer prvič poimenovane leta 1954. Podani so bili predlogi: Rakuševa ulica (varianta: Ulica Rudolfa Rakuša), Geršakova ulica (varianta: Ulica dr. Ivana Geršaka), Gregoričeva ulica, Raičeva ulica (varianta: Ulica Božidarja Raiča), Gubčeva ulica (varianta: Ulica Matije Gubca), Žarna ulica (prva varianta: Ulica žarnih grobišč, druga varianta – Ulica dr. Hrovata se podaljša) in Ilirska ulica. Kresnik, 2006, str. 27.

¹⁹⁵ Komunalno podjetje Ormož je bilo ustanovljeno leta 1965 za upravljanje stanovanj in hiš, ki so bile v državni lastnini.

¹⁹⁶ Kresnik, 2006, str. 29.

¹⁹⁷ Gradnja poštnega poslopja je zajemala tri faze: prva – gradnja novega, druga – obnovo starega in tretja – rušenje zgradbe nekdanjega starega vrtca, kjer so predvideli ureditev parkirnega prostora za potrebe pošte. Gradnja se je začela leta 1988, uradno odprtje prostorov je potekalo 26. aprila 1991, ko je bila odprta nova vozliščna avtomatska telefonska postaja v tehniki SI 2000. Kresnik, 2006, str. 33. Tednik, 21. julij 1988, str. 10.

¹⁹⁸ Občinska skupščina je sprejela sklep h gradnji Postaje milice in zaklonišča v Vrazovi ulici 2, februarja 1982 (pred tem je bila policijska postaja v zgradbi na Ptujski cesti 3). V letu 1983 so bila izvedena še dela pri priklopu PTT kabla, kanalizaciji, položitvi elektro-kabla, priklopa vode in zunanji ureditvi okolja. Zaradi različnih pomanjkljivosti je bila nova zgradba predana svojemu namenu v letu 1984. Kresnik, 2006, str. 30, 31.

Pred rušitvijo zgradbe, kjer stoji danes pošta, v začetku osemdesetih let.²⁰⁴
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

¹⁹⁹ Gradbeno podjetje Stavbar iz Maribora je konec leta 1980 končalo dela druge faze gradnje stanovanjskega bloka v Skolibrovi ulici in predalo ključne uporabnikom. Pridobljenih je bilo 36 stanovanj s skupno stanovanjsko površino 2027 m². Kresnik, 2006, str. 30.

²⁰⁰ Konec leta 1989 je nastal poslovno-stanovanjski objekt naproti ormoške blagovnice Tima na Kerenčičevem trgu. V njem so bila urejena skladišča in upravni prostori teritorialne obrambe, trgovina Mercator–Zarja Ormož, cvetličarna in prostori zavarovalnice Triglav, prostori skupnosti za zaposlovanje ter etažna stanovanja. Posebnost zgradbe je predstavljal mostovž, ki bi novozgrajeni objekt povezal z blagovnico (na ta način je želel arhitekt Dušan Moškon ohraniti spomin na nekdanja vzhodna mestna vrata, ki so nekdanj stala na istem mestu). Kresnik, 2006, str. 32. Tednik, 1. junij 1989, str. 2.

²⁰¹ Novozgrajena I. faza rekreacijske cone je bila končana leta 1989. Obsegala je nogometno igrišče, atletsko stezo, skok v daljino, skok v višino, met kroglice, pešpovezavo z mestom, zazelenitev, igrala in ureditev okolice. Kresnik, 2006, str. 31.

²⁰² Kresnik, 2006, str. 30.

Omenimo, da so se maja 1991 začele priprave na napeljavo kableske televizije, ki je poskrbela za umik anten z ormoških domov. Predsednik iniciativnega odbora je bil Slavko Petek. Tednik, 30. maj 1991, str. 15.

²⁰³ V njem sta pridobila prostore bife Franca Lorenčiča in Zlatarna & optika Davorina Hergule.

²⁰⁴ V sedemdesetih letih sta imela v njej prostore frizerka Angela Imerovič in fotograf Štefan Hozyan st., atelje Elsa.

Gradnja poslovno stanovanjske stavbe in mostovža med njo in blagovnico Tima med leti 1989/90.
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Obnova cerkve sv. Jakoba leta 1990.
Foto: Štefan Hožyan, ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Viadukt Lešnica na obvoznici Ormož (dolga 324 metrov),
zgrajen leta 1998.²⁰⁵

²⁰⁵ Markelj, 2016, str. 26.

ORMOŽ V DESETDNEVNI VOJNI LETA 1991

Podobno kot drugod po Sloveniji so tudi v Ormožu že sredi meseca junija potekale priprave na praznovanje osamosvojitve Republike Slovenije. 22. junija zvečer se je pred ormoškimi hotelom odvijala prireditev Zaplešimo v samostojno Slovenijo. 24. junija so začeli pripadniki Okrajnega ljudskega odbora (OLO) Ormož na območju Občine Ormož izvajati vpoklic rezervistov (vpoklicu se je odzvalo 93,5 % vojaških obveznikov). 26. junija so na zelenici za občinsko stavbo posadili spominsko lipo kot simbol slovenske samostojnosti.

V Ormožu je ves čas vojne deloval občinski upravni organ za ljudsko obrambo. Za izvajanje vpoklica vojaških obveznikov je bila odgovorna Kurirska služba na območju Občine Ormož. Vod upravnih zvez Občine Ormož je bila enota, ki je zagotavljala delovanje upravnih zvez, kriptografsko zavarovanje in prenašanje zaupnih podatkov med občinskimi in državnimi organi oblasti. Pripadniki Teritorialne obrambe (TO), mobilizirani na območju Občine Ormož, so bili razporejeni v enote: Vojni štab TO – 16 pripadnikov in eno vozilo, Diverzantski vod TO Ormož s 17 pripadniki in z enim vozilom, Protidiverzantski vod TO Ormož s 25 pripadniki in tremi vozili, Vod TO Ormož z 22 pripadniki in enim vozilom, Vod TO Središče s 25 pripadniki in z enim vozilom ter Vod TO Velika Nedelja s 24 pripadniki in enim vozilom. Od omenjenih so Ormož branili še prostovoljni gasilci, manevrska struktura narodne zaščite in milica.

27. junija so Protidiverzantski vod TO Ormož, Vod TO Velika Nedelja in Diverzantski vod TO Ormož zavzeli položaje in pripravili blokade za zavarovanje ormoškega mostu čez reko Dravo. V barikadi so bili nakladalci ULT, tovornjaka s prikolico in z dvigalom, vlačilec, naložen s surovimi kožami, in tovornjak, naložen z opeko. Ker Teritorialna obramba ni popustila zahtevam Jugoslovanske ljudske armade (JLA), je prišlo do medsebojnega obstreljevanja s pehotnim orožjem in z granatami, pri čemer so bile poškodovane tudi okoliške zgradbe (ormoška klet, grajski stolp in Gostilna Grivec). Tanki armade so se skušali prebiti čez most, vendar so bile barikade zanje nepremagljive – njena ustavitev na mostu v Ormožu je bila prva ustavitev prodirajočih kolon JLA v Republiki Sloveniji. 28. junija je bilo na mesto izstreljenih okrog štirideset tankovskih granat (v treh urah je na Ormož padlo toliko granat, kot jih ni v štiriletni drugi svetovni vojni).

V mesto Ormož se je življenje vrnilo v »normalne tirnice« 1. julija. Takrat so že začeli prva ocenjevanja nastale vojne škode na cestah, ormoškem mostu in gradu, na stanovanjskih zgradbah, gospodarskih poslopijih; veliko je bilo tudi povzročene škode na okoliških poljih in železniški progi. Ob nastali škodi je bila najbolj razveseljiva novica, da na ormoškem območju ni bilo človeške žrtve. Vojna se je v Občini Ormož končala 5. julija, ko so se predali še zadnji vojaki JLA. Takoj zatem so začele prihajati ponudbe za pomoč prizadetim posameznikom in podjetjem.²⁰⁶

²⁰⁶ Korpič, 2006, str. 50–65.

2. junija 1991 prišejejo prvi vojaki slovenski državi, 24. junija 1991 dobi Slovenija nov grb in zastavo.

Tankovska kolona Jugoslovanske ljudske armade v Ormožu.
Foto: Štefan Hozyan ml., hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Nekateri dosežki, pridobitve 21. stoletja/Ormož²⁰⁷

Nove zgodbe na področju zdravstva, nege, izobraževanja, turizma, gospodarstva ... spletajo Center starejših občanov Ormož (2002), Javna razvojna agencija Občine Ormož (2002),²⁰⁸ ARM & GEO, d. o. o. (2003), Mladinski center Ormož (2005),²⁰⁹ Studio Sanaja, Natalija Antolič, s. p. (2007), Center ponovne uporabe, d. o. o. (2012), Opsen, d. o. o. (2013), Agrokoop, d. o. o. (2013), Sejateh, d. o. o. (2014),²¹⁰ Zobek I.M.A.M., d. o. o. (2014), Zavod 100% naravno Botanik Ormož, Iztok Luskovič, s. p. (2014), Frizerski studio Helena Rajh, s. p. (2014), Tempelj obilja, Aleksandra Sofija Marenič, s. p. (2015), Pizza Fabrika, Grega Ivančič, s. p. (2018), MKINK Tattoo, Mitja Kelenc, s. p. (2019), CRYSTALCHI, Jasmina Venta, s. p. (2022), Kovinarstvo Žveгла, d. o. o.²¹¹ in druge.

Pridružujejo se jim društva, ki skrbijo za pester nabor dogodkov na kulturnem, športnem in drugih področjih: Kulturno društvo Ormož (2000), Atletski klub Ormož (2002), Društvo za osteoporozo Ormož (2003), Likovno-kulturno društvo Ormož Likudo (2014), Hortiturstično društvo Ormož (2017), Športna šola DADA (2017) ...

S pomočjo evropskih in občinskih sredstev so bile izvedene nekatere večje investicije.

Leta 2007 se je začela izgradnja odprtega širokopasovnega optičnega omrežja na območju Občin Ormož, Sveti Tomaž in Središče ob Dravi. 16. septembra 2011 je potekalo odprtje obnovljene Grajske pristave,²¹² ki predstavlja pomembno pridobitev za ohranitev kulturne dediščine ter povečanje turistične in kulturne ponudbe regije. Leta 2012 sta svoja vrata odprla nov vrtec na Dobravski ulici 13a in Pastoralni dom Sv. Jurija na Skolibrovi ulici 15. Februarja 2015 se je preselila v obnovljene prostore (nekdanjega vrtca v Žigrovi ulici 6b) Knjižnica Franca Ksavra Meška Ormož. V letu 2017 je mesto pridobilo prvi regijski vadbeni gasilski poligon, naravni rezervat Ormoške lagune in ustanovilo Zavod za turizem, kulturo in šport Občine Ormož.²¹³

²⁰⁷ Ormož je v tem času doživil tudi padce (zaprtja podjetij, gospodarsko krizo, korona virus ...), kar je močno vplivalo na vsa področja življenja. Junija 2021 je npr. prenehalo poslovati podjetje Safilo (največji zaposlovalac v Občini Ormož). Njegov predhodnik je bila tovarna Carrera Optyl, ustanovljena leta 1975. Od leta 1991 je bilo podjetje del skupine Safilo; leta 2015 je ime skupine postalo tudi ime podjetja. Po zaprtju tovarne je ostalo brez dela 557 zaposlenih.

Besedilo poglavja je povzeto po glasilu Ormoške novice, ki ga izdaja Občina Ormož. Novice so izhajale od 1996. do 1998. leta (šest števil je izdal Občinski svet Občine Ormož, nekaj števil pa Zavod za informiranje Ormož; zatem so prenehale izhajati). Leta 2006 je začelo izhajati občinsko glasilo Sonce, vendar le kratek čas. Ponovno so Ormoške novice začele izhajati leta 2008.

Ormoške novice: 2008 (št. 1), 2009 (št. 2, 4, 5, 6), 2010 (št. 7, 8, 9, 10), 2011 (št. 12, 13, 14, 15), 2012 (št. 16, 17, 18, 19), 2013 (št. 20, 21, 22), 2014 (št. 24, 26, 27), 2015 (št. 28, 30, 31), 2016 (št. 32, 33, 34, 35), 2017 (št. 36, 37, 38, 39); 2018 (št. 40, 41, 42, 43, 44); 2019 (št. 45, 46, 47), 2020 (št. 48, 49, 50, 51) 2021 (št. 52, 53, 54, 55), 2022 (št. 56, 57, 58, 59), 2023 (št. 60, 61).

Podatki o ustanovitvi so pridobljeni tudi s pomočjo spletnega portala BIZI.

²⁰⁸ Agencija je začela delovati leta 2004. Istega leta je bil v njenem okviru ustanovljen Turistično-informacijski center Ormož (prostore je imel najprej

na Kerenčičevem trgu, od maja 2007 pa so v ormoškem gradu). Naslednik agencije je Razvojno raziskovalni center Ormož ustanovljen avgusta 2021. Ustni vir: Boris Zadravec, Mojca Gorjak.

²⁰⁹ Od leta 2015 deluje v okviru Ljudske univerze Ormož.

²¹⁰ Aprila 2023 odprt nov poslovno-trgovski objekt.

²¹¹ Poslovni objekt v Ormožu zgrajen leta 2022.

²¹² V njej ima prostore muzejska enota Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož in Glasbena šola Ormož.

Enota je začela delovati v devetdesetih letih, nato je od 1. januarja 2006 do 4. marca 2009 deloval Muzej Ormož s prostori v ormoškem in velikonedeljskem gradu. Po 5. marcu 2009 je bila v Ormožu ponovno vzpostavljena muzejska enota Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož.

²¹³ Organizator in soorganizator večjih ormoških prireditev: martinovanja, pustnega karnevala, Severolandije ... Pred tem so martinovanje organizirali Jeruzalem Ormož VVS, d. d., Območna obrtno-podjetniška zbornica Ormož, Turistično društvo Ormož in Občina Ormož v sodelovanju z drugimi ormoškimi zavodi. Leta 2019 je bila oblikovana blagovna znamka Jeruzalem Slovenija.

Večji gradbeni in drugi posegi so bili izpeljani tudi v letih 2018–2023: Zdravstveni dom Ormož je pridobil 661 m² dodatnih površin leta 2018, aprila 2019 je potekalo odprtje novih tribun in klubskih prostorov na nogometnem igrišču Ormož, mesto je tega leta pridobilo tudi svoj prvi hostel.²¹⁴ Urejen je bil park pri avtobusni postaji, potekali pa so tudi drugi posegi (nadgradnja in rekonstrukcija čistilne naprave Ormož, energetska sanacija Ljudske univerze, Doma kulture Ormož, stavbe občine Ormož in upravne enote Ormož, razširitev in komunalno opremljanje ekonomsko-poslovne cone Ormož; končan je bil projekt Oskrba s pitno vodo v porečju Drave – Ormoško območje, urejena je bila ograja pri pokopališču Ormož, dvigalo k stavbi občinske stavbe ...). V teku so projekt izgradnje Tehnološkega parka Ormož, zamenjava stavbnega pohištva v ormoškem gradu in še drugi projekti.²¹⁵

Nekatere druge pridobitve tega obdobja: novo strelišče v centru Holermuos (2009), naj sodobnejša polnilna linija za vino v Sloveniji v podjetju P&F Jeruzalem (2010),²¹⁶ odprtje prenovljenega ormoškega Unterhunda (2011),²¹⁷ odprtje nove poslovne enote Lekarne Ormož v centru Holermuos (2012), odprtje Centra ponovne uporabe Ormož v ormoškem gradu (2013), nova vinska klet družbe Verus (2017) in prva Grajska kavarniška popravilnica v Sloveniji (2018).²¹⁸

Pridobljenih je bilo tudi več prodajaln z bogato in raznovrstno ponudbo: Irena Slana, s. p. (2002), Kormoran, Ursa Major, d. o. o. (2003), VTS Romana Šnajder, s. p. (2003),²¹⁹ Mercator tehnika (2004), Mercator Supermarket (2006),²²⁰ TUŠ Supermarket Krap (2006), Hofer (2006), Spar Hipermarket (2007),²²¹ Steklarstvo in trgovina, Jasminka Petovar, s. p. (2009), DM drogerie Markt, d. o. o. (2017), Jožica Petek, s. p. (2017), TEDi Betriebs, d. o. o. (2017), Lidl (2019), Eurospin (2021) in prodajalna Muza, Milena Brenholc, s. p. (2022).

Poskrbljeno je tudi za več gostinske ponudbe: Restavracija Center (2006), Pizzeria & Grill Krapek, Nejc Zemljič, s. p. (2017), Pizza Fabrika, Grega Ivančič, s. p. (2018) in Okrepčevalnica G-Spot, Goran Šnajder, s. p. (2020).

Obravnavano obdobje so zaznamovala praznovanja okroglih jubilejev: 60 let Ribiške družine Ormož (2013), 50 let Radiokluba Ormož (2014), 40 let Carrere Optyl (2015), 20 let Kluba tajnic in poslovnih sekretark Prlekije (2017), 25 let martinovanja v Ormožu (2017), 20 let Gimnazije Ormož (2018), 70 let delovanja Območnega združenja RKS Ormož in 20 let Medobčinske LAS (2018). V letu 2019 so praznovali Zgodovinsko društvo Ormož (20 let), Radio Prlek in Območna obrtna zadruga Ormož (50 let), Glasbena šola Ormož in Ljudska univerza Ormož (60 let). 7. septembra 2019 je potekala slavnostna akademija ob 150. obletnici ormoškega tabora. 25 let delovanja je v letu 2020 praznovala Kabelska televizija Ormož.²²² V letu 2021 sta praznovala Mrežni podjetniški inkubator (10 let) in čistiljivih 120 let Osnovna šola Ormož. Večje praznovanje je bilo še januarja 2023 ob 30. obletnici Lekarne Ormož in 100. obletnici lekarništva v Ormožu.

V obravnavanem obdobju so bile prvič izvedene prireditve, ki so postale tradicionalne oz. vsakoletne: Ormoški festival aktivnih klubov (2009), Rožmarinkin festival (2014), Zbudi se, Ormož (2015), Rastoča knjiga (2016), Grossmannov festival fantastike in stripa (2021).

Med pomembne dogodke lahko umestimo tudi svečanosti ob odkritju spomenikov zaslužnim osebam v spominski aleji pred ormoškim gradom: Dušanu Moškoni (2006), Božidarju Raiču (2009), Erni Meško (2017), Stanku Čurinu (2019) in dr. Stanku Janežiču (2022).²²³ Organizatorji osrednjih prireditev v mestu so Občina Ormož, Krajevna skupnost Ormož, Zavod za turizem, kulturo in šport Občine Ormož, Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, Organizacijska enota Ormož, Javni sklad republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Ormož, Knjižnica Franca Ksavra Meška Ormož, Ljudska univerza Ormož in druge ormoške ustanove.

²¹⁴ V njem imata prostore Klub ormoških študentov in ormoška tržnica.

²¹⁵ Skozi vse obdobje je bilo poskrbljeno tudi za urejenost prometnih površin, modernizacijo cest, obnavljanje fasad v mestu, javne razsvetljave ...

²¹⁶ 2017, preimenovanje ormoške kleti v Puklavec Family Wines.

²¹⁷ Leta 1993 je bil ustanovljen Kulturno-alternativni klub Ormož.

²¹⁸ Deluje v okviru Centra ponovne uporabe.

²¹⁹ Najprej je delovala od leta 2003 Videoteka Metulj, nato nekaj let papirnica Posrednik. Ustni vir: Romana Šnajder.

²²⁰ Pred tem je bila na tem mestu prodajalna Koloniale od leta 1998, nato Era od leta 2004. Ustni vir: zaposleni Mercatorja.

²²¹ Posluje v poslovno-trgovski zgradbi Holermuos. V njej so tudi prostori Marka Zidariča (F-Fitnes) in prodajalna Pami, pred tem je bila v nadstropju prodajalna Kik (danes na Opekarniški 2b).

²²² Televizija je imela tehnično podporo in prostore od leta 1995 na sedežu podjetja Danila Ivanuša Elektro ISM, na Ljutomerski cesti 12. Od leta 2015 ima prostore v Domu kulture Ormož.

²²³ Delo kiparjev: Mirka Bratuše in Dušana Hedla.

Odprtje Grajske pristave 16. septembra 2011.
Foto: Boris Farič, hrani: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, OE Ormož.

Martinovanje leta 2022 in pustovanje 2023.
Foto: Denis Žuran, Ciril Ambrož; hrani: Zavod za turizem, kulturo in šport Občine Ormož.

Podjetje Carthago, velika pridobitev za mesto in regijo. Njegovega odprtja, 15. aprila 2023, se je udeležila tudi predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar.
Hrani: Občina Ormož.

Ormož je mesto, ki dosega izjemne rezultate na mnogih področjih, zato sklenimo pisanje z nekaterimi večjimi športnimi dosežki, ki so ime Ormoža in Ormožanov še bolj ponesli v svet.

Slovenska mladinska roketna reprezentanca je leta 2018 v Celju osvojila naslov evropskih mladinskih prvakov. Barve državne reprezentance so zastopali Ormožani Tilen Kosj, Miha Kavčič, Dominik Ozmec, Gašper Horvat in Tinček Hebar. Reprezentanco je vodil domačin Saša Prapotnik, trener ormoškega kluba. Hrani: Rokometni klub Jeruzalem Ormož.

Med velikimi športnimi imeni Ormoža omenimo nekdanjega rokometaša Rokometnega kluba Jeruzalem Ormož Marka Bezjaka, ki je junija 2023 s svojimi soigralci v nemškem rokometnem klubu Magdeburg v Kölnu osvojil naslov Lige prvakov (evropskega klubskega prvaka).²²⁵

²²⁵ Klub Magdeburg se je s tem četrtič v klubski zgodovini povzpел na evropski vrh, pomembno vlogo pa je v polfinalu odigral prav Ormožan Marko Bezjak, ki je s to zmago tudi sklenil svoje 10-letno obdobje pri nemškem klubu. V novi sezoni bo igral za Nexe iz Našic.
 Spletni vir: <https://www.n-tv.de/sport/SC-Magdeburg-ist-Champions-League-Sieger-article24199891.html>.
 »Bezo« ima dvanajst klubskih lovorik, po šest v Nemčiji in Sloveniji. Z Gorenjem je bil po trikrat državni (2009, 2012, 2013) in superpokalni prvak (2009, 2011, 2012), z Magdeburgom pa evropski (2023), svetovni (2021, 2022), nemški državni (2022) in pokalni prvak (2016) ter zmagovalec evropske lige (2021).
 Spletni vir: <https://www.dnevnik.si/1043026515>.

15. junija 2023 je potekala druga etape Dirke po Sloveniji s štartom v Žalcu in ciljem v Ormožu, v dolžini 163,1 km. Z dirko so kolesarji počastili tudi letošnjo 750. obletnico prve omembe Ormoža.²²⁶

²²⁶ Dirka Po Sloveniji predstavlja vrhunski športno-turistični projekt, ki pripelje na slovenske ceste najboljše kolesarje sveta (od leta 2017 si jo je v neposrednem prenosu na Eurosportu in Televiziji Slovenija ogledalo več milijonov ljudi). Prva dirka, maja 1993, je bila organizirana v čast novi državi Sloveniji. Spletni vir: <https://www.facebook.com/TourOfSlovenia>; <https://tourofslovenia.si/sl/o-dirki>.

Literatura in viri

- Jure APIH, *Med agitacijo, reklamo in oglaševanjem*. V: Uf, industrija!, Mrežni razstavniki projekt Evropske prestolnice kulture Maribor 2012, Muzej narodne osvoboditve Maribor, 2012.
- Zdenko ČEPIČ, *Bilo je nekoč v Jugoslaviji*. V: Slovenija v Jugoslaviji, Inštitut za novejšo zgodovino, 2015.
- Človek in hrana v začaranem krogu, Tehniški muzej Slovenije, Irena Marušič (ur.), Ljubljana 2022,
- Franc DEBELJAK, *Nastanek in razvoj Tovarne plastičnih in optičnih izdelkov Jože Kerenčič Ormož*. V: Ormož skozi stoletja II, 1983.
- Marjan FICKO, *Strategije cen za tuje trge podjetja Jeruzalem Ormož VVS d. d.*, diplomski naloga, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta, 2009.
- Katarina JURJAVČIČ, *Slovenija v socialistični Jugoslaviji*. V: Nikoli jim ni bilo bolje? Modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji, Muzej novejše zgodovine Slovenije, Ljubljana 2016.
- Anton KLASINC, *Ormož skozi stoletja v luči arhivskih virov*. V: Ormož skozi stoletja I, SO Ormož, 1973.
- Krajevni leksikon Slovenije*, Ljubljana, 1995.
- Nevenka KORPIČ, *Vojna za Slovenijo na ormoškem območju*. V: Enotni v zmagi. Ormož med leti 1980 in 1990 ter vojna za Slovenijo na ormoškem območju, Muzej Ormož, 2006.
- Zdenka KRESNIK, *Zdravstvene razmere na ormoškem območju v drugi polovici 20. stoletja (po letu 1960)*, Pokrajinski muzej Ptuj, 2004.
- Zdenka KRESNIK, *Gradnja in obnova šolskih objektov Občine Ormož v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja*. V: Ormož skozi stoletja VI/2, 2005.
- Zdenka KRESNIK, *Ormož med leti 1980 in 1990*. V: Enotni v zmagi. Ormož med leti 1980 in 1990 ter vojna za Slovenijo na ormoškem območju, Muzej Ormož, 2006.
- Zdenka KRESNIK, *Ormož v času Karađorđevićeve in Titove Jugoslavije*, Muzej Ormož, 2007.
- Zdenka KRESNIK, *Arheološki in zgodovinski raziskovalni tabor, Muzej Ormož*, 2007a.
- Zdenka KRESNIK, *Zgodovinski pregled polstoletnega delovanja Glasbene šole Ormož*. V: Glasbena šola Ormož 1959–2009, Glasbena šola Ormož, 2009.
- Žarko LAZAREVIČ, *Oris gospodarskih sprememb v Sloveniji v drugi polovici 20. stoletja*. V: Uf, industrija!, Mrežni razstavniki projekt Evropske prestolnice kulture Maribor 2012, Muzej narodne osvoboditve Maribor, 2012.
- Aleksander LORENČIČ, *Kako smo živeli v drugi Jugoslaviji*. V: Slovenija v Jugoslaviji, Inštitut za novejšo zgodovino, 2015.
- Tone LUSKOVIČ, *Zadružna in kmetijska podjetja v Občini Ormož 1898–2000*. V: Zgodovinski zapisi I, 2004.
- Viktor MARKELJ, *Inovativne metode pri gradnji mostov po tehnologiji postopnega narivanja*, doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, 2016.
- Erna MEŠKO, *Rada bi vam povedala*, Mohorjeva družba Celje, 1985.
- Dušan MOŠKON, *Ormož v iskanju lastnega urbanistično-arhitekturnega izraza*. V: Ormož skozi stoletja II, SO Ormož, 1983.
- Branko OBLAK, *Nastanek in razvoj Kmetijskega kombinata Jeruzalem Ormož do združitve s Slovinom*. V: Ormož skozi stoletja V, Občina Ormož, 2005.
- Osemdeseta leta popularne glasbe*. Seminarska naloga, Osnovna šola Franca Rozmana – Staneta, 2013.
- Slavko PETEK, *GŠ Ormož*. V: Ureditev grajske pristave v Ormožu, Občina Ormož, 2011.
- Mimica PIŠEK, *Ljubiteljska kultura po drugi svetovni vojni*. V: Ormož skozi stoletja III, Skupščina Občine Ormož, 1988.
- Borut PLANINŠEK, *Proces združevanja/prevzema podjetij – Droga Kolinska*, diplomski naloga, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta, 2009.
- Ivo RAJH, *Razvoj ormoške občine po letu 1973*. V: Ormož skozi stoletja II, 1983, str. 281–284.
- Adela RAMOVŠ, *Cockta – zgodba o pijači vaše in naše mladosti*. V: Cockta – pijača vaše in naše mladosti: o dediščini slovenskih blagovnih znamk. Slovenski etnografski muzej, 2010.
- Marta RENDLA, *Življenjska raven Slovencev v drugi Jugoslaviji*. V: Slovenija v Jugoslaviji, Inštitut za novejšo zgodovino, 2015.
- Marta RENDLA, *»Kam ploveš standard?«, življenjska raven in socializem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2018.
- Božo REPE, Darja KEREK, *Slovenija moja dežela: družbena revolucija v osemdesetih letih*, Cankarjeva založba, 2019.
- Lilijana STEPANČIČ, *uvod*. V: Uf, industrija!, Mrežni razstavniki projekt Evropske prestolnice kulture, Maribor 2012, Muzej narodne osvoboditve Maribor, 2012.
- Nataša STRLIČ, *Cockta, prva gazirana brezalkoholna pijača v Jugoslaviji*. V: Nikoli jim ni bilo bolje? Modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji, Muzej novejše zgodovine Slovenije, Ljubljana, 2016.
- Milica ŠAVORA: *Delovanje ormoške knjižnice v obdobju 1985–2003*, Ormož skozi stoletja V, 2005.
- Vseh teh naših trideset let*, Vrtec Ormož, Javni vzgojno-varstveni zavod, 2001.
- Ksenija TRS, *Kdo se boji črnega moža*, Založba Pivec, 2021.
- 30 let rokomet v Ormožu 1961–1991, Ormož, 1991.

Uradni vestnik Občin Ormož in Ptuj

20. februar 1986, št. 4; 22. marec 1990, št. 7.

Ormoške novice

November 1998, *Ormoško poletje 98*, *Za vsakega je bilo nekaj*, str. 11;

November 1998, *Položen je temelj povezavam starejšim z družbenim okoljem*, str. 11.

December 1998, *Martinov teden v Ormožu*. *In tako se je mošt spremenil v vino*, str. 3.

Januar 1999, *Pred ormoškim gradom*, *Veselo silvestrovanje na prostem*, str. 3.

April 1999, *Ormoški bazen*, *To poletje naj bi se že kopali*, str. 3.

Junij 1999, *40 let Glasbene šole Ormož*, str. 10.

Ormoške novice: 2008 (št. 1), 2009 (št. 2, 4, 5, 6), 2010 (št. 7, 8, 9, 10), 2011 (št. 12, 13, 14, 15), 2012 (št. 16, 17, 18, 19), 2013 (št. 20, 21, 22), 2014 (št. 24, 26, 27), 2015 (št. 28, 30, 31), 2016 (št. 32, 33, 34, 35), 2017 (št. 36, 37, 38, 39); 2018 (št. 40, 41, 42, 43, 44); 2019 (št. 45, 46, 47), 2020 (št. 48, 49, 50, 51) 2021 (št. 52, 53, 54, 55), 2022 (št. 56, 57, 58, 59), 2023 (št. 60, 61).

Tedniki

21. junij 1973, *Ormož, Iz preteklosti se učimo za bodočnost*, str. 1, 2.
17. januar 1980, *Ormož, Skrb za razvoj gostinstva in turizma*, str. 3.
31. januar 1980, *Ko ljudem opeša vid, V Ormožu izdelujejo okvire za očala*, str. 2.
31. januar 1980, *Ormož, Povečujejo hotelske zmogljivosti*, str. 14.
13. marec 1980, *Ustanovljeno zdravniško društvo Ptuj - Ormož*, str. 3.
13. marec 1980, *Središče Ormoža bo dobilo popolnejšo podobo*, str. 5.
13. marec 1980, *V Ormožu kmalu 54 novih stanovanj*, str. 8.
10. april 1980, *Kurirčkova pošta v rokah pionirjev ormoške občine*, str. 1.
24. april 1980, *19. tradicionalna delavska srečanja bratstva in prijateljstva Ormož 80 tudi letos izredno bogata*, str. 7.
24. april 1980, *Društvo kmetijskih inženirjev in tehnikov Ormož*, str. 9.
30. april 1980, *Ormož, Odprli prizidek zdravstvenemu domu*, str. 4.
6. maj 1980, *Ormož, Umrle je tovariš Tito, Žalost in dostojanstvenost na vsakem koraku*, str. 2 in 12.
22. maj 1980, *Pomembna arheološka najdba v Ormožu*, str. 8.
12. junij 1980, *Ormož, Prirčno za goste iz Srbije*, str. 1, 3.
7. avgust 1980, *Iz Ormoža na Mt. Blanc, sprejem pri predsedniku SO Ormož*, str. 1, 16.
16. oktober 1980, *Pihalni orkester Ormož*, str. 7.
16. oktober 1980, *Ormož, Bruci v JLA*, str. 6.
16. oktober 1980, *Nov hotel v Ormožu*, str. 2.
15. januar 1981, *Ormož, Nova, vendar hladna*, str. 2.
22. april 1982, *Ormož, Nova Ogradova opekarna pričela s poskusno proizvodnjo*, str. 2.
22. april 1982, *Ormož, prireditve ob dnevu OF*, str. 1.
13. maj 1982, *Prireditve ob dnevu OF v Ormožu*, str. 4.
16. junij 1983, *V Ormožu odprli maloprodajna skladišča*, str. 2.
14. junij 1984, *Šolarji iz Čačka v Ormožu*, str. 6.
14. junij 1984, *Obrat Peko v Občini Ormož pred uresničitvijo*, str. 2.
18. oktober 1984, *Tovarna sladkorja Ormož, Dnevno prevzamejo do 6 tisoč ton pese*, str. 2.
18. oktober 1984, *Ormož, Osnovna šola potrebuje nove prostore*, str. 4.
9. januar 1986, *Rekreacijska cona v Mestni grabi v Ormožu*, str. 4.
9. januar 1986, *Za razvoj ormoškega gostinstva in turizma*, str. 4.
9. junij 1988, *Temeljna organizacija TJK Ormož Optyl pred novo naložbo, Proizvodnjo bodo povečali za enkrat*, str. 2.
21. julij 1988, *V Ormožu gradijo novo pošto*, str. 10.
23. november 189, *Voščilo ob dnevu republike – 29. novembru*, str. 1, 9.
7. december 1989, *Modna revija v blagovnici Tima*, str. 5.
22. februar 199, *Primatova Bančna oprema iz Ormoža dobro posluje*, str. 2.
31. maj 1990, *V letu 1991 bo Ormož imel najmodernejšo telefonsko povezavo*, str. 6.
21. marec 1991, *Ormož, V nekdanji Havlasovi gostilni kavarna in slaščičarna*, str. 11.
30. maj 1991, *Ormož, Odprt Renaultov salon*, str. 2.
30. maj 1991, *Ormož, Priprave na napeljavo kabelske televizije*, str. 15.
27. december 1991, *Ormož, Priljubljene Žigrove slaščičarne ni več*, str. 11.
22. oktober 1992, *Reliefna podoba ormoške krajine*, str. 3.
16. december 1993, *Zanimivosti iz ormoške občine*, str. 15.
16. december 1993, *reklama*, str. 11.
23. februar 1994, *Ormož priprave na fašenski karneval. V turizmu nujna enotnost*.
7. december 1995, *Ormož, Skozi luči in sence Ruda Jurčeca. Blaženost in bridkost zapisanih besed*, str. 11.
19. marec 1998, *Ormož, Turistično društvo Ormož, Praznovali bodo 50 let delovanja*, str. 16.
16. julij 1998, *Družbe Jeruzalem Ormož. Vse tri družbe poslovale z dobičkom*, str. 14.
1. julij 1999, *Ormož, osrednja prireditve ob dnevu državnosti, Kultura na grajskem dvorišču*, str. 16.
16. december 1999, *Ormož, letoletni programi za otroke, Veseli december v Ormožu*, str. 1.
10. februar 2000, *Ormož, Javni zavod za informiranje v novih prostorih, Vedno glasnejši »toti Ormožani«*, str. 14.

Spletni viri

- Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije*
<https://www.muzej-nz.si/si/1914> [28.04.2023]
<https://www.muzej-nz.si/si/1915> [28.04.2023]
<https://www.muzej-nz.si/si/1919> [28.04.2023]
<https://fototekamnzs.wordpress.com/2018/01/22/boni-za-nakup-bencina-indizelskega-goriva> [21.04.2023]
<https://fototekamnzs.wordpress.com/2017/06/12/cigareta-filter-57-prva-filter-cigareta-v-jugoslaviji/> [20.04.2023]
<https://fototekamnzs.wordpress.com/category/muzealije-pripovedujejo/page/6/> [23.04.2023]
<https://fototekamnzs.wordpress.com/2017/09/11/marles-kuhinja-cocktail-variant-razveseljivo-ugodje/> [23.02.2023]
- Etnografski muzej*
<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke-klasifikacija> [21.04.2023]
<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/sumi> [21.04.2023]
- Gorenje, Iskra, Meblo, Jugoplastika, Ljubljanske mlekarne, Fructal, Zvečevo, Kraš, Podravka ...*
<https://www.monitor.si/clanek/zgodovina-iskrinih-telefonov/157841/> [12.06.2023]
<https://primorske.svet24.si/plus/70-let-nove-gorice/meblo-je-bilo-v-svetovni-spici> [22.07.2023]
<https://radiobobar.com/jugoplastika-sandale-bez-njih-se-nije-moglo-na-more/> [01.02.2023]
<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/jugoplastika-nekada-marka-za-cijelu->

obitelj-20111215/print?fbclid=IwAR2ukjpnLbuxpLdmu7tDXduBsiMSTNaRLX-3taO3jouW1SVLLgltVGOaObA [01.02.2023]
<https://tehnika.lzmk.hr/jugoplastika/> [01.12.2022]
<https://old.delo.si/znanje/izobrazevanje/kabinet-cudes-igrace-mehanotehnike-izola.html> [01.12.2022]
<http://www.gorenje.com/highlights/si/za-medije/gorenje-skozi-cas> [23.04.2023] <http://www.gorenje.com/highlights/si/zgodovina/sest-desetletij-gorenja> [02.06.2023]
https://www.facebook.com/media/set/?set=a.4901092646656833&type=3&rf=embed_post [01.02.2023]
<https://www.l-m.si/o-nas/predstavitev-druzbe/tradicija/> [03.04.2023]
<https://www.radiocapris.si/si/aktualno/zakaj-je-izginila-najbolj-priljubljena-sladkarija-vseh-casov> [12.06.2023]
<https://www.radiocapris.si/si/dogajanje/devetdeseta-so-nazaj> [12.06.2023]
<https://hedonizem.si/nostalgicna-devetdeseta-stvari-ob-katerih-smo-odrascali/> [12.6.2023]
https://www.fractal.si/pages/about_us [03.06.2023]
<https://zg-magazin.com.hr/slatki-zivot-100-godina-tvornice-zvecevo-1921-2021/> [03.06.2023]
<https://diva.vecernji.hr/lifestyle/svi-smo-ih-skupljali-prisjetili-smo-se-kako-je-izgledao-prvi-krasev-album-legendarnog-zivotinjskog-carstva-12169> [03.05.2023]
https://static.kupindoslike.com/CASINO-decje-karte-za-igru-iz-zvaka-Jugoslavija-RETKO_slika_O_90690597.jpg [03.09.2023]
https://static.kupindoslike.com/Mini-Runolist-Kras-svecana-cokolada-u-kutiji-sa-omotima_slika_O_140041473.jpg [03.05.2023]
<https://museums.si/sl-si/Domov/Zbirke/Predmet?id=498622> [03.05.2023]
<https://jatr.govac.com/brendovi-naseg-djetinjstva-pipi-pice-za-stare-i-mlade/> [03.09.2023]

Wikipedia

https://sl.wikipedia.org/wiki/Jugoslovska_ljudska_armada [21.05.2023]
https://sl.wikipedia.org/wiki/Niko_Kralj [21.04.2023]
https://sl.wikipedia.org/wiki/Pridigarji?fbclid=IwARog-PZ9r_knbPIUKpYBI0o6wW2jt-6Mz3bA4usgwXA-sxe087p_kn-HLXw [21.04.2023]
https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenski_tolar [15.04.2023]
https://sl.wikipedia.org/wiki/Game_Boy [15.04.2023]
<https://sl.wikipedia.org/wiki/Queen#Albumi> [15.04.2023]

Drugi spletni viri

<https://www.delo.si/novice/svet/kot-bi-bil-tito-se-ziv/> [28.06.2023]
<https://www.delo.si/novice/znanoteh/27-let-od-prvega-sms-sporocila/> [28.06.2023]
<https://www.24ur.com/novice/samostojnih2olet/jla-od-boja-proti-okupatorju-do-agresije.html> [28.06.2023]
<https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/se-pomnite-podarim-dobim-in-rifletov-sal/#&gid=1&pid=4> [22.07.2023]
<https://bravoposters.wordpress.com/2023/03/23/tina-turner-1985/> [28.06.2023]
<https://citymagazine.si/se-se-spomnite-to-so-nostalgicni-drobci-otrostva-iz-90-na-katere-smo-morda-ze-pozabili/#jp-carousel-279560> [28.06.2023]
<https://www.zurnal24.si/galleries/gallery-194446/?page=1> [12.06.2023]
<https://www.enotranska.si/kraji-v-obcini-cerknica/?groupid=64&id=139> [12.06.2023]
<https://siol.net/media/images/2016-21/disketa2.jpg> [12.09.2023]
<https://siol.net/digisvet/novice/tehnologija-ki-je-danasnji-otroci-ne-poznajo-fotogodba-418331> [11.06.2023].

<https://www.youtube.com/watch?v=100zTsZNZro> [28.06.2023]
<https://www.facebook.com/MIRIS.PROSLOSTI.Mandy/photos/a.660832637318509/4426543684080700/?type=3> [01.02.2023]
<https://www.visitkras.info/fabianova-muzejska-trgovinav> [22.07.2023]
<https://govorise.metropolitan.si/zanimivosti/zgodba-slovenskega-pop-roka-v-80-letih/> [22.07.2023]
<https://syllektikaaromata.gr/products/pino-silvestre-version-de-1955-by-vidal-original-pour-homme-eau-de-cologne-100-ml-3-fl-oz> [12.06.2023]
<https://www.theverge.com/2014/7/1/5861062/sony-walkman-at-35> [03.10.2023]
<https://www.mco.si/o-centru/o-centru/KATALOG-INFORMACIJ-JAVNEGA-ZNACAJA-2020-LU-ORMOZ.pdf> [03.09.2023]
<https://www.cso-ormoz.si/predstavitev.html> [03.09.2023]
<https://www.dnevnik.si/1042638445> [03.09.2023]
<https://ktv-ormoz.si/hotel-ormoz-nikoli-vec-z-danasnjega-srecanja-nekdanjih-zaposlenih/> [22.10.2023]
https://www.kupindo.com/Ostalo/74851101_PAPERINOS-decja-Pasta-1982ga-godina-Made-in-Yu-cela [22.10.2023]
<https://www.n-tv.de/sport/SC-Magdeburg-ist-Champions-League-Sieger-article24199891.html> [22.10.2023]
<https://www.rd-ormoz.si/> [26.10.2023]
: <https://www.si21.com/Svet/ogled-podjetja-agragold-ormoz/> [27.10.2023]
<https://osstankavraza.splet.arnes.si/zgodovina/> [27.10.2023]
<https://www.osormoz.si/o-soli/zgodovina-sole/> [27.10.2023]
<https://edition.cnn.com/2023/07/18/tech/iphone-2007-4gb-auction-sale-scli-intl/index.html> [27.10.2023]
<https://www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/priorities/umetna-inteligenca-v-eu/20200827STO85804/kaj-je-umetna-inteligenca-in-kako-se-uporablja-v-praksi> [29.10.2023]
<https://www.rtvsllo.si/zabava-in-slog/avtomobilnost/novice/avtomobilski-proizvajalci-pokazali-kaj-prinasa-bliznja-prihodnost/442801> [29.10.2023]
<https://www.delo.si/dpc-izvozniki/pristop-ki-ne-pomeni-prednosti-ampak-nujol/> [29.10.2023]
https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8669/nacionalni_racuni.pdf [29.10.2023]
https://www.kleinezeitung.at/kultur/619265/Knight-Rider_Ein-Mann-und-sein-sprechendes-Auto-kaempfen-gegen-das [29.10.2023]
<https://www.citylife.si/lifestyle/kultne-serije-90-let-od-prijateljev-do-beverly-hillsa> [29.10.2023]
<https://www.moskismet.com/zabava/uspesnice-devetdesetih-prihajajo-na-kanal-a.html> [29.10.2023]
<https://www.slovenec.org/2021/07/08/glasba-pred-30-leti-od-ciganske-krvi-s-svobodnim-soncem-vse-do-kalifornije/> [29.10.2023]
<https://svetkapitala.delo.si/aktualno/prerajeni-legendarni-mobilnik-nokia-3310/> [29.10.2023]
<https://d19p4plxgou3gz.cloudfront.net/c8004876-8f23-11ec-982b-0242ac12000e/v/2545d47a-2baa-11ec-9bfe-3a925a8303a3/1280x1280-2545ea46-2baa-11ec-9096-3a925a8303a3.webp> [02.11.2023]

FB stran Barbare Jambor: Naj živijo osemdeseta

<https://www.facebook.com/search/top?q=naj%20%C5%BEivijo%20osemdeseta> [05.05.2023]

Kar šteje, obuja spomine

Slovenija/Ormož od sedemdesetih let
preteklega stoletja do danes

Razstavna publikacija

Avtorica: Manica Hartman

Jezikovni pregled: Nada Granduč

Fotografije: družine (Breznik, Brumen, Hartman, Kaučič, Šoštarič),
Mirko Fekonja, Jožica Ilič, Barbara Jambor,
Simona Jurčec, Anita Kosec, Ljerka Lesjak, Danica Mesarec,
Petra Prapotnik, Jelka Reichman, Knjižnica Franca Ksavra Meška
Ormož, Osnovna šola Stanka Vraza Ormož, Rdeči križ Slovenije,
OE Ormož, Javni zavod za turizem, kulturo in šport Občine Ormož,
Etnografski muzej Slovenije, Muzej Jugoslavije,
Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije,
Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož

Informatorji: Mirko Fekonja, Mojca Gorjak, Nada Granduč,
Stanko Hartman, Simona Jurčec, Anita Kosec, Blanka Kosi Raušl,
Marija in Martina Lah, Tone Luskovič, Alenka Niedorfer, Silva Rajh,
Irena Šalamun, Romana Šnajder, Maja Vaupotič, Boris Zadravec

Oblikovanje, grafična priprava: Janja Vogrin, s. p.

Tisk: Crea design, Damijan Tišljarič, s. p.

Naklada: 250 izvodov

Ormož, december 2023

Izdal in založil: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož

Zanj: dr. Aleksander Lorenčič, direktor

POKRAJINSKI
MUZEJ
PTUJ
ORMOŽ

LET
PTUJSKEGA
MUZEJA
1893

750
ORMOŽ · 1273 · 2023 ·

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

908(497.4)

HARTMAN, Manica

Kar šteje, obuja spomine : Slovenija/Ormož od sedemdesetih let
preteklega stoletja do danes : [razstavna publikacija] / [avtorica
Manica Hartman ; fotografije družine (Breznik) ... [et al.]. - Ormož :
Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, 2023

ISBN 978-961-96331-2-0

COBISS.SI-ID 173348355

Iskrena zahvala sponzorju

Zavarovalniško zastopanje, Agencija Klopotec, d. o. o., Ormož

